

HELSINGIN YLIOPISTO
Oikeustieteellinen tiedekunta

Osuuskuntien uudistuva voitonjaon verotus osinkoverotukseen verraten

OTM-tutkielma
Finanssioikeus
Laatija: Leevi Simola
Ohjaaja: Esko Linnakangas
Tammikuu 2015

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty		Laitos/Institution– Department	
Oikeustieteellinen tiedekunta			
Tekijä/Författare – Author			
Leevi Simola			
Työn nimi / Arbetets titel – Title			
Osuuskuntien uudistuva voitonjaon verotus osinkoverotukseen verraten			
Oppiaine /Läroämne – Subject			
Finanssioikeus			
Työn laji/Arbetets art – Level	Aika/Datum – Month and year	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages	
Pro gradu -tutkielma	Tammikuu 2015	102 sivua	
Tiivistelmä/Referat – Abstract			
Osuuskunnat ovat olleet suuressa merkityksessä Suomen taloudellisessa kehityksessä ja osuuskunnilla on edelleen suuri merkitys suomalaisessa yhteiskunnassa. Osuuskuntien samoin kuin osakeyhtiöiden taloudelliseen toimintakykyyn vaikuttaa keskeisiltä osin se, kuinka näistä yhteisöistä ulosjaettuja voittoja/ylijäämiä verotetaan. Osuuskunnat ja osakeyhtiöt ovat verotuksessa molemmat yhteisöjä ja niihin kohdistuu yhteisöverotus. Kun yhteisöistä jaetaan ylijäämää/voittoa, saaja maksaa vielä erikseen veroa ulosjaetusta voitosta. Kysymyksessä on siten yhteisöstä ulosjaetun ylijäämän/voiton kahdenkertaisen verotuksen ongelma. Kataisen hallituksen hallitusohjelman eräänä tavoitteena oli siirtää verotuksen painopistettä yhteisöjen verotuksesta voitonsaajien verotukseen. Vuoden 2014 alussa yhteisöveroaste alenikin 20 %:iin ja samalla tehtiin korjaukset osinkoverotukseen, minkä myötä osinkoverotus muodostuu rakenteellisesti aina kahdenkertaiseksi. Osuuskuntien ylijäämien verotuksen muutoksia ei tässä yhteydessä vielä hyväksytty, vaan eduskunta edellytti hallitusta valmistelemaan uudet osuuskuntien ylijäämän verotusta koskevat säännökset siten, että niitä voidaan soveltaa ensi kertaa vuoden 2015 verotuksessa. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kriittisesti tätä osuuskuntien uudistuvaa ylijäämän verotusta. Tutkimus ei kuitenkaan rajoitu pelkkään osuuskuntien verotukseen, vaan tutkimuksessa tarkastellaan myös osinkoverotusta. Näin ollen tutkimuksesta muodostuu vertaileva tutkimus osuuskuntien ja osakeyhtiöiden verotuksen välillä. Osuuskuntia on perustettu alun perin vastapainoksi pääomaperusteisille osakeyhtiöille. Osuuskunnan toiminnan tarkoitus sekä periaatteet eroavat osakeyhtiön periaatteista ja tarkoituksesta. Osuuskuntien ideana on osuuskunnan jäsenten talouden tukeminen ja palveluettujen tuottaminen jäsenille, kun taas osakeyhtiön lähtökohtaisena tarkoituksena on voiton tuottaminen osakkeenomistajille. Osuuskunnat tuottavat jäsenille etua tyypillisimmin omakustannushinnoittelun, ylijäämänpalautuksen tai osuuskoron muodossa. Osuuskunnan ylijäämänjakoa näistä ovat osuuskorko ja ylijäämänpalautus, joiden verottamisesta säädetään verolaeissa niitä koskeissa säännöksissä. Ylijäämänpalautuksella tarkoitetaan osuuskunnan ylijäämänjakoa, joka toteutetaan sen mukaan, kuinka paljon jäsen on käyttänyt hyväkseen osuuskunnan palveluita. Taloudelliselta luonteeltaan ylijäämänpalautuksen voidaan katsoa muistuttavan hinnanoikaisua, mutta oikeudellisesti se on osuuskunnan ylijäämänjakoa. Osuuskuntien ylijäämänjako on kuitenkin melko joustavaa osakeyhtiöiden voitonjakoon verraten, sillä osakeyhtiöt voivat jakaa voittoa ainoastaan osinkoina toisin kuin osuuskunnat, jotka jakavat ylijäämää sääntöihin kirjatun perusteen mukaisesti. Osuuskuntien ja osakeyhtiöiden erilaisista tarkoituksista sekä voitonjakotavoista johtuen myös näiden yhteisöjen jakamien voittojen verotukseen on sovellettu erilaisia säännöksiä. Osuuskuntien verotuksessa keskeisen poikkeuksen on tehnyt ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus osuuskuntien verotuksessa. Tällöin ylijäämänpalautuksena jaettuun ylijäämään on kohdistunut vain yhdenkertainen verotus, minkä on katsottu joissakin tapauksissa muodostavan neutraalisuuspoikkeaman osuuskuntien ja osakeyhtiöiden välisessä verotuksen tarkastelussa. Osuuskorkoja on periaatteellisella tasolla verotettu samoin kuin osinkoja. Tutkimuksessa keskeisessä asemassa on osuuskuntien ja osakeyhtiöiden välisen verotuksen vertailu yritysmuoto- ja rahoitusmuotoneutraliteetin valossa. Tarkoituksena on selvittää, onko osuuskuntien ja osakeyhtiöiden erilaisten voitonjakojen verotuksen vuoksi muodostunut neutraliteettipoikkeama ja mikä merkitys näillä erilaisilla verotussäännöksillä on yhteisöjen toiminnan kannalta. Tätä tarkastelua tehdään ennen osuuskuntien verouudistusta koskevien verosäännösten valossa, minkä jälkeen tutkitaan millaisia muutoksia uudistuvat verosäännökset aiheuttavat osuuskuntien ylijäämän verotukseen. Tutkimuksen viimeisessä luvussa on myös oikeusvertaileva osio, joka selvittää, kuinka osuuskuntia verotetaan neljässä muussa eurooppalaisessa valtiossa. Tutkimus osoittaa, että muutokset osuuskuntien ylijäämän verotuksessa kiristävät joitain osin osuuskuntien verotusta. Osuuskuntien voidaan myös nähdä asettuvan tietyin osin verotuksellisessa tarkastelussa osakeyhtiöitä huonompaan asemaan. Merkityksellistä on huomata, että nykyinen osinkoverotus ei toimi hyvänä pohjana osuuskuntien ylijäämän verotuksen uudistamiselle. Verouudistus monimutkaistaa osaltaan verojärjestelmää, minkä lisäksi uudistukselle asetettujen tavoitteiden saavuttaminen on kyseenalaista.			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords			
vero-oikeus, verouudistus, tuloverolaki, elinkeinoverotus, yhteisövero, osuuskuntalaki, osakeyhtiölaki, voitonjako, veropolitiikka			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

Lähteet	IV
1 Johdanto.....	1
1.1 Tutkimuksen lähtökohdat	1
1.2 Tutkimuksen kohde, tavoite ja rajausta	3
1.3 Tutkimusmetodi	5
1.4 Tutkimuksen rakenne.....	6
2 Osuuskunnan ja osakeyhtiön vertailua	8
2.1 Osuuskunta ja sen historiasta	8
2.2 Osuuskunnan ja osakeyhtiön määrittely, luonne ja tarkoitus	11
2.2.1 Yhteisöjen määrittely	11
2.2.2 Osuuskunnan ja osakeyhtiön luonne	14
2.2.3 Osuuskuntien ja osakeyhtiöiden rahoitus	16
2.3 Ylijäämän ja voiton jakaminen yhteisöistä	18
3 Näkökohtia yhteisöjen verotukseen.....	21
3.1 Hyvä verojärjestelmä	21
3.2 Verotuksen neutraalisuus ja yritysvero	23
3.3 Vaihtoehtoisia verotusmalleja yhteisöjen ja niiden osakkaiden verotukseen.....	26
4 Osuuskuntien ylijäämänpalautuksen verokohtelu	31
4.1 Osuuskunnan ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus	31
4.2 Ylijäämänpalautuksen vähennysoikeuden historiasta	33
4.3 Ylijäämänpalautuksen vaikutus omakustannushinnoitteluun.....	34
4.4 Ylijäämänpalautuksen verokohtelun vertailu osinkoverotukseen	36
4.4.1 Vertailua yritysmuotoneutraliteetin näkökulmasta.....	37
4.4.2 Vertailua yritysten rahoituksen muodostumisen suhteen	41
4.5 Verouudistuksen tarkastelua	43
5 Osuuskuntaan sijoitetun pääoman perusteella jaetun ylijäämän verokohtelu	52

5.1	Osuuskoron verokohtelu ennen uudistusta	52
5.2	Osuuskoron verotuksen kehityskulku	53
5.3	Osuuskoron verokohtelun ja osinkoverotuksen vertailua	56
5.3.1	vertailua yritysmuotoneutraliteetin näkökulmasta	56
5.3.2	Vertailua rahoituksen muodostumisen näkökulmasta	59
5.3.3	Osuuskoron verokohtelun kehittäminen	61
5.4	Muutokset osuuskoron verotuksessa	63
5.5	Vaihtoehtoinen malli osinkoverotukselle ja osuuskuntien verotukselle	70
6	Osuuskuntien verotus muissa maissa	74
6.1	Ruotsi	74
6.2	Norja	78
6.3	Saksa	80
6.4	Iso-Britannia	84
6.5	Kokoavia ajatuksia	87
7	Loppupäätelmät	88

Lähteet

Aarnio, Aulis: Oikeussäännösten systematisointi ja tulkinta. Teoksessa: Minun metodini. Toim. Häyhä, Juha. Helsinki 1997. Ss. 35–56. (Aarnio 1997)

Andersson, Edward: Elinkeinoverolaki pääpiirteittäin. Helsinki 1972. (Andersson 1972)

Andersson, Edward: Verotuslain kommentaari. Helsinki 1979. (Andersson 1979)

Anderson, Edward – Ikkala, Jarmo: Elinkeinoverolainsäädännön kommentaari. Helsinki 2001. (Andersson – Ikkala 2001)

Andersson, Edward – Ikkala, Jarmo – Penttilä, Seppo: Elinkeinoverolain kommentaari. Helsinki 2009. (Andersson ym. 2009)

Community Shares: The Community Shares Handbook – Updated 16/07/2014. (Community Shares 2014)

Espeli, Harald: Samvirkebeskatningen i Norge. En historisk analyse med hovedvekt på forbrukerkooperasjonen på 1900-talet. Institutt for samfunnsforskning. Rapport 2003:9. (Espeli 2003)

Genossenschaftsverband: Merkblatt zur Steuerpflicht von Genossenschaften für Neugründungen. Rechtsstand: 30.01.2012. (Genossenschaftsverband 2012)

Hayes, Mark: The Capital Finance of Co-operative and Community Benefit Societies. A discussion paper for Co-operatives UK. 2013. (Hayes 2013)

Helminen, Marjaana: Estävätkö EU:n peruseriaatteet aggressiivisenkansainvälisen verosuunnittelun rapauttaman yritysveropohjan pelastamisen? Teoksessa: Vero ja finanssi. Juhlakirja Matti Myrsky 60 vuotta. Toim. Mieho, Altti. Jyväskylä 2013. (Helminen 2013)

Ikkala, Olli – Andersson, Edward – Nuorvala, Erkki: Uusi elinkeinoverolainsäädäntö. Helsinki 1969. (Ikkala ym. 1969)

Juusela, Janne: Kansainväliset sijoitukset ja verotuksen tehokkuus. Helsinki 1998. (Juusela 1998)

Juusela, Janne: Kasvun prosentit – Näin korjaamme osinko- ja pääomatuloverotuksen. Eva analyysi. 5.11.2014. (Juusela 2014)

Järvenoja, Markku: Osinkoverotus. Helsinki 1997. (Järvenoja 1997)

Kansainvälinen osuustoimintaliitto: Osuustoiminnan periaatteet 2000-luvulle. 1996.

Kari, Seppo: Osaketuottovähennys – tie tehokkaampiin pääomamarkkinoihin. Teoksessa: Verotus uusiksi? Toim. Kari, Seppo – Ylä-Liedenpohja, Jouko. Helsinki 2007. Ss. 125–140. (Kari 2007)

Kekkonen, Jukka: Oikeudellisen muutoksen tutkimisesta – minun metodini. Teoksessa: Minun metodini. Toim. Häyhä, Juha. Helsinki 1997. Ss. 131–150. (Kekkonen 1997)

Knuutinen, Reijo: Muoto ja sisältö vero-oikeudessa – erityistarkastelussa rahoitus- ja sijoitusinstrumentit. Helsinki 2009. (Knuutinen 2009)

Knuutinen, Reijo: Verotus ja yrityksen yhteiskuntavastuu. Helsinki 2014. (Knuutinen 2014)

Kröger, Outi: Pääoma- ja yritystulojen verotus – uusi suunta?. Helsinki 2003. (Kröger 2003)

Kukkonen, Matti: Pienosakeyhtiön ja sen osakkaan tuloverotus. Helsinki 2010. (Kukkonen 2010)

Laurinkari, Juhani: Osuustoiminta, Utopiasta kansainvälisen yrittämisen muodoksi. Kuopio 2004. (Laurinkari 2004)

Mannio, Lauri: Osuuskunnat ja verotus. Helsinki 2004. (Mannio 2004)

Mannio, Lauri: Osuuskuntien verottaminen ja sen kehittäminen. Edilex 2005. (Mannio 2005)

Myrsky, Matti: Osakeyhtiön ja sen osakkeenomistajan kahdenkertaisesta verotuksesta. Helsinki 1988. (Myrsky 1988)

Myrsky, Matti – Linnakangas, Esko: Johdatus elinkeinoverotukseen. Helsinki 2003. (Myrsky – Linnakangas 2003)

Myrsky, Matti – Linnakangas, Esko: Elinkeinotulon verotus. Helsinki 2010. (Myrsky – Linnakangas 2010)

Myrsky, Matti: Suomen veropolitiikka. Helsinki 2013. (Myrsky 2013)

Määttä, Kalle: Oikeustaloustieteen perusteet. Helsinki 2006. (Määttä 2006)

Määttä, Kalle: Veropolitiikka teoria ja käytäntö. Helsinki 2007. (Määttä 2007)

Ossa, Jaakko: Yritystoiminnan verotus. Helsinki 2011. (Ossa 2011a)

Ossa, Jaakko: Mankala-periaate ja verotus. Teoksessa: Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 50 vuotta. Toim. Tatu Hyttinen ja Katja Weckström. Turku 2011. Ss.483–495. (Ossa 2011b)

Osuustoiminnan neuvottelukunta: Osuustoiminta: vastuullista suomalaista omistajuutta. 2005. (Osuustoiminnan neuvottelukunta 2005)

Pellervo-Seura: Osuustoimintalaki: ohjeita sen käyttämiseen. Kymmenes painos. Helsinki 1929. (Pellervo-Seura 1929)

Penttilä, Seppo: Verotus tietoyhteiskunnassa. Helsinki 1998. (Penttilä 1998)

Pöyhönen, Seppo: Osuuskunnan hallinto ja osuuskuntalaki. Helsinki 2005. (Pöyhönen 2005)

Pöyhönen, Seppo: Omistajaoikeudet ja omistaja-arvo osuuskunnissa. Helsinki 2011. (Pöyhönen 2011)

Pöyhönen, Seppo: Osuuskunta ja osuuskuntalaki. Helsinki 2013. (Pöyhönen 2013)

Ranta-Lassila, Hannele: Konsernit ja verotuksen neutraalisuus. Helsinki 2002. (Ranta-Lassila 2002)

Rabe, Gunnar – Bojs, Johan: Det svenska skattesystemet. Stockholm 2004. (Rabe – Bojs 2004)

Rekola, Aarne: Tulo- ja omaisuusverolaki. Helsinki 1947. (Rekola 1947)

Seppelin, Markus: Osuustoiminnan jalanjäljillä. Mikkeli 2000. (Seppelin 2000)

Skurnik, Samuli: Osuustoiminnan merkitys. Teoksessa: Osuuskunnan hallinto ja osuuskuntalaki. Toim. Pöyhönen, Seppo. Helsinki 2001. Ss. 1–15. (Skurnik 2001)

Sukselainen, V.J.: Hankintaosuuskunta yritysmuotona. Forssa 1938. (Sukselainen 1938)

Tikka, Kari S.: Veropolitiikka. Helsinki 1990. (Tikka 1990)

Tikka, Kari S.: Yritysverotuksen perusteet. Helsinki 1995. (Tikka 1995)

Tikka, Kari S.: Uusi osinkoverotus. Teoksessa: Verouudistus 2005. Toim.: Niskakangas, Heikki – Tikka, Kari S. – Honkavaara, Tero – Helminen, Marjaana – Lundén, Anna – Laitinen, Mirjami – Råbinä, Timo – Leppiniemi, Jarmo – Kiviranta, Esko – Ranta-Lassila, Hannele – Mattila, P. K. – Raunio, Merja – Kristiina, Äimä. Helsinki 2004. Ss.37–64. (Tikka 2004)

Troberg, Eliisa: Osuuskunta – Käyttämätön potentiaali pienyrittäjyyden innovatiivisuudenedistäjänä. Liiketaloudellinen Aikakauskirja 3/2005. Ss. 451–460. (Troberg 2005)

Tuominen, Pasi: Asiakasomisteisen osuuskunnan kilpailuedut. Osuustoiminta 5/2013. s. 39. (OT 5/2013)

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus: Hyvän veropolitiikan periaatteet. VATT Analyysi. Helsinki 2013. (VATT 2013)

Viitala, Tomi: Osakeyhtiön voitonjaon verotus – muutokset ja suunnittelu. Helsinki 2014. (Viitala 2014)

Voipio, Jaakko: Elinkeinoverolain tausta, synty ja kehittyminen. Helsinki 1979. (Voipio 1979)

Volk, Raija: Esseitä osuuskunnan tuotanto-, hinnoittelu- ja investointikäyttäytymisestä. Espoo 1993 (Volk 1993)

Wikström, Kauko: Vero-oikeudellisen tutkimuksen erityispiirteitä. Teoksessa: Minun metodini. Toim. Häyhä, Juha. Helsinki 1997. Ss. 330–338. (Wikström 1997)

Wikström, Kauko: Yleiset opit verotuksessa ja vero-oikeudessa. Turku 2006. (Wikström 2006)

Ylä-Liedenpohja, Jouko: Porrastettu tasavero, ansiotulon verohyvitys ja kateusvero. Teoksessa: Verotus uusiksi? Toim. Kari, Seppo – Ylä-Liedenpohja, Jouko. Helsinki 2007. (Ylä-Liedenpohja 2007)

Österman, Roger Persson: Kontinuitetsprincipen i den svenska inkomstbeskattningen. Stockholm 1997. (Österman 1997)

Virallislähteet

Asia C-319/02: Petri Mannisen vireille panema asia. Korkeimman hallinto-oikeuden esittämä ennakkoratkaisupyyntö.

Bundesministerium für Finanzen: Körperschaftsteuerrichtlinien 2013. (Körperschaftsteuerrichtlinien 2013)

Eduskunnan vastaus 221/2013 vp.: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tuloverolain, elinkeinotulon verottamisesta annetun lain sekä eräiden muiden verolakien muuttamisesta. (EV 221/2013 vp.)

HM Revenue & Customs: BIM24000 - Meaning of trade: mutual trading and members clubs: contents. (BIM24000)

HM Revenue & Customs: BIM24560 - Meaning of trade: mutual trading and members clubs: distributions: dividends from a co-operative etc society. (BIM24560)

HM Revenue & Customs: CTM40565 - Particular bodies: industrial and provident societies: share and loan interest paid by trading societies. (CTM40565)

Hallituksen esitys 92/2004 vp.: Hallituksen esitys Eduskunnalle yritys- ja pääomaverouudistukseksi. (HE 92/2004)

Hallituksen esitys 107/2006 vp.: Hallituksen esitys Eduskunnalle tuloverotuksen siirtohinnoittelua koskevaksi lainsäädännöksi. (HE 107/2006)

Hallituksen esitys 185/2012 vp.: Hallituksen esitys eduskunnalle osuuskuntalaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. (HE 185/2012 vp).

Hallituksen esitys 130/2014 vp.: Hallituksen esitys eduskunnalle osuuskunnan ylijäämänjaon verotusta koskevien säännösten muuttamiseksi. (HE 130/2014 vp).

Luonnos 15.10.2013: Hallituksen esitys eduskunnalle elinkeinotulon ja yhteisöjen varojenjaon verotusta koskevien säännösten muuttamisesta. (Luonnos 15.10.2013)

Luonnos 12.5.2014: Hallituksen esitys eduskunnalle osuuskunnan ylijäämänjaon verotusta koskevien säännösten muuttamisesta (Luonnos 12.5.2014)

Skatteetaten: Rådgiver – Samvirkeforetag. 18.02.2014.

Skatteverkets ställningstaganden: Kooperativa föreningars rabatter till medlemmar. Dnr/målnr/löpnr: 131 380744-08/111. Datum: 2008-06-19. (Skatteverkets ställningstaganden 2008)

Skatteverkets ställningstaganden: Kooperativ förening – avdragsbegränsningen för s.k. kooperativ utdelning. Dnr/målnr/löpnr: 131 213904-11/111. Datum: 2011-04-05. (Skatteverkets ställningstaganden 2011)

Valtioneuvoston kanslia: Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. 22.6.2011. (Hallitusohjelma 2011)

Valtiovarainministeriö: Pääomamarkkinat ja kasvu. Valtiovarainministeriön julkaisuja 10/2012. (VM 10/2012)

Valtiovarainvaliokunnan mietintö 12/2004 vp. Hallituksen esitys yritys- ja pääomaverouudistukseksi. (VaVM 12/2004)

Valtiovarainvaliokunnan mietintö 32/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle osuuskunnan ylijäämänjaon verotusta koskevien säännösten muuttamiseksi. (VaVM 32/2014)

Verohallinnon ohje Dnro 983/345/2006 14.6.2006. Osuuskuntien verotuksesta. (Verohallinnon ohje 2006)

Verohallinnon ohje Dnro A192/200/2013 8.5.2014. Osuuskuntien verotuksesta uuden osuuskuntalain näkökulmasta. (Verohallinnon ohje 2014)

Muut lähteet

<https://www.altinn.no/no/Starte-og-drive-bedrift/Drive/Skatt-og-avgift/Foretakets-skatt/Skattesystemet/> Viitattu 15.6.2014

<http://www.hmrc.gov.uk/rates/corp.htm> Viitattu 25.6.2014

<https://www.iso-osuuskunta.fi/osuuspaaoma/Pages/OsuuspaaomaKorko.aspx> Viitattu 25.6.2014

<http://www.metsaforest.fi/Osuuskunta/Pages/jaseneksiliittyminen.aspx> Viitattu 25.6.2014

http://www.pellervo.fi/otlehti/ot4_11/4ot11c.htm Viitattu 24.6.2014.

<http://www.prh.fi/fi/kaupparekisteri/yritystenlkm/lkm.html> Viitattu 24.6.2014.

<https://www.s-kanava.fi/web/s/s-ryhma/omistusrakenne> Viitattu 25.6.2014

Oikeustapaukset

KHO 1999/1955

KHO 2073/1997

KHO 2102/1997

KHO 103/2011

Unionin tuomioistuimen tuomio yhdistetyt asiat C-78/08–80/08

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tämän tutkimuksen teemana on osuuskuntien uudistuva voitonjaon verotus osinkoverotukseen verrattuna. Tutkimusteema kumpuaa syksyllä 2013 tehdystä hallituksen esityksestä (HE 185/2013), jossa ehdotettiin muutoksia osuuskuntien voitonjaon verotukseen samoin kuin osinkoverotukseenkin. Muutokset osinkoverotuksessa toteutuivat vuoden 2014 alussa, mutta osuuskuntien verotusta koskevilta osin ehdotusta ei hyväksytty. Eduskunnan vastauksessa (221/2013 vp) hallituksen esitykseen (HE 185/2013) eduskunta edellytti valtiovarainministeriön valmistelemaan osuuskuntien verotusta koskevan sääntelykokonaisuuden niin, että sitä koskeva esitys voidaan antaa eduskunnalle kevään 2014 aikana ja lakimuutokset saattaa voimaan vuoden 2015 alusta.¹ Kataisen hallitusohjelmassa yritysverotuksen painopistettä on ollut tarkoitus siirtää maltillisesti yhtiön käyttöön jäävien tulojen verottamisesta kohti yhtiöstä nostettavien varojen verotusta.² Tätä linjausta toteuttaa yhteisöveron laskeminen 20 %:iin vuoden 2014 alussa ja muutokset osinkoverotuksessa. Tämän vuoksi myös korjaukset osuuskunnasta ulosjaettavien ylijäämien verotukseen ovat tulleet ajankohdattaisiksi.

Osuuskuntien ja osakeyhtiöiden verotuksen vertailu on relevanttia, koska kyseessä on kaksi erilaista yhteisöä, jotka eroavat yhtiöoikeudellisesti ja verotuksellisesti toisistaan, mutta ovat niin yhtiöoikeudellisesti kuin verotuksellisesti omistajistaan tai jäsenistään erillisiä oikeushenkilöitä. Myös osuuskuntalaki (421/2013, jäljempänä OKL) uudistui vuoden 2014 alussa. Tällä osuuskuntalain uudistuksella osuuskuntien voidaan katsoa lähentyneen osakeyhtiöitä yhtiöoikeudellisessa sääntelyssä. On tosin huomattava, että osuuskuntalain mallina on ennenkin ollut osakeyhtiölaki (624/2006, jäljempänä OYL), ja lakien samankaltaisuus osaltaan tuo esille yhteisöjen välillä olevia eroja.³

Verotuksessa osuuskuntia ja osakeyhtiöitä kohdellaan osakkaistaan tai jäsenistään erillisinä verovelvollisina yhteisinä (1535/1992, jäljempänä TVL, 3 §). Osuuskuntalaisissa osuuskunta määrittellään jäsenistään erilliseksi oikeushenkilöksi, jonka toiminnan tarkoituksena

¹ EV 221/2013 vp, s. 1.

² Hallitusohjelma 2011, s. 13.

³ Kukkonen 2010, s. 19, jossa hän mainitsee, että tarkoituksena on ollut luoda mahdollisimman neutraali yhtiöoikeudellinen sääntely osuuskunnan ja osakeyhtiön välillä.

on jäsenten taloudenpidon tai elinkeinon tukemiseksi harjoittaa taloudellista toimintaa siten, että jäsenet käyttävät hyväkseen osuuskunnan tarjoamia palveluita taikka palveluita, jotka osuuskunta järjestää tytäryhteisönsä avulla tai muulla tavalla. Lähtökohtaisesti osuuskunnassa on tarkoitus hankkia etua yhteistoiminnan laajuudella ja jakaa tästä mahdollisesti syntynyt tuotto jäsenille.⁴ Osakeyhtiö on myös omistajistaan erillinen oikeushenkilö, mutta sen toiminnan lähtökohtaisena tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille. Osakeyhtiön idea on siis voiton hankkiminen pääomalle. Osuuskuntien ja osakeyhtiöiden toiminnan lähtökohtaiset tarkoitukset eroavat toisistaan. Osuuskunnassa keskeisessä asemassa on jäsen ja hänen oikeutensa, kun taas osakeyhtiössä keskeisessä asemassa on osake ja siihen liittyvät oikeudet.

Osuuskuntalain ja osakeyhtiölain samankaltaisuudesta huolimatta osuuskuntien ja osakeyhtiöiden voitonjaon verotuksessa on sovellettu erilaisia säännöksiä johtuen osuuskuntien ja osakeyhtiöiden erilaisista voitonjakotavoista. Voiton- tai ylijäämänjaon⁵ suhteen osuuskunta on avoimempi kuin osakeyhtiö, mikä tarkoittaa sitä, että osuuskunta voi olla tuottava jäsenille ja jakaa toiminnan tuottoa eri tavoin tai perustein toisin kuin osakeyhtiö, jonka voitonjako muodostuu osingonjaosta. Siten lähtökohtaisesti näistä yhtiöistä jaettavaan voittoon kohdistuu myös erilainen verotus.

Osuuskuntia voi olla sellaisia, joiden pääasiallisena tarkoituksena on pelkkä sosiaalinen yhteistoiminta, mutta myös sellaisia, jotka toimivat osakeyhtiön kanssa kilpailevana normaalina yritysmuotona. Tällöin osuuskunnan toiminta on voinut periaatteessa muistuttaa osakeyhtiön toimintaa, ja osuuskunta ja sen jäsenet ovat voineet saada veroetua osuuskuntien voitonjaon erilaisen verotuksen vuoksi. Toisaalta osakeyhtiöön verraten osuuskunnalle on voinut olla myös haittaa osuuskunnan erilaisesta verotuksesta. Hallituksen esityksessä kuitenkin katsottiin osuuskuntien erilaisen verotuksen aiheuttavan epäneutraliteettia erilaisen yhteisömuotojen verotukseen.⁶ Tällaisista lähtökohdista käsin osuuskuntien verotusta on lähdetty muuttamaan, tarkoituksena saattaa erilaiset yhteisömuodot samanlaiseen verotukselliseen asemaan.

⁴ Mannio 2004, s. 147.

⁵ Osuuskuntakontekstissa voitosta käytetään ylijäämän käsitettä.

⁶ HE 185/2013, s. 31–32.

1.2 Tutkimuksen kohde, tavoite ja rajaus

Tämä tutkimus kohdistuu varsin ajankohtaiseen aiheeseen, sillä tutkimuskohteena on uudistuva tuloverolainsäädäntö. Tutkimuksessa otetaan esille ja arvioidaan kriittisesti niitä muutosehdotuksia, jotka kohdistuvat osuuskuntien uudistuvaan voitonjaon verotukseen. Näitä osuuskuntien voitonjaon verotuksen uudistuksia verrataan puolestaan osinkoverotukseen. Näin ollen osuuskuntien voitonjaon verotuksen ohella tutkimuksessa käsiteltäviksi tulee myös osinkoverotus.

Tutkimuksessa käsitellään kahden erilaisen yhteisön verotusta ja yhteisöjen voitonjaon verotusta keskenään. Vaikka kysymyksessä on kaksi erilaista yhteisöä, voidaan ajatella, että niiden verotuksen tulisi muodostua kutakuinkin samanlaisiksi. Lähtökohtana on, että verotuksella voidaan vaikuttaa yhteiskunnassa toimivien henkilöiden päätöksiin. Kysymys on siis siitä, onko verotus neutraalia vai ohjaavaa. Neutraalissa verotuksessa päätöksiä ei tehdä verotuksellisin perustein. Epäneutraali verotus puolestaan voi vaikuttaa esimerkiksi siihen, että yritystoimintaa perustettaessa yritysmuotoa ei valita sen mukaan, mikä parhaiten soveltuu kyseiseen toimintaan vaan verotuksellisin perustein. Samoin epäneutraali verotus voi vaikuttaa siihen, kuinka yritystoiminnan rahoitus muodostuu.

Neutraliteetti käsitteenä sinällään on ongelmallinen, sillä siihen liittyy monia merkityksiä. Wikströmin mukaan verotuksen neutraliteettia pidetään joissakin tapauksissa taikurin hatuna, josta nousee ratkaisu jokaiseen verotukseen liittyvään ongelmaan.⁷ Tässä tutkimuksessa verotuksen neutraalisuuden ei ole tarkoitus ottaa edellä mainittua roolia, vaan toimia alustana osuuskuntien ylijäämänjaon verotuksen ja osinkoverotuksen vertailulle. Lainsäädännön muutoksia tarkastellaan tästä näkökulmasta. Kyseinen näkökulma on valittu, koska lainsäädäntömuutosta suurelta osin tehdään tämän perusteella.

Tarkemmin ottaen vertailua tehdään ensinnäkin yritysmuotoneutraliteetin näkökulmasta. Kyse on siitä, että verokustannusten tulisi olla yritysmuodosta riippumatta samat tilanteessa, jossa omistaja nostaa yritystoiminnan tuloksen itselleen.⁸ Toiseksi vertailua tehdään sitä vasten, kuinka verotus ohjaa näiden yhteisöjen rahoituksen muodostumista. Kohteelleko verotus neutraalisti näiden yhteisöjen pääomien muodostumista? Tällöin huomioon on

⁷ Wikström 2006, s. 70.

⁸ Wikström 2006, s. 73.

otettava myös näiden yhteisöjen yhtiöoikeudellinen luonne. Vain siten on mahdollista arvioida verotuksen vaikutusta rahoitusrakenteen muodostumiseen.

Tutkimuksen tarkoituksena on ensinnäkin selvittää osuuskunnan ylijäämänjaon verokohtelun ja osinkoverotuksen suhdetta yritysmuotoneutraliteetin näkökulmasta ennen ja jälkeen uudistuksen. Tehtävä ei sinällään ole helppo, koska osuuskunnassa voidaan yhdistellä erilaisia voitonjakotapoja, milloin osuuskunnan kokonaisveroaste vaihtelee myös valittujen ylijäämänjakotapojen mukaan, mutta näin saadaan kuitenkin selville osakeyhtiöiden ja osuuskuntien verotuksen välistä eroa.

Toiseksi tutkimuksen tehtävänä on selvittää sitä, kuinka verotus ohjaa osuuskuntien ja osakeyhtiöiden rahoituksen muodostumista. Tämä on kiinnostavaa, sillä osuuskuntien on jo luonteensa vuoksi hankalampi saada omia pääomia. Osuuskunnassa oma pääoma voi periaatteessa jatkuvasti vaihdella, sillä jäsenellä on oikeus erota ja saada maksamansa osuusmaksu itselleen. Osuuskunnissa ei myöskään ole yleisesti käytössä osakeyhtiön osakkeen kaltaista instrumenttia, jossa jakamattomat voitot näkyisivät osakkeen arvonnousuna.

Tutkimuksen tarkoituksena on arvioida edellä esitetyistä näkökulmista yhteisöjen verotuksen eroja. Kukkonen mukaan on todettavissa, että pienosuuskunnan ja pienosakeyhtiön rinnastaminen veroneutraalisuusmielessä on ongelmallista, sillä osuuskuntien verotus poikkeaa osakeyhtiöiden verotuksesta.⁹ Nyt kuitenkin voidaan tällaista vertailua hyvin tehdä, sillä kyseistä lainsäädäntöä ollaan nimenomaisesti muuttamassa.

Tutkimuksen kolmantena tehtävänä on kansainvälisen vertailun tekeminen muiden valtioiden osuuskuntien verotusta koskevaan verolainsäädäntöön. Tämä tehtävä on olennainen, sillä maailmassa, jossa pääomat ja yritykset vaihtavat valtiota entistä kiihtyvämmällä tahdilla, ei voida tyytyä pelkästään kotimaisen verotuksen tarkasteluun. Uutta verolainsäädäntöä tehtäessä on tarkasteltava, kuinka muissa valtioissa kyseisenlaista verotusta toteutetaan. Tämä on tärkeää, jotteivät verovelvollisten normaalit toimet hankaloitu tarpeettomasti ja siten verotuksella haitata yritystoimintaa. Toisaalta on osattava sijoittaa kansallinen verolainsäädäntö kansainväliseen ympäristöön, jotta on mahdollista arvioida kansallisen verotuksen kilpailukykyä muiden valtioiden verotukseen.

Osuuskuntia on hyvin monenlaisia ja niitä voidaan luokitella monin eri tavoin. Pääasiassa erilaisiin osuuskuntiin soveltuu samanlaiset verotussäännökset lukuun ottamatta niin sanot-

⁹ Kukkonen 2010, s. 134.

tuja työosuuskuntia, joita koskien Verohallinto on antanut verotusohjeita. Tämän tutkimuksen ulkopuolelle rajataan työosuuskuntien ylijäämänjaon verotus.

1.3 Tutkimusmetodi

Tutkimuksen metodina käytetään ensinnäkin oikeusdogmatiikkaa eli lainoppia. Lainopin ensisijainen tehtävä on oikeussäännösten sisällön selvittäminen ja toisaalta niiden systematisointi.¹⁰ Tässä tutkimuksessa lainoppi ei ole kuitenkaan sinänsä suuressa roolissa, sillä tutkimuskohteen oikeussäännösten sisältöä voidaan pitää suhteellisen selvänä. Uuden lainsäädännön myötä oikeussäännösten sisällön selvittäminen tulee olennaiseksi, jotta voidaan arvioida sitä, millaisia muutoksia uusi lainsäädäntö tuo vallitsevaan oikeustilaan. Etenkin lainopillisessa tutkimuksessa tulee esille Wikströmin esittämä verotutkimuksen vaikeus: tutkimuksen tasolla on pystyttävä yhdistämään vero-oikeuden korostettu laillisuus ja aineiston nopea muuttuminen.¹¹ Verolakia sovellettaessa verotukselle on löydettävä välitön tuki verolaista, samoin verolain tulkinnassa itse verolaki on keskeisessä asemassa.¹²

Toisaalta tutkimuksessa käytetään oikeushistoriallista metodia, sillä tutkimuksessa selvitetään osuuskuntien ja myös osinkoverotuksen kehityskulkua. Oikeushistoriassa on kyse oikeudellisen muutoksen analyysistä ja erilaisten ilmiöiden erittelystä historian eri vaiheissa.¹³ Oikeushistoriallisessa selittämisessä olennaista on muutoksen sitominen aikaan ja paikkaan eli yhteiskunnallinen kytkentä.¹⁴

Tutkimuksen kolmas käytettävä metodi paikantuu oikeustaloustieteeseen, joka on hyvin monimuotoinen tutkimussuuntaus. Tässä tutkimuksessa oikeustaloustieteen alueelta kysymykseen tulee sääntelyteoria, jolla tarkoitetaan lainsäädännön tarkoituksenmukaisuuteen keskittyvää tutkimusta. Tutkimusta tehdään sekä voimassaolevan lainsäädännön (*de lege lata*) tarkoituksenmukaisuuden näkökulmasta että lainsäädännön uudistamiseen liittyvästä näkökulmasta (*de lege ferenda*). Oikeudellisen sääntelyn on kokonaisuutena arvioiden palveltava yhteiskunnallisia päämääriä.¹⁵ Sääntelyn tarkoituksenmukaisuuden arvioinnissa

¹⁰ Aarnio 1997, s. 36.

¹¹ Wikström 1997, s. 330.

¹² Wikström 1997, s. 333–335.

¹³ Kekkonen 1997, s. 131.

¹⁴ Kekkonen 1997, s. 142.

¹⁵ Määttä 2006, s. 19–20.

lähtökohta on vaikuttavuuden erittely toisin sanoen onnistutaanko lainsäädännöllä saavutamaan asetetut tavoitteet.¹⁶

Tutkimuksen kansainvälisen vertailun tehtävän täyttämiseksi tutkimuksessa on tarpeen vielä käyttää oikeusvertailevaa metodia. Oikeusvertailulla voidaan selvittää sitä, millaisiin oikeudellisiin keinoihin muissa yhteiskunnissa on turvauduttu samanlaisissa tilanteissa. Pyrkimyksenä on siten tiedonhankinta selvittämällä valtioiden sääntelyjen eroja ja yhtäläisyyksiä. Oikeusvertailulla saavutettuja tuloksia voidaan käyttää hyväksi esimerkiksi uuden lainsäädännön tekemisessä.¹⁷

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus tulee etenemään seuraavanlaisessa järjestyksessä: Johdannon jälkeen toisessa luvussa esitetään osuuskuntien ja osuustoiminnan lyhyt historia, sillä osuuskuntien toimintaa on vaikea ymmärtää ilman niiden historian tuntemista. Samassa luvussa käsitellään vielä osuuskuntien ja osakeyhtiöiden luonnetta, rakennetta ja varojen jakamista yhtiöoikeudellisesta sekä taloudellisesta näkökulmasta. Näin saadaan selville lähtökohdat osuuskuntien ja osakeyhtiöiden verotuksellisille eroille.

Seuraava luku on teoreettispainotteinen. Tässä kolmannessa luvussa käsitellään yhteisöjen verotuksen erilaisia malleja, hyvää verojärjestelmää sekä verotuksen neutraalisuutta. Luvun tarkoituksena on luoda teoreettinen viitekehys sille, millaisessa ympäristössä verolainsäädännön muutoksia tehdään sekä tuoda esille sellaisia seikkoja, jotka verolainsäädäntöuudistuksissa on huomioitava laajemmassa näkökulmassa. Luku luo samalla pohjan veropoliittisille näkökulmille, joiden pohjalta on mahdollista perustella osuuskuntien ja osakeyhtiöiden verotuksen erilaisuuden tai samanlaisuuden puolesta.

Neljännessä luvussa käsitellään osuuskuntien ylijäämänpalautuksen verokohtelua. Luvussa käsitellään ensinnä sitä, minkälainen verokohtelu ylijäämänpalautuksella on ennen verouudistusta ja millaisia vaikutuksia kyseisellä verokohtelulla on osuuskuntien verotukseen etenkin osuuskuntien omakustannushinnoitteluun. Samalla luodaan lyhyt katsaus ylijäämänpalautuksen verokohtelun historiaan. Seuraavaksi ylijäämänpalautuksen uudistusta

¹⁶ Määttä 2006, s. 41.

¹⁷ Husa 1998, s. 13–16.

edeltävää verokohtelua vertaillaan osinkoverotukseen edellä esitetyistä näkökulmista. Tämän jälkeen käsittelyyn otetaan osuuskuntien verouudistuksen vaikutukset ja arvioidaan, millaisia vaikutuksia uudistuksella on ylijäämänpalautuksen verokohteluun ja osuuskuntien verotukseen.

Viidennessä luvussa käsitellään osuuskoron verotusta. Ensin selvitetään osuuskoron verokohtelu ennen uudistusta ja luodaan myös lyhyt katsaus osuuskoron verotuksen historiaan. Tämän jälkeen osuuskoron uudistusta edeltävää verokohtelua verrataan osinkoverotukseen ja lopuksi tarkastellaan, mitkä ovat osuuskoron verokohtelun muutoksen vaikutukset.

Kuudes luku muodostaa tutkimuksen oikeusvertailevan osion. Tässä luvussa tehdään katsaus ulkomaisiin verojärjestelmiin osuuskuntien verotuksen osalta. Valtiot, joiden verotusta tutkitaan, ovat Ruotsi, Norja, Saksa ja Iso-Britannia. Tarkoituksena on selvittää ensinnäkin, miten osuuskunta kussakin valtiossa käsitetään ja kuinka osuuskunnat voivat jakaa ylijäämiä. Tämän jälkeen tutkitaan osuuskuntien ylijäämänjaon verotusta: saavatko osuuskunnat erikoiskohtelua verotuksessa ja jos saavat, niin millaisin rajoituksin? Samalla tutkitaan, kuinka ylijäämänjakoa kohdellaan jäsenen verotuksessa.

Seitsemännessä ja samalla viimeisessä luvussa esitetään tutkimuksen tulokset. Luvun tarkoituksena on koota yhteen osuuskuntien verokohtelun ja osinkoverotuksen välinen suhde ennen ja jälkeen verouudistuksen sekä esittää arviot siitä, kuinka osuuskuntien verotuksen uudistukset suhtautuvat vertailumaiden osuuskuntien verokohteluun. Samalla esitetään myös arvioita siitä, kuinka uudistus on onnistunut. Luku antaa lukijalle myös mahdollisuuden muodostaa oman mielipiteensä asiasta.

Verolainsäädäntöä tehtäessä keskeistä on hahmottaa verotettavan kohteen luonne ja se ympäristö, jossa verolainsäädäntöä tehdään. Tämän vuoksi tutkimuksen punaisena lankana on ensin valottaa osuuskuntia yhteisömuotona ja tämän jälkeen erilaisia verotusmahdollisuuksia, minkä jälkeen on mahdollista paneutua tarkemmin osuuskuntien verotukseen.

2 Osuuskunnan ja osakeyhtiön vertailua

Tässä luvussa tarkastellaan osuuskunnan historiaa sekä osuuskunnan rakennetta, tarkoitusta ja varojen jakamista osakeyhtiöön verraten. Tarkoitus on luoda katsaus siitä, millainen yhteisömuoto osuuskunta on osakeyhtiön rinnalla. Tavoitteena on, että lukijalle muodostuu kuva osuuskunnan ja osakeyhtiön yhteisöoikeudellisesta sääntelystä siltä osin kuin se on tarpeen tutkimuksen kohteena olevan voitonjaon verotuksen ymmärtämiseksi.

2.1 Osuuskunta ja sen historiasta

Suomea on rakennettu paljon 1900-luvulla nimenomaan osuuskuntien avulla. Vielä nykyäänkin osuuskuntatoiminta on voimissaan ja monet suuret yritykset Suomessa toimivat osuuskuntaperiaattein. Monet suomalaiset ovat osuuskuntien jäseniä, ja osuuskunnat näkyvät vahvasti useiden suomalaisten arjessa. Monesti voi olla niinkin, että jäsen ei edes ymmärrä olevansa osuuskunnan jäsen. Tämä on mielenkiintoista sitä taustaa vasten, että Suomen arvioidaan olevan yksi maailman osuustoiminnallisimmista maista.¹⁸ Suomalaisen osuuskuntien ja keskinäisten yritysten jäsen- ja omistajamäärä on yli seitsemän miljoonaa vuonna 2012.¹⁹ Yritysten lukumäärää katsottaessa osuuskunta ei ole kovin käytetty yritysmuoto osakeyhtiön rinnalla. Tällä hetkellä osuuskuntia on rekisteröity kaupparekisteriin noin 4500, kun taas osakeyhtiöiden vastaava lukumäärä on lähes 250 000.²⁰ Osuuskunta yritysmuotona ei kuitenkaan tarkoita aina suuria toimijoita, vaan osuuskunta voi olla pienen yritystoimintaa huomattavasti käyttökelpoisempi ja joustavampi kuin osakeyhtiö.²¹

Osuuskuntien ideana on lähtökohtaisesti toteuttaa osuustoiminnan periaatteita, jotka myös osaltaan heijastuvat osuuskuntalakiin. Osuuskuntayritysmalli on tarkoitettu jäsenten tasarvoiseen yhteistyöhön. Kansainvälinen osuustoimintaliitto on kannanotossaan osuustoiminnan periaatteet 2000-luvulle määritellyt osuuskunnan seuraavasti: ”Osuuskunta on itsenäinen henkilöyhteisö, johon jäsenet liittyvät vapaaehtoisesti toteuttaakseen yhteisesti omistamansa ja demokraattisesti hallitsemansa yrityksen avulla taloudellisia, sosiaalisia ja

¹⁸ Osuustoimintalehti 1/2012, arviot perustuvat maailman suurimpien osuuskuntien määrän suhteutettuna valtion väkilukuun. Suomessa suuria osuuskuntia ovat mm. Metsäliitto, SOK-yhtymä, OP-ryhmä.

¹⁹ HE 185/2012, s. 10.

²⁰ <http://www.prh.fi/fi/kaupparekisteri/yritystenlkm/lkm.html>. Viitattu 24.6.2014.

²¹ Osuuskuntien joustavuudesta yritysmuotona ks. Troberg 2005, s. 451–.

kulttuurisia tarpeitaan ja tavoitteitaan.”²² Tässä määritelmässä osuuskunnan identiteetti määrittyy nimenomaisesti osuustoimintaperiaatteiden mukaisesti. Osuustoiminta voidaan käsittää myös osuuskunnan muotoon järjestetyksi taloudelliseksi ja sosiaalisesti yhteistoinnaksi jäsenten tarpeiden tyydyttämiseksi. Ideana yhteenliittymisessä on laajuuden edun tavoittelu. Osuustoiminta on siten muoto taloudelliselle yhdessä yrittämiselle.²³

Historiallinen tarkastelu selventää edellä esitettyjä periaatteita. Alkujaan osuustoiminnan voidaan katsoa kehittyneen pääomaperustaisen yritystoiminnan vastapainoksi. Se on antanut mahdollisuuden vähävaraisille päästä toimimaan edullisemmilla ehdoilla ja sen tarkoituksena on ollut osaltaan yhteiskunnallisten ja taloudellisten epäkohtien torjuminen.²⁴

Vuonna 1929 Pellervo-Seura kirjoitti osuustoiminnan syntyneen taloudellisten syiden vuoksi taloudellisen olemassaolon taistelussa. Yksityiset kotitaloudet hakivat suojaa suuryrityksiä vastaan yhteenliittymisestä ja tällaisen yhteisen yrittämisen vuoksi he muodostivat osuuskuntia. He eivät siten perustaneet osuuskuntia, jotta saisivat mahdollisimman paljon voittoa, vaan voidakseen suuremmalla menestyksellä harjoittaa omaa työtään tai yksityisessä taloudessaan tehdä suurempia säästöjä. Tuolloin osuuskunnat muodostuivat ensisijassa köyhien välineeksi kohottaa hyvinvointiaan, ja siksi henkilö ei tarvinnut suurta pääomaa liittyäkseen osuuskuntaan. Tämän vuoksi osuuskunnissa keskeiseen asemaan nousivat jäsenet ja heidän kykynsä pääoman sijasta. Nimenomaan ihmiskeskeisyys on ollut yksi osuuskunnat pääomayrityksistä erottava tekijä.²⁵

Yhteistoiminta itsessään on vanha tapa, jolla pyritään saavuttamaan asioita silloin, kun yksilön voimat eivät riitä tai yhteistoiminta muuten on tarkoituksenmukaisempaa. Tästä hyvänä esimerkkinä käyvät vaikkapa talkoot.²⁶ Maailmanlaajuisesti tarkastellen osuustoiminnan aate liittyi monissa maissa etenkin maaseudun puutteellisten elinolojen kehittämiseen 1800-luvulla.²⁷ Tällöin nykyaikainen markkinatalous oli vasta kehittymässä. Tuolloin osuustoimintaan motivoivana tekijänä toimi taloudellinen oikeudenmukaisuus samoin kuin vastapainoisuus pääomasijoittajien osakeyhtiöille. Näin pelkkien pääomaomistukseen pe-

²² Kansainvälinen osuustoimintaliitto 1996, s. 4.

²³ Seppelin 2000, s. 9; Mannio 2004, s. 147; Laurinkari 2004, s. 25.

²⁴ Seppelin 2000, s. 14; Laurinkari 2004, s. 14.

²⁵ Pellervo-Seura 1929, s. 11–15; Osuustoiminnan neuvottelukunta 2005, s. 11.

²⁶ Skurnik 2001, s. 1.

²⁷ Laurinkari 2004, s. 14.

rustuvien yhtiöiden rinnalle kehittyi myös muiden tuotannon tekijöiden varaan rakentuvia yritysmuotoja eli osuuskuntia.²⁸

Myös Suomessa osuustoiminta-aate liittyi lähinnä maalaisväestön elinolojen parantamiseen. Skurnik kirjoittaa osuuskunnan olleen syntyessään merkittävä yhteiskunnallinen innovaatio ja sitä tarvittiin varmistamaan kehittymäisillään olevan markkinatalouden toimintaa ja kehittymistä. Osuustoiminta liittyi myös vahvasti Suomen kansalliseen historiaan ja traditioon.²⁹ Vaikkakin osuustoiminta-aate rantautui Suomeen varsin myöhään 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa, muodostui siitä lyhyessä ajassa yksi 1900-luvun alun suurimmista kansanliikkeistä.³⁰

Suomen lainsäädännössä ensimmäinen osuuskuntia koskeva yhteisölaki oli osuustoimintalaki, joka tuli voimaan vuonna 1901. Osuustoimintalain säätämisen myötä osuuskunnat saivat lainsäädännöllisen perustan, ja näin oli mahdollista perustaa myös niin sanotusti oikeita osuuskuntia, mikä edesauttoi osuuskuntien leviämistä ympäri Suomea. Ennen lain säätämistä osuuskunnat nimittäin joutuivat toimimaan muodollisesti osakeyhtiöinä.³¹ Osuustoiminta vakiintui ja laajeni Suomessa maailmansotien välisenä aikana. Tuolloin myös osuustoimintaan liittynyt aatteellisuus sai osittain väistyä kasvu- ja tehokkuusvaatimusten tieltä. Sotien jälkeisessä Suomessa yhteistoiminta nähtiin jälleenrakentamisen vuoksi välttämättömyytenä, ja siten osuustoimintakin virisi jälleen nopeasti sotien jälkeen.³²

Suomalaisessa osuustoiminnassa on ollut erityisesti kaksi vaihetta, jolloin osuustoiminta on nostanut päätään. Ensimmäisessä vaiheessa olivat 1900-luvun alun osuuskunnat, jotka syntyivät köyhyyden ja epäoikeudenmukaisuuden poistamiseen. Toisessa vaiheessa syntyneet osuuskunnat liittyvät 1990-luvun laman aikaisiin muutoksiin. Seppelinin mukaan kuitenkin toisen vaiheen jälkeisissä osuuskunnissa osuuskuntien merkitys on kutistunut paljolti vain taloudellisten etujen hyväksikäyttämiseen.³³

²⁸ Volk 1993, s. 192; Skurnik 2001, s. 1.

²⁹ Skurnik 2001, s. 4; Ks. Seppelin 2000, s. 25, jossa hän kirjoittaa osuustoiminnan ja sen edunvalvontajärjestö Pellervo-Seura syntyneen poliittisten olojen muutoksesta ja siitä yhteiskunnallisesta tilanteesta, jossa Suomi oli 1900-luvun vaihteessa. Näin ollen käsitys osuustoiminnan pelkästä taloudellisesta merkityksestä on liian suppea.

³⁰ Laurinkari 2004, s. 18–19; Ks. Seppelin 2000, s. 47, jossa hän toteaa osuustoimintaan liittyneiden neuvontaorganisaatioiden vaikuttaneen siihen, että osuustoiminnasta muodostui eräänlainen kansanliike.

³¹ Seppelin 2000, s. 30; Pöyhönen 2005, s. 13.

³² Seppelin 2000, s. 42 ja s. 54–.

³³ Seppelin 2000, s. 101–102.

Seppelin mainitsee osuustoiminnan viittaavaan ensisijassa toimintatapaan, jolla liiketoiminnallisuuden ja yhteisomistajuuden vaatimukset sekä periaatteet pyritään järkevällä tavalla yhdistämään toisiinsa, eikä pelkkään yritysmuotoon.³⁴ Näin ollen vaikka osuuskuntia voidaan nykyään pitää yhtenä yritystoiminnan järjestämismuotona, olisi osuuskunnissa myös nykyään tarkoitus näkyä ne perusteet, miksi osuuskuntia on alun perin perustettu ja osaltaan tämä heijastuu nykyiseen osuuskuntalakiin. Pienet kyläosuuskunnat ovat ajan kuluessa kasvaneet kansainvälisiksi suuryrityksiksi, mutta alkuperäiseen osuustoimintaan liittyneet periaatteet ovat kuitenkin saattaneet osittain hukkaa suurten osuuskuntien pyrkiessä pysymään kannattavina nykyaikaisessa markkinataloudessa. Erot eri liiketoimintayritysten välillä ovat samalla kaventuneet.³⁵ Osuuskuntalaissa itsessään ei kuitenkaan ole tarkoitus murtaa niitä perusteita, miksi osuuskuntia on alun perin perustettu.³⁶

2.2 Osuuskunnan ja osakeyhtiön määrittely, luonne ja tarkoitus

2.2.1 Yhteisöjen määrittely

Uusi osuuskuntalaki tuli voimaan vuoden 2014 alussa. Uudesta lainsäädännöstä huolimatta osuuskunnan rakenteen taustalla vaikuttaa kuitenkin edelleen Trobergin esittämä arvofilosofia: yhteistoiminta, tasa-arvoisuus, demokraattisuus ja solidaarisuus.³⁷ Uudella osuuskuntalailla oli tarkoitus parantaa suomalaisten osuuskuntien toimintamahdollisuuksia ja siten samalla lisättiin osuuskuntien toimintaedellytyksiä yleisesti ja suhteessa muihin toimijoihin.³⁸ Edellä esitetyt osuustoiminnan periaatteet kuvaavat osuuskuntia, mutta ne ovat yleisellä tasolla. Näin ollen osuuskunnilla ei ole velvoitetta noudattaa näitä osuustoiminnan periaatteita, ja oikeastaan osuuskunnat voivat noudattaa kyseisiä periaatteita vain, jos ne eivät ole ristiriidassa pakottavan yhteisöoikeudellisen lainsäädännön kanssa.³⁹

Suomen lainsäädännön mukaan osuuskunnan oikeudellinen määrittely voidaan tehdä osuuskuntalain ensimmäisen luvun perusteella. Osuuskunta on ensinnäkin jäsenistään eril-

³⁴ Seppelin 2000, s. 104.

³⁵ Seppelin 2000, s. 82–84; Troberg 2005, s. 453, jossa hän mainitsee osuuskuntien joukossa olevan myös sellaisia yrityksiä, jotka tavoittelevat yrityksen kasvua ja mahdollisimman suurta tuottoa.

³⁶ Ks. HE 130/2014, s. 11, jonka mukaan osuuskuntalakiuudistuksessa säilytettiin osuustoiminnan tärkeät tunnusmerkit ja periaatteet.

³⁷ Troberg 2005, s. 453.

³⁸ HE 185/2012, s. 1.

³⁹ Pöyhönen 2013, s. 32.

linen oikeushenkilö (OKL 1:2) ja sen jäsenmäärä, osuuksien lukumäärä ja osuuspääoma ovat vaihtuvia (OKL 1:3). Osuuskunta on näin ollen jäsenien yhteenliittymä, mutta jäsenistään erillinen oikeushenkilö. Osuuskunnan ominaispiirteenä on, että jäsenyyttä ei lähtökohtaisesti voi siirtää toiselle, ellei säännöissä määrätä toisin (OKL 1:4). Osuuskunnan tarkoituksena on jäsenten taloudenpidon tai elinkeinon tukemiseksi harjoittaa taloudellista toimintaa siten, että jäsenet käyttävät hyväkseen osuuskunnan tarjoamia palveluita (OKL 1:5). Lisäksi osuuskunnan jäsenillä on osuuskunnassa yhtäläiset oikeudet (OKL 1:7), mikä ilmentää osuuskuntien demokraattisuuden periaatetta.

Näin ollen osuuskunta voidaan oikeudellisesti määritellä jäsenistään erilliseksi jäsenten muodostamaksi oikeushenkilöksi, jossa jäsenten ja osuuspääoman määrä ovat vaihtuvia ja jonka tarkoituksena on jäsenten demokraattinen yhteistoiminta. Vaikka uudella osuuskuntalailla osuuskunnat lähentyivät osaltaan osakeyhtiöitä yhtiöoikeudellisessa sääntelyssä, on huomattava, että osuuskunnan tarkoitus on lähtökohtaisesti edelleen jäsenten taloudenpidon ja elinkeinon tukeminen. Uudella osuuskuntalailla oli tarkoitus lisätä osuuskuntien toimintaedellytyksiä. Samoin se, että uusi osuuskuntalaki muistuttaa osakeyhtiölakia ilmentää niitä eroja, joita osuuskuntien ja osakeyhtiöiden välillä on.

Osakeyhtiön oikeudellinen määritelmä voidaan puolestaan tehdä osakeyhtiölain (624/2006, jäljempänä OYL) mukaan. Osakeyhtiö on osakkeenomistajistaan erillinen oikeushenkilö (OYL 1:2), jonka toiminnan tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille, jollei yhtiöjärjestyksessä toisin määrätä (OYL 1:5). Lähtökohtaisesti osakkeita voidaan luovuttaa ja hankkia rajoituksetta (OYL 1:4) samoin kuin lähtökohtaisesti osakkeet tuottavat yhtiössä yhtäläiset oikeudet (OYL 1:7). Osakeyhtiössä keskeisessä asemassa ovat siten osakkeet ja niihin kytkeytyvät oikeudet.

Osuuskunnan ja osakeyhtiön välisessä yhteisöoikeudellisessa vertailussa esille nousevat erityisesti kaksi keskeistä erottavaa seikkaa, joista voidaan johtaa muita eroavaisuuksia. Näitä ovat yhteisöjen tarkoitus ja omistajuus.⁴⁰ Yhteisöjen oletukselliset tarkoitukset eroavat huomattavasti toisistaan. Osuuskunnan ensisijainen tarkoitus on jäsentensä elinkeinon tai taloudenpidon tukeminen. Osakeyhtiön tarkoitus puolestaan on tuottaa voittoa osakkeenomistajille. Tästä tarkoituksesta johtuen yhteisöissä vaikuttavat keskeiset tekijät eroavat toisistaan. Osuuskunnassa keskeisessä asemassa ovat jäsenet, kun taas osakeyhtiössä

⁴⁰ Ks. HE 130/2014, s. 11–12, jonka mukaan tarkasteltaessa osuuskuntaa yhteisömuotona keskeistä on osuuskunnan jäsenyyden tuottamat varallisuus- ja hallinnoimisoikeudet.

keskeistä on osake. Tämän vuoksi osuuskunnalle ja jäsenille on lähtökohtaisesti edullista, jos osuuskuntaan liittyy uusia jäseniä, tällöinhän osuuskunta voi toteuttaa tarkoitustaan entistä paremmin. Osakeyhtiössä samanlainen avoimuus merkitsisi osakkeiden arvon laimentumista, ja siksi osakeyhtiön osakkaille on eduksi, että osakeyhtiö on suljettu yhteisö.

Toinen seikka on yhteisöjen omistajuus ja omistajan residuaaliasema, joka voidaan jakaa viimesijaisiin taloudellisiin vaateisiin ja viimesijaiseen päätösvaltaan.⁴¹ Osakeyhtiössä osakkeenomistajan asema eroaa muista eturyhmistä seuraavasti: osakkeenomistajilla on viimekätinen määräysvalta yhtiön varallisuuteen (residuaalikontrolli) ja oikeus yhtiön toiminnan tuottoon (residuaalivoittoon) sekä siihen liittyvä riski. Osakkeenomistaja omistaa osakeyhtiötä omistamiensa osakkeiden suhteessa kaikkiin liikkeellä oleviin osakkeisiin. Tämä osakkeen suhteellinen osuus pysyy samana, jollei yhtiön osakkeiden lukumäärää muuteta. Osakkeenomistaja periaatteessa hyötyy osakeyhtiön tuottamasta voitosta riippumatta siitä jakaako yhtiö osinkoa vai ei, sillä jakamattomat voitot nostavat osakkeen arvoa.⁴²

Osuuskunnissa residuaalikontrolli kuuluu jäsenille, mutta osakeyhtiöön verraten merkittävä ero on pääsääntöinen jäsen ja ääni -periaate, jonka vuoksi valta ja residuaalikontrolli on hajautunutta. Tarkasteltaessa niin ikään residuaalivoittoa vastaavaa jäsenen residuaaliasemaa ylijäämänjaossa, on todettavissa, että jäsenellä on yksipuolinen oikeus ylijäämän saantiin vain, jos osuuskunnan säännöissä määrätään ylijäämänjaosta. *Perinteisessä osuuskunnassa* omistajalla ei ole yksilöllistä taloudellista residuaalioikeutta eikä positiivista residuaaliriskiä, sillä osuuskunnan tuottama tulos ei vaikuta osuuden arvoon, kun osuuden tuottamien oikeuksien myynti ei ole mahdollista.⁴³ Jäsenellä on sen sijaan mahdollisuus kärsiä tappiota, sillä osuusmaksu palautetaan täysimääräisenä vain, jos osuuskunnalla on omaa pääomaa, josta se voi maksaa osuusmaksun kokonaisuudessaan takaisin.⁴⁴

Pöyhösen mukaan osuuskunnan jäsenkunnalla on kollektiivinen taloudellinen residuaalivaade, sillä yhteisellä päätöksellä osuuskunnasta on mahdollista jakaa residuaalia (jäännöstä). Tämä ei kuitenkaan vastaa osakeyhtiön vastaavaa, sillä jos jäsenyyden aikana ylijäämää ei jaeta, niin se siirtyy jäsenen erotessa jäljelle jäävän jäsenistön päätösvaltaan. Näin

⁴¹ Pöyhönen 2011, s. 101.

⁴² Pöyhönen 2011, s. 122–123.

⁴³ Pöyhönen 2011, s. 124–127.

⁴⁴ Ks. Pöyhönen 2013, s. 282–286, jossa hän käsittelee osuusmaksun palautusta uuden osuuskuntalain valossa. Osuusmaksun palautukseen liittyy hänen mukaansa tulkinnanvaraisuuksia, jos osuusmaksu merkitään eri rahastoihin.

ollen jäsenyyden lakattua jäsenellä ei ole määräysvaltaa eikä vaateita osuuskunnan tuottoihin. Pöyhönen katsoo osuuskunnan jäsenien olevan osuuskunnan omistajia residuaalikontrollin perusteella, sillä sen perusteella voidaan tehdä osuuskunnan ja sen toiminnan kannalta olennaiset päätökset.⁴⁵

Näin tehdyssä oikeudellisessa vertailussa osuuskuntien ja osakeyhtiöiden välillä on mahdollista huomata kyseisten yhteisöjen yhä eroavan huomattavasti toisistaan. Jos yhteisöjä ei tarkastella täysin niiden perusmuodoissaan, erot eivät ole välttämättä yhtä selvästi hahmotettavissa. Seppelin mainitseekin osuuskuntien ja osakeyhtiöiden lainanperusteiden toisiltaan erilaisia menettelytapoja ja osittain myös periaatteita.⁴⁶

2.2.2 Osuuskunnan ja osakeyhtiön luonne

Osuuskuntiin voidaan huomata liittyvän kaksi erityispiirrettä. Ensinnäkin niiden kaksoisluonne, mikä ilmenee siinä, että osuuskunnat ovat henkilöyhteisöjä mutta samalla myös taloudellisia yrityksiä. Toisaalta osuuskuntien perustehtävänä on jäsentalouksien tukeminen eli turvata jäsenilleen hyödykkeiden, palvelujen ja tavaroiden saatavuus mahdollisimman edullisesti ja kattavasti.⁴⁷ Osakeyhtiöllä ei tällaista kaksoisluonnetta ole, sillä osakeyhtiö kytkeytyy ennen kaikkea osakkeisiin ja tarkoituksena osakeyhtiössä on voiton tuottaminen osakkeenomistajille.⁴⁸

Taloudellisesti tarkastellen osuuskunnat ja osakeyhtiöt eroavat myös toisistaan. Voidaan nimittäin tarkastella sitä, missä suhteessa yhteisöjen tulisi maksimoida tuloksensa. Osakeyhtiössä tuloksen maksimointi osakeyhtiölle itselleen on tavoitteena. Tällöinhän toiminnan voidaan katsoa olevan tehokkainta ja taloudellisinta myös osakkeenomistajien kannalta katsoen. Osuuskunnassa puolestaan tuoton maksimointi itse osuuskunnalle ei välttämättä

⁴⁵ Pöyhönen 2011, s. 127–128

⁴⁶ Seppelin 2000, s. 84–85; Ks. myös Pöyhönen 2011, s. 82–91.

⁴⁷ Laurinkari 2004, s. 32, 38; Ks. Sukselainen 1938, s. 36–53, jossa hän käsittelee kysymystä siitä, voidaanko osuuskuntaa pitää yrityksenä. Pohdinnoissaan hän päätyy siihen, että osuuskuntaa ei voida sulkea yritysten ulkopuolelle. Keskeistä tässä on se, että osuuskunnan toimiessa markkinatalouden piirissä, se toimii markkinoita varten ja näin ollen toimintansa liittyy yritystoimintaan liittyvä riski pääoman menettämisestä. Tietenkin kysymys siitä, onko osuuskunta yritys, on riippuvainen yrityksen määritelmästä, joka lienee nykypäivänä kuitenkin melko selvä. Tässä tutkimuksessa lähdetään siitä, että osuuskunta täyttää yrityksen tunnusmerkit.

⁴⁸ Oikeuskäytännön mukaan mankala-periaatteella toimiva osakeyhtiö voi tosin myydä tuottamansa hyödykkeen omakustannehintaan osakkeenomistajille. Tällöin osakeyhtiö lähentyy periaatteessa osuuskunnan toimintaperiaatetta. Mankala-periaate liittyy etenkin keskinäisiin voimalaitosyhtiöihin.

ole tavoitteena eikä välttämättä myöskään aina tavoiteltavaa johtuen osuuskuntien kaksoisluonteesta. Asian voidaan katsoa olevan näin, koska osuuskunnan voidaan toiminnallisesti katsoa olevan jäsentensä taloudellisena jatkeena, vaikka kyse onkin itsenäisestä oikeushenkilöstä.⁴⁹

Näin ollen osuuskuntien kohdalla taloudellisesti tehokkainta toimintatapaa etsittäessä joudutaan myös tarkastelemaan jäsenille kertyviä tuottoja. Osuuskunta voi myös maksimoida jäsentensä tuottoja ostamalla tuotteita jäseniltä ylihintaan tai myymällä tuotteita alihintaan jäsenille.⁵⁰ Se, että osuuskunta ei itsessään tavoittele välttämättä voittoa, ei merkitse sitä, etteikö osuuskunnan tarkoituksena olisi kuitenkin toimia tehokkaasti.⁵¹ Osuuskunnan oikeastaan pitääkin toimia tehokkaasti, jolloin jäsenten on kannattavinta käyttää nimenomaan osuuskunnan palveluita. Tällöin osuuskunnan kilpailijat eivät pääse myöskään saamaan voittoja osuuskunnan tehottomuuden kustannuksella. Siten osuuskunnan on oltava riittävän kannattava, jotta se voi varmistaa taloudellisen kyvyn toimia tarkoituksensa mukaisesti.⁵²

Vaikka osuuskuntalaki yhdistää kaikki osuuskunnat tietyn ja samanlaisen oikeudellisen muodon alle, voidaan osuuskuntia luokitella eri tyyppeihin sen perusteella, kuinka ne toimivat eli, mikä niiden tarkoitus on suhteessa jäseneseen. Erilaisia osuuskuntia ovat esimerkiksi tuottaja-, kuluttaja-, palvelu- ja työosuuskunnat. Tuottajaosuuskunnille tärkeintä on turvata oman tuotteen markkinoille saaminen ja sen myyminen mahdollisimman hyvään hintaan. Kuluttajaosuuskunnissa esimerkiksi osuuskaupoissa jäsenten tärkein intressi on saada tuotteet mahdollisimman laadukkaina ja mahdollisimman edullisesti. Palveluosuustoiminnassa tärkein intressi jäsenelle on saada mahdollisimman hyvää ja edullista palvelua toivomallaan tavalla. Työosuuskuntien tarkoituksena on työllistää jäsenensä.⁵³

Osuuskuntien rakenteissa on tehtävä ero myös sen suhteen, onko kyseessä perusosuuskunta vai keskusosuuskunta. Perusosuuskunnalla tarkoitetaan osuuskuntaa, joka on fyysisten henkilöiden perustama osuuskunta. Nämä ovat niin sanottuja ensiasteen osuuskuntia. Keskusosuuskunnat puolestaan ovat perusosuuskuntien tai muiden juridisten henkilöiden perustamia osuuskuntia. Nämä ovat toisen asteen osuuskuntia. Keskusosuuskunnan tehtävänä

⁴⁹ Volk 1993, s. 140.

⁵⁰ Sukselainen 1938, s. 40–41, jossa hän huomauttaa, ettei osuuskunta kuitenkaan aina voi myydä halvemmalla kuin muut toimijat. Näin on, koska jäsenkunnan ostot osuuskunnalta muodostuvat osuuskunnalle eräänlaisiksi markkinoiksi, joita osuuskunta ei voi koskaan kokonaisuudessaan tyydyttää, vaan joista osuuskunnan on liikevaihtonsa lisäämiseksi pyrittävä valtaamaan mahdollisimman suuri osa.

⁵¹ Volk 1993, s. 8–9.

⁵² OT 5/2013, s. 39.

⁵³ http://www.pellervo.fi/otlehti/ot4_11/4ot11c.htm. Ks. Sukselainen 1938, s. 53–60, jossa hän käsittelee osuuskuntien erilaisia ryhmittelyjä. Myös Seppelin 2000, s. 73–82.

on yleensä tukea perusosuuskuntien toimintaa eli yhdistää jäsentensä samankaltaisia pyrkimyksiä ja tuottaa siten jäsenille markkinaetuja.⁵⁴

Osuuskunta voi myös järjestää palveluita ja toimintaa tytäryhteisönsä avulla. Tällöin osuuskunta esimerkiksi omistaa osakeyhtiön, joka tuottaa osuuskunnan tarvitsemia palveluita. Näin osuuskunta hyötyy osakeyhtiöstä kahdella tavalla. Ensinnäkin osakeyhtiö tuottaa osuuskunnan tarvitsemia palveluita ja toisaalta osakeyhtiön tuotot voidaan siirtää osuuskuntaan. Järjestämällä palveluita osakeyhtiön kautta osuuskunnan on myös mahdollista saada toiminnalleen riskirahoitusta.⁵⁵ Tällaisilla rakenteilla on järjestetty etenkin tuotajaosuuskuntien toimintaa. Esimerkiksi Metsä Group konserniin kuuluu osakeyhtiöitä, joista yksi on myös pörssilistattu. Osakeyhtiön ja osuuskunnan suhde voi toimia myös toisin päin. Näin esimerkiksi Valio Oy, jonka omistaa 18 osuuskuntaa.

2.2.3 Osuuskuntien ja osakeyhtiöiden rahoitus

Osuuskuntien ja osakeyhtiöiden rahoitus muodostuu omasta ja vieraasta pääomasta sekä liiketoiminnasta saaduista tuotoista eli tulorahoituksesta. Osakeyhtiössä oman pääoman ehtoista rahoitusta hankitaan lähtökohtaisesti osakeannilla, jolloin osakeyhtiö saa osakeannista saamansa varat käyttöönsä. Osakeyhtiössä on tällöin kyse osakepääomasta ja mahdollisiin muihin rahastoihin merkityistä varoista. Osakesijoittajan kannalta kysymys on osakeyhtiöön tehdystä riskipääomasijoituksesta, jolle hän haluaa tuottoa niin osinkoina kuin osakkeen arvonnousuna. Osakeyhtiössä muut mahdollisuudet oman pääoman ehtoiseen rahoitukseen ovat sijoitus sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon taikka pääomasijoitus, kyseessä ovat vastikkeettomat sijoitukset yhtiöön. Osakeyhtiön luonne suljettuna yhteisönä turvaa oman pääoman ehtoisen rahoituksen saamista, sillä osakeyhtiön arvonnousu ja jakamattomat osingot nostavat osakkeen arvoa.⁵⁶

Osuuskunnassa oman pääoman ehtoisessa rahoituksessa on kyse ensinnäkin jäsenrahoituksesta. Jäseneksi liittyvän on maksettava osuuskunnalle osuuskunnan säännöissä määrätyn merkintähinnan mukainen osuusmaksu. Nämä merkitään osuuspääomaan. Osuuspääoma muodostuu annettujen osuuksien merkintähinnoista ja osuuspääoman korotuksesta osuus-

⁵⁴ Laurinkari 2004, s. 30.

⁵⁵ Mannio 2004, s. 195.

⁵⁶ Rahoitusmuotona pääomalainassa on elementtejä oman ja vieraan pääoman ehtoisesta rahoituksesta.

kunnalle suoritetusta määrästä, mitkä ovat merkitty osuuspääomaan (OKL 4:17). Merkin­tähinta voidaan merkitä myös kokonaan tai osittain sijoitetun vapaan oman pääoman rahas­toon (OKL 2:4 ja 9:7). Osuuskunnan jäsenyyden päättyessä jäsenellä on oikeus saada mak­samansa osuusmaksu takaisin osuuskunnasta, enimmäismäärä on maksettu osuusmaksu (OKL 17:1). Tämä aiheuttaa osuuskuntien osuuspääomaan ja omaan pääomaan heiluvuut­ta.

Toiseksi uudessa osuuskuntalaissa säädetään myös osakkeista. Näin osuuskunnassa voi olla myös osakkeita ja osakepääoma, joka vastaa osakeyhtiön osakepääomaa ja osakkeet puolestaan osakeyhtiön äänettämiä jako-osattomia osakkeita. Hallituksen esityksen mu­kaan kyseiset osakkeet tuottavat lain perusteella oikeuden ainoastaan merkintähintaan osuuskunnan purkautuessa.⁵⁷ Siten osuuskunnille oman pääoman kerryttäminen osakeantia muistuttavalla tavalla on periaatteessa mahdollista, mutta osuuskunnan mahdollisuudet kerätä oman pääoman ehtoista rahoitusta näin on haastavampaa kuin osakeyhtiössä. Tämä johtuu siitä, että osuuskunnissa ei kuitenkaan tapahdu sellaista osakeyhtiötä vastaavaa sis­äistä arvomuodostusta, joka kohdistuisi osakkeisiin varsinkaan, jos osakkeille ei ole osuuskunnan säännöissä säädetty lain tuomia oikeuksia parempia ehtoja.⁵⁸ Osuuskunnan osakkeet vastaavat vanhassa osuuskuntalaissa olleita sijoitusosuuksia. Seppelinin mukaan lisä- ja sijoitusosuuksien ongelmana on ollutkin toimivien jälkimarkkinoiden luonti.⁵⁹

Toimivien jälkimarkkinoiden esteenä voidaan nähdä osuuskunnan *avoimuus* sekä uusien osuuksien hinnoittelu. Osuuskuntiinhan voi lähtökohtaisesti liittyä jäseneksi suorittamalla osuusmaksun. Siten vanhan omistuksen arvo ei nouse, vaikka nettovarallisuus lisääntyy, jos uusien jäsenten määrä on suhteessa suurempi. Toiseksi uusien jäsenten osuuksia ei hin­noitella yleensä sen mukaisesti, kuinka osuuskunnan varallisuus on muuttunut. Kun uusi jäsen saa osuuden nimellisarvon hinnalla, estää se osuuden arvon kehittymisen.⁶⁰ Näin ollen osuuskunnan osake ei välttämättä ole myöskään kovin kiinnostava sijoituskohde, jos jäseneksi liittymisellä voi saada saman tuoton ja paremmat oikeudet osuuskunnassa.

Osuuskunnilla oman pääoman ehtoisen rahoituksen saanti on siten kaiken kaikkiaan lähtö­kohtaisesti vaikeampaa kuin osakeyhtiöissä. Oman pääoman keräämistä estää myös niin sanottu horisonttiongelman. Jäsenten halukkuus tehdä sijoituksia osuuskuntaan riippuu siitä,

⁵⁷ HE 185/2012 vp, s. 23.

⁵⁸ Vrt. Mannio 2004, s. 194.

⁵⁹ Seppelin 2000, s. 83.

⁶⁰ Pöyhönen 2013, s. 35–36.

missä vaiheessa jäsenkaartaan hän on. Aloittelevalla jäsenellä ei ole tarvetta hyötyjen ulosmittaamiseen heti toisin kuin lopettamassa olevalla jäsenellä.⁶¹ Horisonttiongelman syy liittyy residuaalivaateen siirtokelvottomuuteen, sillä jäsenellä ei ole kannustinta investoida osuuskunnan kasvumahdollisuuksiin.⁶² Oman pääoman saanti on riippuvainen myös osuuskunnan luonteesta. Esimerkiksi kuluttajaosuuskunnassa, jonka jäseneksi voi liittyä pienellä osuusmaksulla ja jossa on paljon jäseniä, oman pääoman saanti ei ole niinkään ongelma. Toisin voi kuitenkin olla tuottajaosuuskunnissa, joissa yleensä tarvitaan huomattavasti suurempia pääomapanoksia toiminnan harjoittamiseksi.

Kokonaisuudessaan optimaalisen rahoitusrakenteen löytyminen osuuskunnissa ja osakeyhtiössä on riippuvainen oman pääoman hankkimisen vaikeudesta, lainarahan hinnasta ja verotuksesta. Verotus ohjaa siten myös osaltaan yhteisöjen rahoitusratkaisuja. Kysymys on verotuksen rahoitusneutraalisuudesta ja toisaalta siitä, kuinka verotus kohtelee yhteisöistä jaettavia voittoja. Näitä verotuksen vaikutuksia käsitellään jäljempänä.

2.3 Ylijäämän ja voiton jakaminen yhteisöistä

Tässä alaluvussa käsitellään yhteisöjen varojenjakoja. Osuuskuntien ja osakeyhtiöiden varojenjakoerot eroavat toisistaan, mikä aiheuttaa myös eroavaisuuksia niiden voitonjaon verotukseen. Ennen siirtymistä yhteisöjen verotukselliseen tarkasteluun on tiedettävä, kuinka yhteisöistä voidaan varoja jakaa. Tässä varojenjako koskevassa osassa esitetään voiton jakaminen yhteisöistä. Huomautuksena mainittakoon vielä, ettei osuustoiminnan peruseriaatteisiin sinällään edes kuulu ylijäämien jakaminen jäsenille missään muodossa.⁶³

Osuuskunnan voitosta käytetään ylijäämän käsitettä. Jos osuuskunnan tarkoituksena on voiton tuottaminen, voidaan omassa pääomassa ylijäämä nimetä myös voitoksi (OKL 8:1.2). OKL 16:5:n mukaan *ylijäämää saa jakaa jäsenille ja osuuden ja osakkeen omistajille vain, jos säännöissä niin määrätään. Jos jaossa noudatettavasta perusteesta ei määrätä säännöissä, jako toimitetaan sen mukaan kuin jäsenet ovat käyttäneet hyväkseen osuuskunnan palveluita.*

⁶¹ Volk 1993, s. 102–105; Mannio 2004, s. 227.

⁶² Pöyhönen 2011, s. 108.

⁶³ Ossa 2011a, s. 247.

Lain lähtökohtana siis on, että osuuskunnan ylijäämänjaosta on oltava nimenomainen sääntömääräys, jonka mukaan varoja voidaan jakaa.⁶⁴ Samoin lähtökohdaksi lakiin on otettu, että osuuskunnan ylijäämää tulee jakaa siinä suhteessa kuin jäsen on käyttänyt osuuskunnan palveluita. Tästä ylijäämänjakotavasta käytetään nimitystä *ylijäämänpalautus*. Mannion mukaan taloudellisesti tarkastellen kyseessä on hinnanoikaisuerä, sillä käytännössä osuuskunta korjaa ylijäämänpalautuksella jäseneltään perimää tai jäsenelleen suorittamaa maksua.⁶⁵ Osuuskunta voi säännöissään määrätä ylijäämänpalautuksen progressiiviseksi. Tämä tarkoittaa sitä, että ylijäämänpalautuksen määräytymisprosentti nousee asteittain palvelujen käyttömäärän lisääntyessä. Tällöin poiketaan taloudellisesti tarkastellen ostojen ja myyntien suhteessa tapahtuvasta palautuksen määräytymisestä, mikä aiheuttaa vinoutuman.⁶⁶ Voidaan myös kysyä, voiko tällöin olla kyse enää edes taloudellisesta mielessä hinnanoikaisusta, jos ylijäämänpalautuksen määräytyminen on kovin vinoutunutta.

Vaikka ylijäämänpalautuksen voidaan katsoa olevan lähtökohtaisesti taloudellisesti tarkastellen hinnanoikaisu, eroaa se erilaisista vuosi- ja paljousalennuksista selvästi. Ylijäämänpalautus on nimittäin voitonjaon erä, jonka suorittaminen edellyttää vahvistettua tasetta ja ylijäämänjakokelpoisia varoja.⁶⁷ Erilaiset asiakashyvitykset eivät ole ylijäämän jakamista eivätkä siten myöskään osuuskunnan varojen jakamista vaan palveluista annettava alennus, joka huomioidaan tuloslaskelmassa jo ennen osuuskunnan ylijäämän muodostumista.⁶⁸

Osuuskunnan säännöissä voidaan toki määrätä ylijäämän jakamisen perusteesta myös muuten kuin käytettyjen palveluiden suhteessa. Käytännössä tämä tarkoittaa ylijäämän jakamista osuuskuntaan sijoitettujen pääomapanoksien perusteella. Tällainen varojenjakoa merkitsee samalla poikkeamista osuuskunnan alkuperäisestä ideasta, sillä alun perin osuuskunnan tarkoitus ei ole sijoitetun pääoman kartuttaminen.⁶⁹ Varojen jakamisesta sijoitettujen pääomien perusteella käytetään nimitystä *osuuskorko*.

Ylijäämänjaon perusteeksi voidaan osuuskunnan säännöissä määrätä myös muu peruste kuin ylijäämänpalautus palveluiden käytön suhteessa taikka osuuspääomalle maksettava korko. Varojenjaon perusteesta voidaan nimittäin vapaasti määrätä säännöissä.⁷⁰ Sääntöihin voitaisiin esimerkiksi kirjata ylijäämänjaon perusteeksi osuuskunnan pääluku tai että

⁶⁴ HE 185/2012, s. 107.

⁶⁵ Mannio 2004, s. 136.

⁶⁶ Mannio 2004, s. 139; myös Ossa 2011a, s. 246.

⁶⁷ HE 130/2014, s. 13; Ossa 2011a, s. 246.

⁶⁸ Pöyhönen 2013, s. 272.

⁶⁹ Mannio 2004, s. 149.

⁷⁰ HE 185/2012, s. 107; Pöyhönen 2013, s. 270–271.

ylijäämä jaetaan jäsenten osuudelle osuuskunnan nettovarallisuudesta.⁷¹ Ylijäämän jakaminen osuuskunnasta edellyttää tietenkin sitä, että osuuskunta on maksukykyinen, eikä ylijäämää voidakaan jakaa, *jos jaosta päätettäessä tiedetään tai pitäisi tietää osuuskunnan olevan maksukyvytön tai jaon aiheuttavan maksukyvyttömyyden* (OKL 16:2). *Osuuskunta saa jakaa vapaan oman pääoman määrän, josta on vähennetty vararahastoon siirrettävä määrä ja muut sääntöjen mukaan jakamatta jätettävät varat* (OKL 16:6). Jakokelpoisen ylijäämän määrä lasketaan vahvistetusta taseesta. Osuuskunta voi jakaa ylijäämiä myös tappiollisen tilikauden jälkeen sillä edellytyksellä, että tappio on pienempi kuin edellisiltä tilikausilta kertynyt vapaa oma pääoma.⁷²

Osuuskuntalain 16:7 §:n mukaan osuuskunnan *vararahastoon on siirrettävä viisi prosenttia taseen osoittamasta tilikauden ylijäämästä, josta on vähennetty taseen osoittama tappio edellisiltä tilikausilta. Vararahastoa on kerrytettävä vähintään 2 500 euroon*. Kyseinen summa vastaa yksityisen osakeyhtiön vähimmäispääomaa. Hallituksen esityksen mukaan osuuskunnille ei ole syytä asettaa suurempaa sijoitetun oman pääoman vaatimusta kuin osakeyhtiöille.⁷³

Verrattaessa osuuskunnan ylijäämänjakotapoja osakeyhtiön voitontjakoon voidaan huomata selvä ero. Osakeyhtiö voi jakaa voittoja ainoastaan osinkoina (OYL 13:1). Samoin kuin osuuskunnan myös osakeyhtiön on oltava maksukykyinen voidakseen jakaa osinkoa (OYL 13:2). Osuuskunnan mahdollisuudet ylijäämän jakamiseen ovat siten huomattavasti monipuolisemmat verrattuna osakeyhtiöön. Tämän voidaan nähdä juontuvan yhteisöjen erilaisista tarkoituksista.

Osakeyhtiön voiton ja osuuskunnan ylijäämän jakamisen erilaisuuksista johtuen on selvä, että verotuksellisesti yhteisöjen voitontjakoon muodostuu eroavaisuuksia. Voidaan pitää ilmeisenä, että osakeyhtiön selkeä voitontjako ja sen verotus aiheuttaa sen, että osuuskuntien ylijäämänjakoa ja sen verotusta verrataan ikään kuin automaattisesti osinkoverotuksen malliin. Luultavasti myös osakeyhtiöiden ja osuuskuntien lukumäärällinen ero sekä se, että osuuskunnat sinällään eivät ole kovin tunnettu yritysmuoto aiheuttavat sen, että osuuskunnat myös verotuksellisessa tarkastelussa ovat saattaneet jäädä vähälle huomiolle.

⁷¹ Mannio 2004, s. 177.

⁷² Pöyhönen 2013, s. 273.

⁷³ HE 185/2012, s. 108.

3 Näkökohtia yhteisöjen verotukseen

3.1 Hyvä verojärjestelmä

Tässä alaluvussa käsitellään hyvän verojärjestelmän ominaispiirteitä. Tarkoituksena on luoda pohja osuuskuntien ja osakeyhtiöiden verotuksen vertailulle hyvää verojärjestelmää vasten. Hyvän verojärjestelmän ominaisuuksien määrittelyssä on kyse ikään kuin mittatikuista, joiden avulla voidaan arvioida sääntelyvaihtoehtojen paremmuutta toinen toisiinsa.⁷⁴ Tutkijoiden keskuudessa hyvän verojärjestelmän ominaisuuksista ei vallitse kuitenkaan yksimielisyyttä, joten hyvän verojärjestelmän määrittelemine on aina myös esittäjästä riippuvainen.⁷⁵

Hyvään verojärjestelmään on mahdollista liittää useita määritelmiä. Tässä lähdetään Knuutisen esittämistä kolmesta verojärjestelmältä vaadittavasta perusvaatimuksesta, joita ovat oikeudenmukaisuus, oikeusvarmuus sekä tehokkuus. Lähtökohta on perusteltu, sillä näiden vaatimusten alle on mahdollista sisällyttää tai liittää suurin osa hyvältä verojärjestelmältä vaadituista ominaisuuksista.⁷⁶

Oikeudenmukaisuus kuuluu olennaisena osana hyvään verojärjestelmään ja on keskeinen vaatimus verorasituksen jakamisessa. Oikeudenmukaisuutta voidaan arvioida ennen kaikkea taloudellisten seikkojen perusteella sekä verovelvollisten keskinäisessä suhteessa.⁷⁷ Oikeudenmukaisuus on mahdollista jakaa horisontaaliseen ja vertikaaliseen oikeudenmukaisuuteen.

Horisontaalisessa oikeudenmukaisuudessa on kyse samanlaisessa asemassa olevien verovelvollisten samanlaisesta kohtelusta. Kuitenkin se, että epärehellisten verovelvollisten välttämät verot koituvat todellisuudessa rehellisten verovelvollisten maksettavaksi, rapauttaa horisontaalista oikeudenmukaisuutta. Vertikaalisessa oikeudenmukaisuudessa lähtökohtana on, että erilaisessa asemassa olevia verovelvollisia tulisi kohdella verotuksessa eri

⁷⁴ Määttä 2007, s. 66.

⁷⁵ Ks. Knuutinen 2009, s. 34, jossa hän osuvasti mainitsee näkökulman vaihtelevan esimerkiksi sen mukaan, onko kyseessä verokonsultti, verohallinnon edustaja vai vero-oikeuden tutkija. Ks. myös Juusela 1998, s. 49, jossa hän toteaa hyvän verojärjestelmän ominaisuuksien täsmällisen sisällön määrittämisen, toteuttamiskeinojen valinnan ja eri ominaisuuksien keskinäisten suhteiden painotuksen olevan huomattavan problemaattisia kysymyksiä.

⁷⁶ Knuutinen 2009, s. 36–37.

⁷⁷ Knuutinen 2009, s. 37; Juusela 1998, s. 64.

tavoin.⁷⁸ Oikeudenmukaisuuden voidaan katsoa liittyvän ennen kaikkea luonnollisten henkilöiden verotukseen. Oikeushenkilöiden taustallahan on nimittäin aina ihmiset, jotka vastaavat oikeushenkilöille asetetuista verovelvoitteista ja toisaalta yrityksillä ei ole samanlaisia tarpeita kuin ihmisillä.⁷⁹ Tikan mukaan oikeudenmukaisuusnäkökohdilla on mahdollista kuitenkin arvioida myös yritysverotusta. Tällöin voidaan puhua yritysten maksukyvyistä.⁸⁰ Kyse on siitä, että yritysten veronmaksukykyä arvioidaan samojen standardien mukaan.

Oikeusvarmuus on toinen hyvän verojärjestelmän piirre. Oikeusvarmuus toteutuu ennen kaikkea legaliteettiperiaatteen (perustuslaki (731/1999) 81 §) ja oikeudellisten muotojen kautta. Vaatimus oikeusvarmuudesta suojaa etenkin verovelvollista. Oikeusvarmuuteen liittyy myös verokohtelun ennustettavuus, joka mahdollistaa verovelvollisen suunnitella omaa taloudellista toimintaansa.⁸¹

Kolmantena vaatimuksena hyvälle verojärjestelmälle asetetaan tehokkuus. Verotuksen tehokkuus merkitsee yleisesti ottaen sitä, että veronormeilla saavutetaan niille asetetut tavoitteet. Tehokkuuden vaatimus tuo hyvin esille sen, kuinka kietoutuneita hyvän verojärjestelmän vaatimukset ovat toisiinsa. Esimerkiksi tehottomassa verojärjestelmässä tehottomuus ei jakaudu tasaisesti verovelvollisten ja verotuskohteiden välillä, mikä heikentää horisontaalisen ja vertikaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumista.⁸² Tehokkuuden vaatimus liittyy ennen kaikkea käytännön vaatimukseen ja reunaehtoihin.⁸³

Verotuksen tehokkuuden tarkastelu on mahdollista jakaa ensinnäkin käytännön tasolla tapahtuvaan tarkasteluun eli esimerkiksi vaatimukseen verojärjestelmän yksinkertaisuudesta. Toiseksi näkökohdaksi tehokkuuden tarkasteluun on mahdollista ottaa verotuksen vaikutus verovelvollisten käyttäytymiseen. Kysymys on siitä, että markkinatalouden tehokkuuden takaamiseksi verotuksen ei tulisi vääristää sen toimintamekanismeja. Verotuksen neutraalisuus liittyy olennaisena osana tähän tehokkuuden tarkastelun näkökohtaan.⁸⁴ Seuraavaksi tarkastellaan verotuksen neutraalisuutta tarkemmin.

⁷⁸ Määttä 2007, s. 87–88; Tikka 1990, s. 52–53.

⁷⁹ Juusela 1998, s. 64; Myrsky – Linnakangas 2002, s. 6, heidän mukaansa keskustelua voidaan käydä siitä, kuinka yritysten maksamien verojen määrä on jakautunut erikokoisten, erimuotoisten ja eri puolilla sijaitsevien yritysten kesken.

⁸⁰ Tikka 1990, s. 51.

⁸¹ Knuutinen 2009, s. 37; Juusela 1998, s. 78.

⁸² Tikka 1990, s. 53–54; Juusela 1998, s. 95–98.

⁸³ Knuutinen 2009, s. 38.

⁸⁴ Knuutinen 2009, s. 49.

3.2 Verotuksen neutraalisuus ja yritysvero

Tärkeä veropoliittinen linjaus liittyy näkökohtaan siitä, tulisiko verotuksen olla neutraalia vai ohjaavaa. Nytemmin verotuksen neutraalisuus on selvästi etusijalla verotuksen ohjaavuuteen verrattuna.⁸⁵ Neutraliteetti verojärjestelmässä ei sinänsä ole itseisarvo, vaan se toimii ikään kuin välineenä, jolla verojärjestelmää voidaan luonnehtia hyväksi. Verotuksen neutraalisuus kuuluu siten olennaisena osana hyvään verojärjestelmään ja palvelee omalta osaltaan esimerkiksi verotuksen oikeudenmukaisuuden ja tehokkuuden vaatimusten täyttymistä.⁸⁶ On kuitenkin huomattava, ettei neutraali verojärjestelmä voi toteutua tosiasiallisesti täysin, milloin se on enemmän veropoliittinen tavoite, ja neutraalisuudella voidaan tarkoittaa ennemmin pyrkimystä mahdollisimman vähäiseen ohjailuun.⁸⁷

Neutraalisuutta arvioitaessa keskeistä on verotuksen mahdollinen vaikutus taloudelliseen päätöksentekoon. Voidaan katsoa, että täysin neutraali verotus ei vaikuta päätöksien tekemiseen laisinkaan, vaan taloudelliset toimijat tekevät päätöksiä omien tarpeidensa mukaisesti ilman, että verotus ohjaa näitä päätöksiä suuntaan tai toiseen. Neutraali verotus ei siten muuta verovelvollisen valintoja verottomaan talouteen verraten.⁸⁸

Verotuksen neutraalisuudella pyritään taloudelliseen tehokkuuteen. Tällöin verotuksen aiheuttama tehokkuusrasitus on pienimmillään ja verotuksesta kokonaistaloudellisesti aiheutuvat hyvinvointitappiot tulevat minimoiduiksi.⁸⁹ Hyvinvointitappiot merkitsevät verotuksen vuoksi syntymättä jääneitä tuloja.⁹⁰ Markkinataloudessa lähtökohtana on, että resurssit kohdentuvat tehokkaimmin silloin, kun verotuksen ja muun yhteiskunnallisen sääntelyn vaikutukset taloudellisten toimijoiden päätöksentekoon minimoidaan. Kyseinen tehokkuusnäkökulma puoltaa nimenomaan verotuksen neutraalisuutta.⁹¹

⁸⁵ Ranta-Lassila 2002, s. 22–26, myös s. 53–54, jossa Ranta-Lassila mainitsee verotuksen neutraalisuuden olevan nykyään itsestään selvä tavoite, mutta mitä se ei aina ole ollut. Ks. myös Penttilä 1998, s. 12; Tikka 1990, s. 47. Vrt. Myrsky – Linnakangas 2010, s. 2, jossa he huomauttavat viimeaikaisissa keskusteluissa olevan pyrkimystä ohjaavan verotuksen lisääntymiseen.

⁸⁶ Määttä 2007, s. 90. Ks. Tikka 1990, s. 49, jossa Tikan mukaan verotukselle asetetaan joka tapauksessa joukko yhteiskuntapoliittisia tavoitteita, jotka johtavat poikkeamaan verotuksen neutraalisuudesta. Hänen mukaansa hyvälle verojärjestelmälle voidaan kuitenkin asettaa se vaatimus, että verotus on neutraalia silloin, kun sille ei ole asetettu nimenomaista ohjaavaa tavoitetta. Ks. myös Knuutinen 2009, s. 37.

⁸⁷ Juusela 1998, s. 52–53; Myrsky – Linnakangas 2010, s. 2.

⁸⁸ Tikka 1990, s. 47.

⁸⁹ Juusela 1998, s. 53; Penttilä 1998, s. 12; Tikka 1990, s. 49.

⁹⁰ VATT 2013, s. 3.

⁹¹ Ranta-Lassila 2002, s. 32–33; Tikka 1990, s. 49.

Neutraalisuuden tarkastelussa on mahdollista erottaa kaksi tasoa. *Makroneutraalisuus* liittyy taloudellisen tehokkuuden varmistamiseen koko kansantalouden tasolla esimerkiksi verokantojen tasoon. *Mikroneutraalisuus* puolestaan merkitsee tarkastelua yksittäisen verovelvollisen tasolla eli yritysten ja kotitalouksien tasolla. Mikrotasolla neutraali verojärjestelmä ei vaikuta päätöksiin taloudellisesti samanarvoisten vaihtoehtojen välillä. Tämä näkyy eri vaihtoehtojen samanlaisena tai yhdenmukaisena verokohteluna.⁹²

Jos yhdenmukaisesta verotuksesta poiketaan, voi se aiheuttaa sen, että verovelvollinen valitsee kevyimmän verotetun vaihtoehdon.⁹³ Näin verotuksen neutraalisuus ja yhdenmukaisuus lähenevät mikrotasolla toisin kuin makrotasolla, jossa keskeinen idea on puuttumattomuus taloudellisiin päätöksiin tehokkuuden turvaamiseksi. Verotuksen neutraalisuus ja yhdenmukaisuus voidaan periaatteessa erottaa toisistaan, mutta raja näiden välillä ei ole kovin selvä ja monesti yhdenmukaisuuden voidaan katsoa olevan osa neutraalisuutta. Aina verotuksen neutraalisuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että verotuksen tulisi olla yhdenmukainen vertailun kohteena olevissa vaihtoehdoissa. Neutraalin verojärjestelmän tavoite on poistaa tai vähentää tehokkuustappiota, joita verotuksen huomioon ottaminen resurssien kohdentamista koskevassa päätöksenteossa aiheuttaa. Tämä tavoite voi puolestaan vaatia erilaisen verotuksen soveltamista eri vaihtoehtoihin sen mukaan, kuinka herkkiä vaihtoehdot verotuksen suhteen ovat.⁹⁴

Eri yritysmuotojen välillä epäneutraalisuus näkyy siinä, että verotukselliset seikat ohjaavat sitä, millaisessa muodossa yritystoimintaa harjoitetaan. Yritysmuotoneutraliteetin tilanteessa verokohtelu ei poikkea sen perusteella, missä muodossa yritystoimintaa harjoitetaan.⁹⁵ Hieman erilaisilla muotoiltuna yritysmuotoneutraliteetti voidaan ilmaista siten, että verotuksella ei kannusteta yrityksiä toimimaan muussa yritysmuodossa kuin sellaisessa, jossa niiden toiminta on liiketaloudellisesti perusteltua.⁹⁶ Optimaalisessa verotuksessa pitäisi vallita yritysmuotoneutraliteetti, sillä yritystoiminnan muoto tulisi valita sen mukaisesti, mikä yritystoimintaa harjoittavalle parhaiten soveltuu. Epäneutraali verotus voi aiheuttaa vääristymiä jo yritystoiminnan alkumetreillä, jolloin saatetaan valita väärinä toimintamuotoja, mikä voi vaikeuttaa tehokasta toimintaa ja viedä motivaatiota itse yritystoiminnalta.

⁹² Ranta-Lassila 2002, s. 45.

⁹³ Österman 1997, s. 51.

⁹⁴ Ranta-Lassila 2002, s. 45–46.

⁹⁵ Määttä 2007, s. 89.

⁹⁶ Myrsky – Linnakangas 2010, s. 2.

Epäneutraali verotus yhteisöjen välillä on haitta myös silloin, kun yritystoiminta on jo käynnissä. Tällöinhän verotus haittaa erimuotoisten yhteisöjen harjoittamaa kilpailua toisen kannalta epäedullisella tavalla. Tämä puolestaan aiheuttaa jälleen vääristymiä taloudelliseen toimintaan ja haittaa tehokasta toimintaa. Toisaalta niin kauan kuin verotuksessa on poikkeamia neutraalisuudesta, yritykset joutuvat huomioimaan verotuksen yhtenä kustannuksena liiketoiminnassaan.⁹⁷ Näin neutraliteettihäiriöt ovat myös omiaan kannustamaan epäasiallisiin veronvälttämistöimiin.⁹⁸ Ranta-Lassilan mukaan yritysmuotoneutraliteetti on nykyisessä yritysverojärjestelmässä tavoite, mutta se ei ole läheskään toteutunut, ja tarkastelu laajenee entisestään, kun otetaan huomioon vielä yritysten omistajat.⁹⁹

Toisaalta verotuksen neutraalisuutta voidaan arvioida esimerkiksi sijoitus- ja rahoitusneutraliteetin näkökulmista. Rahoitusneutraalilla verotuksella tarkoitetaan sitä, että verotus ei ohjaa yritysten valintoja eri rahoitusvaihtoehtojen välillä.¹⁰⁰ Sijoitusneutraalisuus liittyy pääomatulojen verotuksen neutraalisuuteen. Tämä merkitsee sijoittajan kannalta sitä, että verotus ei ohjaa sijoituspäätöksiä eri sijoitusvaihtoehtojen välillä.¹⁰¹ Tällöin epäneutraali verotus voi aiheuttaa sen, että pienempien yritysten rahoitus ja voitonjakopäätökset perustuvat verotuksellisiin seikkoihin, mikä voi haitata investointien kohdentumista.¹⁰²

Koska osuuskunnat ja osakeyhtiöt maksavat yhteisöveroa ja yhteisöstä ulosjaettavien ylijäämien/voittojen saajat maksavat vielä lisäksi näin saadusta tulosta tuloveroa, kohdistuu yhteisöjen voittoihin kahdenkertainen verotus. VATT:n analyysissä mainitaan yhteisöveron yhdeksi kehittämisen haasteeksi etenkin se, kuinka luoda sellainen verojärjestelmä, joka kohtelisi neutraalisti yritysmuodon valintaa eikä aiheuttaisi vääristymiä yhteisöjen investointi- ja rahoituspäätöksiin.¹⁰³

Sitä, millaisia malleja yhteisöjen verottamiseen voidaan soveltaa, käsitellään seuraavaksi. Lähtökohtaisesti tällaiset mallit on kirjallisuudessa esitetty osakeyhtiöihin liittyviksi, mutta osuuskuntien ja osakeyhtiöiden yhteisöluonteen vuoksi on perusteltua käsitellä näitä malleja tässä tutkimuksessa, sillä niistä on havaittavissa tiettyjä osuuskuntien verotukseen sovel-

⁹⁷ Ranta-Lassila 2002, s. 35.

⁹⁸ Määttä 2007, s. 90.

⁹⁹ Ranta-Lassila 2002, s. 53.

¹⁰⁰ Kari 2007, s. 128, vieraan ja oman pääoman sekä tulo-rahoituksen tuottovaatimukset ovat yhtä suuret.

¹⁰¹ Esimerkiksi, jos lainaamalla rahaa sijoittaja voi saada paremman tuoton verojen jälkeen kuin sijoittamalla osakkeisiin, rationaalinen sijoittaja valitsee sen vaihtoehdon, josta voi saada paremman tuoton pienemmällä riskillä.

¹⁰² Kari 2007, s. 127.

¹⁰³ VATT 2013, s. 31.

tuvia seikkoja. Malleissa on kysymys jaetun voiton kahdenkertaisen verotuksen ratkaisemisesta.¹⁰⁴

3.3 Vaihtoehtoisia verotusmalleja yhteisöjen ja niiden osakkaiden verotukseen

Yhteisö on Suomessa yleisesti verovelvollinen, jos se on rekisteröity Suomessa tai perustettu Suomen lakien mukaan (TVL 9.1). Myrsky ja Linnakangas esittävät keskeisenä kysymyksenä, pitääkö osakeyhtiöitä verottaa ja mitä tarkoitetaan osakeyhtiön tulolla.¹⁰⁵ Sama kysymys kytkeytyy yhtäläillä osuuskuntiin, tarvitseeko osuuskuntia verottaa ja mitä tarkoitetaan osuuskunnan tulolla. Osakeyhtiöiden verotukselle perusteina voidaan esittää, että se tuo erityisiä etuja yritystoiminnan harjoittajalle esimerkiksi vapaus henkilökohtaisesta vastuusta ja pääomamarkkinoiden hyväksikäyttö.¹⁰⁶ Tällaiset seikat liittyvät myös osuuskuntaan, tosin pääomamarkkinoiden hyväksikäyttö ei ole yhtä helppoa.

Seuraamalla Myrskyn ja Linnakangaan kysymystenasettelua päädytään kysymään seuraavaksi, mikä on osakeyhtiö. Käsittämällä osakeyhtiö fiktiona eli samana kuin sen osakkaat, huomataan osakeyhtiön verotus vain teknisenä menettelytapana osingonsaajien verottamiseksi. On kuitenkin huomattava ne edellä esitetyt seikat, jotka tekevät osakeyhtiöstä täysin osakkaistaan erillisen.¹⁰⁷ Samanlaisia näkökohtia voidaan ajatella esitettävän osuuskuntien kohdalla.

Vaikka yksityishenkilöt loppujen lopuksi maksavat yhteisöverorasituksen, voidaan yhteisöveron puolesta esittää seuraavanlaisia seikkoja. Yhteisövero täydentää yksityishenkilöiden tuloverotusta ja varmistaa verojen kertymisen. Jos yhteisö ei jaa voittoja ulos, ei kertyisi myöskään verotuloja. Ilman yhteisöveroa palkansaajilla olisi kannuste perustaa yhtiöitä, joiden kautta tuloja voitaisiin kierrättää. Tämän vuoksi voi olla taloudellisesti sekä hallinnollisesti järkevämpää verottaa tulo heti tulon lähteellä.¹⁰⁸ Seuraavaksi esitetään järjestelmiä jaetun voiton kahdenkertaisen verotuksen lieventämiseksi. Näissä on muistettava, että osuuskunnissa voitonjako on joustavampaa kuin osakeyhtiöissä.

¹⁰⁴ Myrsky – Linnakangas 2010, s. 7.

¹⁰⁵ Myrsky – Linnakangas 2010, s. 7.

¹⁰⁶ Myrsky – Linnakangas 2010, s. 7; Myrsky 1988, s. 15.

¹⁰⁷ Myrsky – Linnakangas 2010, s. 8; Ks. myös Knuutinen 2014, s. 129–.

¹⁰⁸ VATT 2013, s. 34; Myrsky 1988, s. 15–16.

Klassisesta järjestelmästä on kyse silloin, kun osakeyhtiön ja sen osakkaan verotusta ei integroida millään tavalla. Näin osakeyhtiötä verotetaan sen nettotulosta ja osakkeenomistajaa puolestaan saamastaan osingosta. Osakkeenomistajan verotuksessa ei huomioida mitenkään osakeyhtiön jo maksamaa yhteisöveroa. Tällainen johtaa ainakin osittain taloudellisesti kaksinkertaiseen verotukseen, milloin kyseessä on jaetun voiton kahdenkertaisen verotuksen ongelma. Yhtiöön jätetyt voitot tulevat myös lievemmin verotetuiksi kuin jaetut voitot. Näin yhtiö saattaa jättää voittovaroja itselleen, vaikka sillä ei ole tehokasta käyttöä pääomalle, jolloin kahdenkertainen verotus merkitsee pääomien tehotonta allokaatiota.¹⁰⁹ Klassinen järjestelmä osuuskuntiin soveltaen merkitsee osuuskunnan ja jäsenen verotuksen täydellistä separaatiota, jolloin jaetut voitot verotetaan erikseen osuuskunnalla ja jäsenellä.

Jos kahdenkertaista verotusta lievennetään yhteisötasolla kysymykseen tulevat osinkovähennysjärjestelmä ja jaetun verokannan menetelmät. *Osinkovähennysjärjestelmässä* periaatteena on, että yhteisö saa vähentää verotettavasta tulostaan sen määrän, jonka se on jakanut voittona omistajilleen. Menetelmän mukaan, jos yhteisö voi vähentää koko jakamansa voiton verotuksessaan, ei se maksa lainkaan veroa jaetusta voitosta. Kyseinen menetelmä mahdollistaa sen, ettei tulosta veroteta lainkaan siinä valtiossa, jossa se on muodostunut. Näin on silloin, jos yhteisöä ei veroteta lainkaan jakamastaan voitosta kotivaltiossaan ja voitonsaaja ei ole verovelvollinen kyseisen yhteisön kotivaltiossa.¹¹⁰ *Jaetun verokannan järjestelmässä* yhteisö maksaa jakamattomasta voitosta korkeampaa veroa kuin jaetusta voitosta. Yhtiö maksaisi näin siis korkean veron sisään jätetystä voitosta, mutta saa veroa takaisin siltä osin kuin jakaa voittoa osakkaalle. Osakasta puolestaan verotetaan voitonjako saadusta tulosta. Yhtiön verotuksessa saama lievennys olisi siis sitä suurempi, mitä enemmän se jakaa nettovoitosta ulos.¹¹¹ Osuuskuntien kohdalla kyseiset järjestelmät toimisivat myös siten, että osuuskunta voi verotuksessaan vähentää jäsenille jakamansa ylijäämän. Ylijäämänpalautuksen tämän hetkinen verokohtelu muistuttaakin osinkovähennysjärjestelmää, sillä osuuskunta voi tietyin edellytyksin vähentää verotuksessaan jäsenille jakamansa ylijäämän.

¹⁰⁹ Myrsky 2013, s.189, 192, 197; Mannio 2004, s. 124; Kröger 2003, s. 5–6. Kahdenkertainen verotus voidaan jakaa käsitteellisesti taloudelliseen ja oikeudelliseen kahdenkertaiseen verotukseen. *Taloudellisessa kahdenkertaisessa verotuksessa* tulo verotetaan kahteen tai useampaan kertaan eri verovelvollisten tulona. *Oikeudellisessa kahdenkertaisessa verotuksessa* tulo verotetaan kahteen tai useampaan kertaan saman verovelvollisen tulona. Ks. Myrsky – Linnakangas 2010, s. 9, jossa he toteavat, ettei jaettu voitto välttämättä kuitenkaan tosiasiallisesti joudu aina kahdenkertaisen verotuksen kohteeksi, mikä johtuu siitä, että yrityksen vuositulos ja verotettava tulo saattavat poiketa toisistaan merkittävästi. Ks. myös Myrsky 1988, s. 36–40.

¹¹⁰ Mannio 2004, s. 125.

¹¹¹ Mannio 2004, s. 125; Kröger 2003, s. 8; Myrsky – Linnakangas 2010, s. 12.

Kahdenkertaisen verotuksen lieventäminen on mahdollista myös osakastasolla. Tällöin kyseeseen tulevat yhtiöveron hyvitysjärjestelmä sekä osinkotulon verovapaus. *Yhtiöveron hyvitysjärjestelmässä* integroidaan yhteisön ja osakkaan verotusta. Yhteisö maksaa tulostaan veroa samoin kuin osakaskin saamastaan voitosta, mutta osakkaan voitosta menevästä verosta vähennetään yhtiön jo maksama vero. Näin ollen osakkaan ei tarvitse maksaa välttämättä lainkaan veroa, jos hyvitys myönnetään kokonaisuudessaan.¹¹² Yhdenkertainen verotus voidaan toteuttaa myös *vapautusjärjestelmällä*, jossa osakkaan saama osinko vapautetaan kokonaan verosta. Näissä järjestelmissä verotusta huojennetaan osakkaan tasolla.¹¹³ Myös tällaiset järjestelmät ovat sovellettavissa osuuskuntien jakamien ylijäämien verotukseen.

Kahdenkertainen verotus on vielä mahdollista poistaa klassisen järjestelmän vastakohtalla, jossa yhtiön ja osakkaan verotus on integroitu. Kyseessä on *yhtymämalli*, jossa yhtiö ei ole erillinen verovelvollinen, vaan yhtiön näyttämä tulo on suoraan osakkaiden tulona verotettavaa. Osakeyhtiön nettotulo lasketaan erikseen ja lisätään osakkeenomistajien verotettavaan tuloon. Yhtymämalli kohtelee voittojen sisään jättämistä ja ulosjakamista neutraalisti, koska yhtymämallissa myös yhtiöön jätetyt voitot verotetaan suoraan osakkaiden tulona.¹¹⁴ Yhtymämenetelmässä yhteisö on siis verotuksen näkökulmasta pelkkä fiktio. Menetelmä toteuttaisi neutraliteettiperiaatetta eri yritys- ja rahoitusmuotojen kesken, mutta hallinnollisesti menetelmä olisi ongelmallinen.¹¹⁵

Verotus olisi mahdollista järjestää myös niin sanotulla ACE-mallilla (Allowance for Corporate Equity). Kyseisessä mallissa oman pääoman vaihtoehtoistuotto vapautetaan yhteisöverosta. Tällöin määritetään niin sanottu normaalituotto, joka olisi verovapaa, ja normaalituoton ylittäviltä osin niin sanottuja puhtaita voittoja verotettaisiin. Tämä merkitsi sitä, että yhteisövero kohtelisi neutraalisti yhteisön investointi- ja rahoituspäätöksiä, sillä nykyisin velalle maksettu tuotto voidaan vähentää yrityksen verotuksessa.¹¹⁶

Kyseisiä verotusmenetelmiä voidaan vertailla sillä perusteella, kuinka ne kannustavat voittovarojen jättämiseen yhteisöön. Näistä klassinen menetelmä kannustaa voittovarojen jättämiseen yhtiön sisälle, sillä tällöin tuloihin ei kohdistu kaksinkertaista verotusta. Yhty-

¹¹² Myrsky 2013, s.198, hyvitysjärjestelmät voidaan jakaa täyden ja osittaisen hyvityksen järjestelmiin; Mannio 2004, s. 126; Kröger 2003, s. 5.

¹¹³ Myrsky 2013, s. 198.

¹¹⁴ Myrsky 2013, s. 188; Mannio 2004, s. 128; Kröger 2003, s. 5.

¹¹⁵ Myrsky 1988, s. 40–43.

¹¹⁶ VATT 2013, s. 33.

mämälli suhtautuu asiaan neutraalisti. Osinkovähennysjärjestelmä kannustaa voittojen jakamiseen ulos, koska yhtiö voi tällöin vähentää jaetun voiton omassa verotuksessaan. Samoin jaetun verokannan järjestelmän pyrkimyksenä on kannustaa yrityksiä osingonjakoon¹¹⁷. Yhtiöveron hyvitysjärjestelmä suhtautuu asiaan neutraalisti kuitenkin voitonsaajan verokannasta riippuen.¹¹⁸ Näin ollen on huomattavissa, että kahdenkertaisen verotuksen lieventämismenetelmän valinnalla on merkitystä yhtiöiden ja osakkaiden käyttäytymiseen, milloin myös kansainväliset näkökulmat on syytä ottaa huomioon.¹¹⁹

Tällä hetkellä Suomen osinkoverojärjestelmä vastaa edellä esitetyistä klassista menetelmää. Osingon verokohtelu riippuu siitä, onko yhtiö listautunut vai ei. TVL 33 a §:n mukaan julkisesti noteeratusta yhtiöstä saadusta osingosta 85 prosenttia on pääomatuloa ja 15 prosenttia verovapaata tuloa. TVL 33 b §:ssä säädetään muusta kuin julkisesti noteeratusta yhtiöstä saadusta osingosta. *Muusta kuin julkisesti noteeratusta yhtiöstä saadusta osingosta 25 prosenttia on veronalaista pääomatuloa ja 75 prosenttia verovapaata tuloa siihen määrään saakka, joka vastaa varojen arvostamisesta verotuksessa annetussa laissa (1142/2005) tarkoitetulle osakkeen verovuoden matemaattiselle arvolle laskettua kahdeksan prosentin vuotuista tuottoa. Siltä osin kuin verovelvollisen saamien tällaisten osinkojen määrä ylittää 150 000 euroa, osingoista 85 prosenttia on pääomatuloa ja 15 prosenttia verovapaata tuloa.*¹²⁰

Osinkoa voidaan verottaa myös ansiotulona. TVL 33 b §:n 2 momentin mukaan *1 momentissa tarkoitetun vuotuisen tuoton ylittävältä osalta osingosta 75 prosenttia on ansiotuloa ja 25 prosenttia verovapaata tuloa.* Näin ollen osinkoihin voi kohdistua huomattavan ankarra verotus, jos yhtiön nettovarallisuus on kovin pieni. Siten listaamattomien yhtiöiden verosääntelyn voidaan nähdä kannustavan voimakkaasti voittovarojen kerryttämiseen yhtiöön. Näin on, sillä jaettavan osingon verohuojennettu määrä riippuu yhtiön nettovarallisuuden perusteella laskettavasta osingon matemaattisesta arvosta. Tällöin verohuojennettua jaettavan osingon määrä kasvaa, mitä suurempi on osakkeen matemaattinen arvo. Kyseinen säännös suosii etenkin osakkeenomistajia sellaisissa osakeyhtiöissä, joilla on suuri nettovarallisuus, mutta toimintaansa aloittelevia osakeyhtiötä kyseinen säännös ei sinällään tue.

¹¹⁷ Myrsky 2013, s. 199.

¹¹⁸ Jos osakkeenomistajan vero on korkeampi kuin yhteisön maksama, johtaa voiton jättäminen osakeyhtiön verosäästöön, Ks. Mannio 2004, s. 129.

¹¹⁹ Myrsky – Linnakangas 2010, s. 13.

¹²⁰ Jotta 150 000 euron huojennettu osinko on mahdollista jakaa, tulee osakkeen matemaattisen arvon olla $150000 \text{ €} / 0,08 = 1\,875\,000 \text{ €}$.

Jo tässä vaiheessa on syytä tuoda esille myös muita nykyiseen osinkoverojärjestelmään liittyviä ongelmia, sillä osinkoverojärjestelmä toimii pohjana osuuskuntien verouudistukselle. Osinkoverojärjestelmä on ensinnäkin rakenteeltaan monimutkainen ja listauksen perusteella tapahtuva verotuksen eriyttäminen haittaa yhtiöiden kasvua ja arvopaperimarkkinoiden hyväksikäyttöä yhtiön rahoituksessa, sillä listautuminen kasvattaa huomattavasti yhtiön ja osakkeenomistajan kokonaisveroastetta. Toisaalta yhtiöllä, joilla ei ole nettovarasuutta, ei ole myöskään mahdollisuutta maksaa huojennettua osinkoa. Osinkoverotus on siten perusteiltaan epäneutraali. Osinkoverotukseen kohdistuva kahdenkertainen verotus on haitallinen myös rahoitusmuotojen kannalta katsottuna. Oman pääoman ehtoisesille sijoitukselle maksettu tuotto on kahdenkertaisen verotuksen alla toisin kuin vieraan pääoman ehtoisesille sijoitukselle maksettu tuotto, sillä velan korot ovat vähennyskelpoisia. Tämä puolestaan ohjaa yhtiöitä velkarahoitukseen.¹²¹

Osinkoverojärjestelmästä on helppo löytää puutteita ja seikkoja, jotka vaatisivat korjausta kokonaisuudessaan. Tämän vuoksi on hieman surkeaa yrittää muodostaa osuuskuntien verotus samanlaiseksi kuin nykyinen osinkoverojärjestelmä, sillä ennen kaikkea osinkoverojärjestelmä kaipaisi uudistusta. Järkevän osinkoverouudistuksen jälkeen myös osuuskuntien verotus voitaisiin uudistaa järkevällä tavalla.

¹²¹ Juusela 2014, s. 7–10.

4 Osuuskuntien ylijäämänpalautuksen verokohtelu

Tässä luvussa tarkastellaan osuuskuntien verotukseen liittyvää erikoispiirrettä eli ylijäämänpalautuksen vähennysoikeutta osuuskuntien verotuksessa. Ensin esitetään ylijäämänpalautuksen uudistusta edeltävä verokohtelu ja samalla tutkitaan, mistä ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus juontuu. Tämän jälkeen ylijäämänpalautuksen verokohtelua vertaillaan osinkoverotukseen ja lopuksi tarkastellaan ylijäämänpalautuksen verokohtelun muutoksia.

4.1 Osuuskunnan ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus

Edellä varojen jakamista käsittelevässä kappaleessa (2.3) on kerrottu, että ylijäämänpalautus on yksi keino jakaa varoja osuuskunnista. Ylijäämänpalautuksen uudistusta edeltävä verokohtelu ilmenee elinkeinotuloverolain (360/1968, jäljempänä EVL) 18.1:sta, jonka mukaan *osuuskunnan ostojen ja myyntien taikka niihin rinnastettavien suoritusten perusteella jakama ylijäämänpalautus kokonaisuudessaan* on vähennyskelpoinen erä osuuskunnan verotuksessa. Näin ollen osuuskunnan jakaessa jäsenilleen ylijäämänpalautusta palveluiden käytön suhteessa, voi se vähentää koko jäsenille palautetun määrän kokonaisuudessaan omassa verotuksessaan. Tällöin osuuskunnan jakamasta ylijäämästä ei makseta veroa kahdenkertaisena. Tällainen ylijäämänjako ja sen verokohtelu merkitsee huojennusta osuuskuntien verotukseen.

Ylijäämänpalautuksen vähennysoikeuden kohdalla on kyse yhdestä elinkeinoverolaissa vähennyskelpoiseksi säädetystä erästä, jotka eivät ole tuotannontekijöistä johtuvia menoja. Tällaiset erät ovat joko oikaisueriä tai voitonjakoeriä.¹²² Osuuskunta voi EVL 18.1:n mukaan vähentää verotuksessaan myös *vuosi- ja vaihtoalennukset, osto- ja myyntihyvitykset ynnä muut sellaiset oikaisuerät*. Ylijäämänpalautuksen ja erilaisten oikaisuerien välillä on kuitenkin selvä ero. Ylijäämänpalautuksessa on nimittäin kyse nimenomaan voitonjaon erästä, joka edellyttää vahvistettua tasetta ja ylijäämänjakokelpoisia varoja. Ylijäämänpalautus määräytyy siten nimenomaan yrityksen ylijäämän perusteella ja puitteissa.¹²³ Vuosi- ja vaihtoalennukset sekä osto- ja myyntihyvitykset ja muut oikaisuerät ovat myös muis-

¹²² Andersson ym. 2009, s. 359.

¹²³ Ossa 2011a, s. 246; Mannio 2004, s. 138; Andersson ym. 2009, s. 359.

sa yritysmuodoissa vähennyskelpoisia. Ylijäämänpalautuksen vähennysoikeutta koskeva säännös käsittää sen sijaan vain osuuskuntien jakaman ylijäämänpalautuksen eikä se siten koske minkään muun yritysmuodon vastaavanlaista palautusta, vaikka tietenkin ylijäämänpalautus on nimenomaisesti tunnusomainen osuuskuntien kohdalla.¹²⁴ Rajanveto oikeusurien ja ylijäämänpalautuksen välillä on siten tärkeä, sillä ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus on vain osuuskunnilla.¹²⁵

Ylijäämänpalautuksen kohdalla huojennus kahdenkertaiseen verotukseen tehdään siis yhteisötasolla osuuskuntien verotuksessa. Tällainen menettely muistuttaa edellä esitettyä osinkovähennysjärjestelmää. Osuuskunta saa kuitenkin vähentää ylijäämänpalautuksena jakamansa määrän verotuksessaan vain, jos se jakaa ylijäämää palveluiden käytön suhteessa. Vähennykseen oikeuttavan ylijäämänpalautuksen jakoperuste on säädetty ehdottomaksi.¹²⁶

Ylijäämänpalautuksen vähennyskelpoisuus osuuskunnan verotuksessa edellyttää vielä sitä, että jäsen on käyttänyt osuuskunnan palveluita, eikä osuuskunnan maksama ylijäämänpalautus voi myöskään ylittää jäsenen palveluista osuuskunnalle suorittamaa määrää.¹²⁷ Näin ollen, jos jäsen ei ole lainkaan käyttänyt osuuskunnan palveluita, ei myöskään vähennettävää ylijäämänpalautusta voi muodostua. Edellytykset ylijäämänpalautuksen vähennysoikeudelle ovat siten ehdottomat ja melko rajatut. On tosin huomattava, että osuuskunta voi kuitenkin vähentää jakamansa ylijäämän kokonaisuudessaan, ja on mielenkiintoista, miksi juuri osuuskuntiin kohdistuu kyseinen ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus, sillä nythän osuuskuntia koskeva erityissäännös mahdollistaa voiton lähes rajoittamattoman vähentämisen tuloverotuksessa¹²⁸.

Ylijäämänpalautuksen vähennyksen jaksotusta koskee EVL 27 § (1164/1990). Säännöksen mukaan *ylijäämänpalautukset vähennetään sen verovuoden tuotoista, jolta ne jaetaan*. Niitä ei voida siis vähentää sen verovuoden tuotoista, jolloin ne jaetaan. Jos joltakin vuodelta maksetaan kyseisen vuoden voittoa suurempi summa, on tällaisenkin jaon katsottava kohdistuvan verovuoteen, jolta jako suoritetaan. Ylijäämänpalautusta koskeva päätös tehdään yleensä jakovuotta seuraavan verovuoden aikana. Jos päätös tehdään sen jälkeen, kun

¹²⁴ Andersson ym. 2009, s. 360–361.

¹²⁵ Andersson 1972, s. 33.

¹²⁶ Andersson ym. 2009, s. 362.

¹²⁷ Ks. KHO 1999/1955; Ossa 2011, s. 249.

¹²⁸ Andersson ym. 2009, s. 362–363.

veroilmoituksen jättöaika jakovuodelta on päättynyt, osuuskunnan on erikseen ilmoitettava ylijäämänpalautuksesta veroviranomaiselle ja vaadittava vähennyksen tekemistä.¹²⁹

4.2 Ylijäämänpalautuksen vähennysoikeuden historiasta

Ylijäämänpalautuksen vähennysoikeuden rajaaminen koskemaan vain osuuskuntia juontuu elinkeinotuloverolain säätämisen aikaan eli vuoteen 1967. Tuolloin EVL 18.1 §:ään otettiin säännös, jolla ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus säädettiin vain osuuskuntien hyväksi. Elinkeinotuloverolakia edeltäneessä tulo- ja omaisuusverolaissa (888/1943, jäljempänä TOL) nimittäin säädettiin myös ylijäämänpalautuksen vähennysoikeudesta. TOL 28 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan *verovelvollisella oli oikeus vähentää verovuonna suorittamansa osto- ja myyntihyvitykset, ylijäämänpalautukset sekä vuosi- ja vaihtoalennukset*. Säännöksessä ei siten tehty eroa sen suhteen, millainen yritysmuoto ylijäämänpalautuksen suoritti. Osuuskunnat yhtä hyvin kuin osakeyhtiöt saattoivat tehdä kyseisen vähennyksen verotuksessaan, kun ylijäämänpalautus suoritettiin käytettyjen palveluiden suhteessa.¹³⁰ Rekola kirjoittaakin osuuskuntien ja osakeyhtiöiden olleen TOL:n mukaan yleensä samassa asemassa.¹³¹

Kuitenkin elinkeinoverolaissa ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus säädettiin koskemaan vain osuuskuntia. Voidaankin kysyä, miksi näin tapahtui, jos aikaisemmin ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus koski kaikkia toimijoita. Voipio kirjoittaa ylijäämänpalautuksen vähennysoikeutta koskevan lain yksityiskohdan ymmärtämisen olevan vaikeaa, jollei ymmärrä osuuskuntien verotusasemasta käytyä taistelua. Hänen mukaansa osuuskunta olisi pyritty usein määrittelemään sellaiseksi ei-yrittäjien yhteenliittymäksi, jota tulisi verotuksessa kohdella eri tavalla kuin varsinaista yritystä. Hänen mukaansa osuuskunnat saivat vahvan lobbauksen vuoksi erikoisedun osakeyhtiöihin verrattuna ja hän mainitseekin kyseisen edun olevan periaatteellisesti kohtuuton etenkin silloin, kun osuuskunta osallistuu normaaliin kilpailuun kenen tahansa asiakkaan voittamiseksi.¹³²

¹²⁹ Andersson ym. 2009, s. 432.

¹³⁰ Rekola 1947, s. 267–270.

¹³¹ Rekola 1947, s. 47.

¹³² Voipio 1979, s. 94–97.

Myös Ikkala, Andersson ja Nuorvala esittivät kritiikkiä ylijäämänpalautuksen vähennysoikeutta kohtaan. Heidän mukaansa asiallisia ja objektiivisia perusteita ylijäämänpalautuksen vähennysoikeuden rajaamiseen vain osuuskuntia koskevaksi on vaikea löytää. Ideana ylijäämänpalautuksen vähennysoikeudessa on ollut kuitenkin heijastaa osuuskunnan ideaa eli sitä, että jäsenet osallistuvat osuuskunnan toimintaan ja osuuskunta tuottaa jäsenilleen palveluita.¹³³ Volk puolestaan esittää perusteena ylijäämänpalautuksen vähennysoikeudelle ja pyrkimykselle yhdenkertaiseen jäsentasolla tapahtuvaan verotukseen sen, että toiminnallisesti osuuskunnissa on kyse vain jäsenten talouden jatkeesta, jolloin ylijäämänpalautuksen vähennysoikeuden koskeminen vain osuuskuntia olisi perusteltua osuuskunnan luonteen vuoksi.¹³⁴

Voidaan miettiä, onko ollut tarpeen rajata ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus vain osuuskuntia koskevaksi, sillä jollei ylijäämänpalautuksen jakaminen olisi ollut muiden yritysten osalta mahdollista, ei verolainsäädäntö olisi kuitenkaan asettanut erilaisia yritysmuotoja erilaiseen asemaan. Tosin peitellyn osingonjaon säännöksiä ei olisi voitu soveltaa ainakaan täysipainoisesti osakeyhtiöihin, joten tältä osin osakeyhtiön jättäminen ylijäämänpalautuksen vähennysoikeuden ulkopuolelle oli perusteltua. Ylijäämänpalautuksen vähennysoikeutta koskeva kritiikki on luultavasti aina vahvasti esittäjän taustasta riippuvainen, mutta edellä esitettyjen näkökohtien perusteella olisi kuitenkin mahdollista havaita osuuskuntien aikoinaan saavuttaneen tietynlaisen veroedun hyvän lobbauksen ansiosta. Seuraavaksi tarkastellaan sitä, mikä on ylijäämänpalautuksen vähennysoikeuden merkitys osuuskuntien harjoittaman omakustannushinnoittelun suhteen.

4.3 Ylijäämänpalautuksen vaikutus omakustannushinnoitteluun

Tarkasteltaessa sitä, missä suhteessa osuuskunnan tulisi maksimoida tai ainakin tavoitella suurinta hyötyä, on otettava huomioon sekä osuuskunta että sen jäsen. Tällöin osuuskunnan ei välttämättä ole kannattavaa tavoitella itselleen suurinta mahdollista voittoa, vaan kokonaisuus huomioon ottaen toimia siten, että se hyödyttää mahdollisimman paljon jäseniä. Tällaiseen ajatukseen voidaan katsoa perustuvan myös osuuskunnan ja jäsenen välisen omakustannushinnoittelun. Kyse ei ole siitä, että osuuskunta olisi voittoa tavoittelematon

¹³³ Ikkala ym. 1968, s. 150–153.

¹³⁴ Volk 1993, s. 140.

yhteisö, joka ei pyrkisi tuottamaan jäsenilleen etuja.¹³⁵ Osuuskunnan hyöty jäsenelle syntyy edullisempien hyödykkeiden tai palveluiden kautta.

Verotuksellisesti tarkastellen omakustannushinnoittelu merkitsee sitä, hyväksytäänkö verotuksessa osuuskunnan ja jäsenen välinen omakustannushinnoittelu vai ei. Omakustannushinnoittelun hyväksymisestä ei ole nimenomaista säännöstä. Kyse on peiteltyyn osingon verottamista koskevasta säännöksestä (laki verotusmenettelystä 1558/1995, jäljempänä VML, 29 § (470/1998)). Säännöksen 1 momentin mukaan *peiteltyllä osingolla tarkoitetaan rahanarvoista etuutta, jonka osakeyhtiö antaa osakkaansa tai tämän omaisen hyväksi osakkuusaseman perusteella tavallisesta olennaisesti poikkeavan hinnoittelun johdosta tai vastikkeetta*. Säännöksen 4 momentin perusteella peitelty osinko voi tulla sovellettavaksi myös osuuskuntien kohdalla.

Verotusmenettelystä annettua lakia edeltäneessä verotuslaissa (482/1958, jäljempänä VerL) säädettiin myös peittelystä osingosta (VerL 57 §). Tämän lain puitteissa Andersson katsoi osuuskunnissa vältettävän kahdenkertainen verotus laillisesti, kun voitto jaettiin vähennykelpoisen ylijäämänpalautuksen muodossa.¹³⁶ Hän ei siten tuolloin katsonut peiteltyyn osingonjaon olleen varsinaisesti osuuskuntien ongelma. Mannio on kuitenkin pohtinut uuden lain puitteissa enemmän kysymystä siitä, mikä estää peiteltyyn osingonjaon soveltumisen osuuskuntien omakustannushinnoitteluun. Hän esittää kaksi seikkaa, jotka ovat osuuskunnan *toimintaperiaate* sekä *ylijäämänjaon luonne* käytännössä siis ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus. Hänen mukaansa sille, että omakustannushinnoittelu ei tapahdu varsinaisesti ylijäämänpalautuksen muutosäännöksen muodossa, ei tarvitse antaa ratkaisevaa merkitystä.¹³⁷ Tässä kyse on siitä, että osuuskunta toimii vain jäsentensä kanssa tai tarjoaa kyseisen hinnoittelun myös muille kuin jäsenille.

Sen sijaan tapaukset, joissa osuuskunta toimii siten, että osuuskunta tuottaa palveluita markkinahintaan ulkopuolisille mutta jäsenille omakustannushintaan, asettuvat hieman erilaiseen valoon tässä tarkastelussa. Näin on, sillä omakustannushinta ei ole oikea taso osuuskunnan verotuksessa ylijäämän tuloutukselle myöskään jäsenkaupan osalta.¹³⁸ Täällaisesta edellä mainitusta tilanteesta on kuitenkin korkeimman hallinto-oikeuden ennakkoratkaisu vuodelta 2011 (*KHO 2011:103*). Kyseisessä tapauksessa oli kysymys siitä, saavatko

¹³⁵ Mannio 2004, s. 457.

¹³⁶ Andersson 1979, s. 87–88.

¹³⁷ Mannio 2004, s. 459–461.

¹³⁸ Mannio 2004, s. 462.

osuuskunnan jäsenet (oikeushenkilöitä) peiteltyä osinkoa osuuskunnasta, joka myy palveluitaan käypään markkinahintaan ulkopuolisille mutta jäsenille omakustannushinnalla lisätynä voittomarginaalilla. KHO päätyi ratkaisussaan siihen, etteivät jäsenet saaneet peiteltyä osinkoa näin toteutetun hinnoittelun myötä. Keskeisiltä osiltaan ratkaisun perustelut pohjautuvat osuuskunnan lakiin kirjattuun tarkoitukseen ja ylijäämäpalautuksen vähennysoikeuteen.

Myös VML 31 §:n (1041/2006) siirtohinnoitteluoikaisu säännöksen perusteella osuuskunnan omakustannushinnoittelu voitaisiin katsoa estyvän. Edellytyksenä siirtohinnoitteluoikaisulle on, että liiketoimen osapuolet ovat etuyhteydessä säännöksessä mainitulla tavalla. Kyseisenlaisen etuyhteyden toteutuminen osuuskunnassa ei ole todennäköistä, sillä osuuskunnassa on yleensä useampia jäseniä, jolloin etuyhteyttä ei muodostu. Hallituksen esityksessä mainitaan lisäksi, ettei kyseisellä siirtohinnoitteluoikaisulla ole tarkoitusta puuttua voittoa tavoittelemattomien yritysten hinnoitteluun ja esimerkkinä mainitaan nimenomaisesti osuuskunta.¹³⁹ Siten voidaan katsoa, että omakustannushinnoittelun salliminen osuuskunnassa perustuu nimenomaan osuuskunnan toiminnan tarkoitukseen sekä ylijäämäpalautuksen vähennysoikeuteen.

4.4 Ylijäämäpalautuksen verokohtelun vertailu osinkoverotukseen

Mannion mukaan osingon ja ylijäämäpalautuksen luonteessa voidaan nähdä selvä eroavaisuus. Vaikka – kuten edellä on esitetty – ylijäämäpalautuksella on voitonjaon muoto ja menettelytavat, ei se taloudelliselta luonteeltaan ole voitonjakoa vaan hinnanoikaisu ja sitä myös kohdellaan saajan verotuksessa sellaisena.¹⁴⁰ Osingonjako on kuitenkin aina luonteeltaan voitonjakoa (OYL 13:1.1:n 1 kohta). Myrsky ja Linnakangas katsovat ylijäämäpalautuksen olevan osingon luontoinen pääomameno tai voitonjakoerä, mikä ei ole varsinaisen oikaisu-erä.¹⁴¹ Edellä on myös esitetty, että ylijäämäpalautus on voitonjakoerä, joka ei ole oikaisu-erä, mutta ylijäämäpalautusta voidaan taloudellisessa mielessä pitää hinnanoikaisuna, sillä palautus tapahtuu käytettyjen palveluiden suhteessa. Verotusta toimitettaessa taloudellisella luonteella ei ole kuitenkaan väliä, vaan oikeudelliset muodot

¹³⁹ HE 107/2006, s. 20.

¹⁴⁰ Mannio 2004, s. 144.

¹⁴¹ Myrsky – Linnakangas 2003, s. 96.

ratkaisevat. Toisaalta juuri tämän vuoksi verolainsäädännön valmistelussa taloudelliset seikat tulisi ottaa huomioon. Seuraavassa ylijäämänpalautuksen verokohtelua vertaillaan osinkoverotukseen yritysmuotoneutraliteetin sekä rahoitusmuotoneutraliteetin näkökulmasta.

4.4.1 Vertailua yritysmuotoneutraliteetin näkökulmasta

Verouudistusta edeltävässä ylijäämänpalautuksen verokohtelussa lähdetään siitä, että ylijäämä tulee kertaalleen verotetuksi. Tämän aiheuttaa ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus kokonaisuudessaan. Osinkoverotuksessa lähtökohta on toinen, sillä osinkoja verotetaan kahdenkertaisen verotuksen mukaan. Tosin osinkojenkin verotukseen liittyy huojennuksia.¹⁴²

Yhteisöjen tasolla tehtävässä tarkastelussa lähtökohtatilanne osuuskuntien hyväksi näyttää ilmeiseltä, kun kyseessä on ylijäämänpalautuksen verokohtelu. Osuuskunta voi vähentää koko jakamansa ylijäämänpalautuksen omassa verotuksessaan, jolloin osuuskunnan ja jäsenen verotus on integroitua. Osakeyhtiöön verraten osuuskunnan verotus voi muodostua hyvin pieneksi samasta voiton määrästä, jos osuuskunta vain jakaa kertyneen ylijäämän ylijäämänpalautuksena. Verosuunnittelun kannalta osuuskunnille mahdollistettu ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus on erityisen käyttökelpoinen. Osuuskunnan on toki tehtävä ylijäämänpalautus EVL 18.1 §:n edellyttämällä tavalla. Näiden edellytysten toteutuessa osuuskunta voi välttyä kokonaan yrityksen tuloverolta.¹⁴³ Osakeyhtiöllä ei ole tällaista mahdollisuutta verosuunnittelulle, sillä osakeyhtiössä ainoa voitonjakotapa on osingonjako ja klassisen menetelmän mukaisesti verotettuna osakeyhtiö ja osakas maksavat jaetusta voitosta erikseen veroa.

Osuuskuntien ylijäämänpalautuksen vähennysoikeuteen liittyy ongelma sen puolesta, että osuuskunnat voivat tehdä vähennyksen verotuksessaan koko ylijäämänpalautuksen osalta. Osuuskunta voi toimia ja usein myös toimii muiden kuin jäsentensä kanssa. Tällöin osuus-

¹⁴² Osingon verokohteluhan riippuu olennaisesti siitä, onko kyseessä noteerattu vai noteeraamaton osakeyhtiö. Vaikka tuloverolain säännöksissä kummankin mallisten osakeyhtiöiden jakamille osingoille on säädetty tietty prosentuaalisesti määräytyvä verovapaa määrä, voidaan katsoa, ettei osinkoja voida enää tosiasiallisesti jakaa verovapaasti, koska myös noteeraamattoman osakeyhtiön jakamaan osinkoon kohdistuu aina vähintään 7,5 %:n (0,25*0,30) vero.

¹⁴³ Volk 1993, s. 140.

kunnalle syntyy voittoa niin sanotusta vieraskaupasta. Vähennysoikeus kokonaisuudessaan merkitsee sitä, että EVL nimenomaisesti sallii osuuskuntien vähentävän myös muiden kuin jäsenten kanssa käydystä kaupasta saadut voitot.¹⁴⁴

Osuuskunnanhan on tarkoitus toimia jäsentensä hyväksi, milloin myös edellä esitetty verotuksen yhdistäminen on ymmärrettävää. Osuuskunta on voinut kuitenkin vähentää koko jakamansa ylijäämänpalautuksen verotuksessaan mukaan lukien vieraskaupasta saadut tulot. Kyseinen vieraskaupasta saatu voitto ei kuitenkaan ole verrattavissa osuuskunnan ylijäämään, vaan se vastaa taloudelliselta luonteeltaan enemminkin osakeyhtiön voittoa.¹⁴⁵

Tällainen vieraskaupasta saatu voitto ja myös sille suotu vähennysoikeus osuuskuntien verotuksessa on selkeä etu osakeyhtiöihin nähden.¹⁴⁶ Sen määrittäminen, kuinka suuri tämä osuuskuntien saama etu on, on vaikeaa. Mannion mukaan olisi oletettavissa, että valtaosa osuuskuntien ylijäämistä muodostuisi osuuskuntien jäsenien kanssa käymästä kaupasta, mihin ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus hänen mukaansa soveltuukin hyvin. Vieraskaupasta saatuja ylijäämiä tulisi kuitenkin myös hänen mukaansa kohdella samalla tavalla kuin osakeyhtiöiden osingonjakoa.¹⁴⁷ Lähtökohtaisesti voidaan siten katsoa, että vieraskaupasta saadun ylijäämän tulisi joutua kahdenkertaisen verotuksen alle, jotta verotuksen neutraliteetti tältä osin voitaisiin säilyttää yhteisöjen välillä.

Jäsenen tasolla tehtävässä tarkastelussa ylijäämänpalautus vaikuttaa kuten hinnanoikaisu. Ylijäämänpalautusta verotetaan sen mukaan mihin tulonlähteeseen se kuuluu. Jäsenen verotuksessa ylijäämänpalautuksen veronalaisuus riippuu kuitenkin myös osaltaan ylijäämänpalautuksen luonteesta. Jos kyseessä on *yksityishenkilön elantomenon säästö*, ei myöskään tällaisesta ylijäämänpalautuksesta makseta veroa. Tällöin muodostuu myös poikkeus *vastaavuusperiaatteeseen* eli siihen, että jos jokin on maksajalle vähennyskelpoista, on se samalla saajalle verotettavaa tuloa. Jos ylijäämänpalautus liittyy kuitenkin elinkeinotoimintaan, maatilatalouteen tai muuhun tulonhankkimistoimintaan, on se saajalleen veronalaista tuloa ja sitä verotetaan kyseisen tulonlähteen mukaan.¹⁴⁸ Osuuskunnan ja jäsenen verotuksen integratiivisuus merkitsee toisin sanoen sitä, että osuuskunnan jakamaa ylijäämänpalautusta verotetaan jäsenellä mutta ei yhteisöllä.

¹⁴⁴ Ikkala ym. 1968, s. 152.

¹⁴⁵ Ossa 2011a, s. 250.

¹⁴⁶ Mannio 2004, s. 138.

¹⁴⁷ Mannio 2004, s. 147.

¹⁴⁸ Ossa 2011a, s. 251–252; Mannio 2004, s. 144.

Osuuskunnan jäsenen saaman ylijäämänpalautuksen verotus riippuu tulolähteestä. Tuloverolain mukaan verotettuna ylijäämänpalautus tulee verotettavaksi saajan ansiotulona ja ylijäämänpalautuksesta maksettava vero on saajan ansiotuloveroprosentista riippuvainen. Jos ylijäämänpalautus kuuluu elinkeinotulon tai maataloustulon tulonlähteeseen verotetaan ylijäämänpalautusta näiden säännösten mukaan. Elinkeinotulolähteeseen kuuluva ylijäämänpalautus verotetaan sinä vuonna, jolloin osuuskunta on tehnyt päätökset ylijäämänpalautuksesta (EVL 19 §). Muiden tulolähteiden mukaan verotettavien jäsenten ylijäämänpalautuksen verotuksen ratkaisee ylijäämänpalautuksen saantihetki.¹⁴⁹

Osinkoa verotetaan lähtökohtaisesti pääomatulona. Osinkoverotuksessa osakkeenomistaja maksaa nykyään vähintäänkin osasta osinkoa pääomatuloveroa. Pääomatuloverokanta on 30 %, mutta yli 40 000 euron pääomatuloista maksetaan 32 % veroa (TVL 124.2 §).¹⁵⁰ Pääomatulona verotettavan osingon määrä riippuu siitä, onko osakeyhtiö listattu vai listamaton. Osuuskunnasta voidaan puolestaan jakaa joissakin tilanteissa ylijäämiä täysin verottomasti. Oletettavasti nämä osuuskunnan jakamat täysin verovapaat ylijäämät eivät kuitenkaan ole jäsentä kohden kovinkaan suuria. Silti määrä, jonka osuuskunta voi jakaa täysin verovapaasti jäsenilleen, voi olla huomattava, jos osuuskunnassa on paljon jäseniä.

Seuraavassa taulukossa esitetään osingon ja ylijäämänpalautuksena jaettujen ylijäämien verokohtelu. Taulukosta voidaan huomata osinkoverotuksen ja ylijäämänpalautuksen efektiivisten veroasteiden (tosiasiallinen verotus) poikkeavan toisistaan selvästi. Ylijäämänpalautukselle ei voida määrittää tiettyä efektiivistä veroastetta samoin kuin osinkoverotuksessa, sillä ylijäämänpalautusta verotetaan saajan tulonlähteen mukaan, joten veroaste on ylijäämänpalautuksen luonteesta ja saajasta riippuvainen. Taulukko kuitenkin selventää osuuskuntien ja osakeyhtiöiden veroasteiden eroja silloin, kun osuuskunta jakaa ylijäämää vähennyskelpoisena ylijäämänpalautuksena.

¹⁴⁹ Verohallinnon ohje 2006; Ks. myös KHO 2073/1997 ja KHO 2102/1997.

¹⁵⁰ Vuoden 2015 alussa pääomatulosta maksetaan 30 % tuloveroa 30 000 euroon asti ja sen ylittävältä osalta 33 % (pääomatulon korotettu tuloveroprosentti).

	yhteisö	jäsen/osakas	efektiivinen veroaste	kokonaisveroaste
ylijäämänpalautus	0 %	tulonlähteen ja saajan veroasteen mukaan	riippuu saajan veroasteesta	riippuu saajan veroasteesta
ylijäämänpalautus, elantomenonsäästö	0 %	0 %	0 %	0 %
osinko listaamaton	20 %	yrittäjähuojennus 150 000 € asti, 75 % verovapaa, 25 % pääomatulona; ylittävältä osalta 15 % verovapaa ja 85 % pääomatulona, vuotuisen tuoton ylittävältä osalta 75 % ansiotuloa ja 25 % verovapaata	7,5 % – 8 %, 150 000 € ylittävältä osalta 25,5 % – 27,2 % vuotuisen tuoton ylittävältä osalta riippuu saajan veroasteesta	26 % – 26,4 % 150000 € ylimenevältä osalta 40,4–41,8 %
osinko listattu	20 %	15 % verovapaa, 85 % pääomatulona verotettavaa	25,5 % – 27,2 %	40,4–41,8 %

Pelkkien taulukon osoittamien veroasteiden erojen perusteella ei voida tehdä merkittäviä väitteitä sen puolesta, onko yhteisöjen välinen verotus epäneutraalia. Osuuskuntahan voi yhdistellä erilaisia tuloksenjakotapoja tai käyttää esimerkiksi omakustannushinnoittelua. Taulukko ilmentää kuitenkin ennen kaikkea sitä, kuinka ylijäämänpalautus voi olla edullinen vaihtoehto osuuskunnille. Neutraliteetin näkökulmasta ylijäämänpalautuksen verokohdelun ja osinkoverotuksen välille aiheutuu neutraliteettihäiriö sen vuoksi, että osuuskunta voi vähentää verotuksessaan koko ylijäämänpalautuksen myös vieraskaupasta saadun ylijäämän. Etu osuuskunnan ja sen jäsenten hyväksi on tietenkin sitä suurempi, mitä suurempi on osuuskunnan vieraskaupan osuus kokonaisliikevaihdosta¹⁵¹.

¹⁵¹ Mannio 2004, s. 138.

4.4.2 Vertailua yritysten rahoituksen muodostumisen suhteen

Rahoitusneutraalilla verotuksella tarkoitetaan sitä, ettei verotus ohjaa yritysten rahoituksen muodostumista johonkin tiettyyn suuntaan. Tällöin tulorahoitusta sekä oman ja vieraan pääoman ehtoista rahoitusta kohdellaan verotuksessa samoin. Rahoituksen neutraalisuuden tulee toteutua myös riippumatta voitonjakotavasta.¹⁵² Nyt tarkasteluun tulevat ylijäämänpalautuksen verokohtelu ja osinkoverotuksen neutraalisuus yhteisöjen rahoituksen näkökulmasta. Vertailua tehdään siten siitä lähtökohdasta käsin, ohjaako ylijäämänpalautuksen verokohtelu osuuskuntien rahoituksen muodostumista johonkin tiettyyn suuntaan osinkoverotukseen verrattuna.

Tarkastelussa voidaan palata edellä esitettyihin näkökulmiin yhteisöjen verotuksen vaihtoehtoisista malleista. Näissä voitiin huomata tämän hetkisen osinkoverotuksen muistuttavan klassista menetelmää, jossa yrityksen jakama voitto tulee kahteen kertaan verotetuksi. Ylijäämänpalautuksen uudistusta edeltävän verokohtelun voidaan huomata muistuttavan kyseisistä menetelmistä osinkovähennysmenetelmää, jonka mukaan osakeyhtiö voisi vähentää jakamansa osingon omassa verotuksessaan. Osuuskuntahan voi vähentää verotuksessaan jakamansa ylijäämänpalautuksen.

Klassisen menetelmän todettiin jo edellä kannustavan varojen jättämiseen yhteisöön, koska tällöin niitä verotetaan vain kertaalleen. Osinkovähennysjärjestelmän puolestaan todettiin kannustavan erityisesti osingonjakoon, koska tällöin yhteisön verotaakka kevenee. Kun katsotaan ylijäämänpalautuksen verokohtelua, niin voidaan huomata sen kannustavan varojen jakamiseen ulos yhteisöstä. Ylijäämänpalautusta jakamalla osuuskunnan verotus kevenee. Varojen ulosjakamisen kannustavuuteen vaikuttavat kuitenkin myös verokannat. Osuuskunnan veroasteen ollessa yhteisöverokannan mukainen 20 % on varojen jakamisen ylijäämänpalautuksena katsottava tuottavan verosäästöä vain silloin, kun saajan tai saajien veroasteet ovat alemmat kuin yhteisöverokanta. Tosiasiallisesti yhteisöjen verokannan laskeminen on aiheuttanut siten sen, ettei ylijäämänpalautuksen verokohtelu ole enää niin voimakkaasti varojenjakoon kannustava kuin ennen. Pienessä osuuskunnassa voikin syntyä eriäviä mielipiteitä sen suhteen, tulisiko ylijäämää jakaa ylijäämänpalautuksena vai muussa muodossa jäsenten veroasteista riippuen.

¹⁵² Kari 2007, s. 128 ja viite 2.

Osinkoverotuksen ohjaavuutta osakeyhtiön rahoitukseen on katsottava erikseen julkisesti noteerattujen ja noteeraamattomien yhtiöiden osalta. Noteeraamattomissa osakeyhtiöissä yrittäjähuojennuksen piiriin kuuluvan osingon määrä riippuu kokonaisuudessaan yhtiön nettovarallisuudesta. Mitä suurempi on yhtiön nettovarallisuus, sitä enemmän yhtiö voi jakaa huojennettua osinkoa tosin vain 150 000 euroon asti. Tällöin on helposti ajateltavissa nettovarallisuuteen pohjautuvan osingonjakojärjestelmän kannustavan varojen jättämiseen yhtiöön sisälle, vaikka yhtiöllä ei välttämättä olisi varoille tehokasta käyttöä.

Julkisesti noteerattujen yhtiöiden suhteen tilanne on toinen. Näin on, sillä sen jakaman osingon verokohtelu ei riipu millään tavalla yhtiön nettovarallisuudesta. Noteeratulla osakeyhtiöllä ei siis ole kiihoketta varta vasten kerätä omaa pääomaa, jotta se voisi jakaa kevyemmin verotettavaa osinkoa. Noteerattujenkaan osakeyhtiöiden verotus ei kuitenkaan kannusta varojen jakoon yhtiöstä, sillä jakaminen aktivoi kahdenkertaisen verotuksen. On huomattava, että erilaisten osakeyhtiöidenkään verotus ei ole neutraalia, vaan julkisesti noteeratuista osakeyhtiöistä saaduista osingoista maksetaan kokonaisuudessaan enemmän veroa kuin noteeraamattomien osakeyhtiöiden jakamista osingoista.

Voidaan esittää myös kielteinen näkemys sen suhteen, onko nettovarallisuuteen pohjautuvalla osinkoverotuksella kannustinvaikutusta varojen keräämiseen yhtiöön. Se, että yhtiöön kerätään varoja, merkitsee samalla sitä, että nämä varat tulevat luovutusvoittoveron piiriin. Näin omistaja voi kerätä varoja yhtiöön, jotta saisi lievemmin verotettuja osinkoja, mutta ensin hänen täytyy säästää kahdenkertaisesti verotettavaan kohteeseen. Vaihtoehtoisesti sijoitettuna näillä varoilla voitaisiin päästä parempiin tuottoihin. Siten on otettava huomioon myös yhtiön nettovarojen vaihtoehtoiskustannus, mikä voi olla osoitus tuottamattomista investoinneista.¹⁵³

Kun verrataan ylijäämänpalautuksen verokohtelua osinkoverotukseen kokonaisuudessaan, on mahdollista nähdä verotuksen vaikuttavan yhteisöjen rahoituksen muodostumiseen erilailla näiden voitonjakotapojen osalta. Näin on, sillä osuuskunnassa verotus ohjaa jakamaan ylijäämänpalautusta, kun taas osakeyhtiössä verotus periaatteessa kannustaa varallisuuden kerryttämiseen yhtiöön. Suppeasti tarkastellen osuuskuntien verotus ylijäämänpa-

¹⁵³ Ylä-Liedenpohja 2007, s. 98–99 ja viite 9, missä hän ottaa kantaa siihen, onko nettovarallisuuteen pohjautuvassa osinkoverotuksessa mahdollista muuttaa ansiotuloja lievemmin verotetuiksi pääomatuloiksi. Hänen mukaansa näin ei olisi. Hänen ajatustaan voidaan soveltaa myös yhtiön rahoituksen muodostumista käsiteltäessä, koska samalla tavalla kysymys on siitä, kannustaako verotus varojen jakamiseen vai ei. Vrt. Tikka 2004, s. 57, jossa hän mainitsee olevan ilmeistä, että verosuunnittelu lisääntyisi. Tuolloin listaamattomien osakeyhtiöiden osinkoon soveltui 90 000 euron verovapaa osa.

lautuksen suhteen heikentää osuuskuntien oman pääoman kerryttämistä. Toisaalta, jos ajatellaan, että osuuskunta toimii jäsentensä talouden jatkeena, on aivan ymmärrettävää, ettei verotuksella kannusteta samalla tavoin kuin osakeyhtiössä oman pääoman kerryttämiseen. Ylijäämäpalautuksen vähennysoikeus edustaa nimenomaan osuuskunnan ideaa jäsentensä talouden tukemisessa.

Osuuskunnan omien pääomien saannin suhteen merkittävämpää osuuskunnalle on osuuskoron verokohtelu. Vaikeus onkin nimenomaan siinä, että ylijäämäpalautuksen verokohtelu ei kannusta oman pääoman keräämiseen ja on samalla etu osuuskuntien verotuksessa osakeyhtiöihin verraten. Samalla osuuskuntien on osakeyhtiöitä vaikeampi saada omia pääomia, jota voitaisiin korjata osuuskoron verotuksella, mutta tällöin on huomioitava jo ylijäämäpalautuksen verokohtelun tuoma etu, koska muuten osuuskunta saattaa olla huomattavasti paremmassa asemassa osakeyhtiöihin verraten. Kärjistäen voidaan todeta, että on valittava jompikumpi ylijäämäpalautuksen vähennysoikeus ja omien pääomien saannin vaikeus taikka panostaminen osuuskoron verokohteluun, jolloin omien pääomien saanti voisi helpottua, mutta samalla ylijäämäpalautuksen vähennysoikeuden voimakkaampi rajoittaminen. Näihin palataan myöhemmin osuuskoron verokohtelua koskevassa jaksossa. Seuraavassa tarkastellaan, kuinka osuuskuntien ylijäämäpalautuksen verokohtelussa tehdyt muutokset vaikuttavat osakeyhtiöiden ja osuuskuntien väliseen suhteeseen.

4.5 Verouudistuksen tarkastelua

Eduskunta hyväksyi ylijäämäpalautusta koskevan uuden säännöksen (EVL 18.4 §), joka kuuluu seuraavasti:

Muun kuin julkisesti noteeratun osuuskunnan elinkeinotoimintaa tai maataloutta harjoittavalle jäsenelleen jakama ylijäämäpalautus on vähennyskelpoinen, jos:

- 1) osuuskunnan jäsenyys on avoin ja sen toiminta muodostuu jäsenten yksilöllisiä elinkeinon tai maatalouden tarpeita tukevasta taloudellisesta toiminnasta siten, että jäsenet käyttävät hyväkseen osuuskunnan tarjoamia palveluja;*
- 2) ylijäämää palautetaan kaikille jäsenille näiden ostojen tai myyntien suhteessa;*
- 3) määräysvalta osuuskunnassa on jäsenillä;*

4) palautettava ylijäämä on syntynyt tilikauden aikana osuuskunnan luovuttaessa jäsenelleen hyödykkeitä tai osuuskunnan luovuttaessa kolmannelle jäseneltään hankkimiaan hyödykkeitä;

5) osuuskunnan jäsenen osuus osuuspääomasta ja äänivalta osuuskunnassa on tilikauden päättyessä enintään kymmenen prosenttia yhdessä verotusmenettelystä annetun lain 31 §:n 2 momentissa tarkoitettuun lähipiiriin kuuluvien ja siinä tarkoitettujen etuyhteydessä olevien jäsenten kanssa; ja

6) ylijäämänpalautuksen saava jäsen on ilman valintamahdollisuutta ja vapautusta velvollinen suorittamaan näin saamastaan tulosta veroa vähintään kymmenen prosenttia.

Hallituksen esityksessä ylijäämänpalautuksen uudistamisessa lähdetään seuraavanlaisesta näkökulmasta: ”Osuuskunnan voitonjaon laaja vähennyskelpoisuus ja tulon siirtäminen jäsenen tuloksi ilman osuuskunnan maksettavaksi tulevaa yhteisöveroa asettaa eri yritysmuodot epäneutraaliin asemaan silloin, kun osuuskunta harjoittaa yritystoimintaa muiden yritysmuotojen tapaan. Lisäksi sääntely luo edellytyksiä erityisesti kansainväliselle haitalliselle verosuunnittelulle. Kokonaisuutena arvioiden mahdollisuus voitonjaon vähentämiseen elinkeinotoiminnan tuloksesta sopii huonosti nykyiseen verojärjestelmään.”¹⁵⁴

Ylijäämänpalautuksen kansainvälisellä haitallisella verosuunnittelulla viitataan siihen, että ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus kokonaisuudessaan mahdollistaa verotuksen suunnittelun siten, ettei osuuskunnan tuottama tulo tule verotettavaksi Suomessa yhteisötasolla eikä jäsenen verotuksessa. Näin voi olla silloin, kun jäsen on ulkomaalainen ja osuuskunta jakaa ylijäämän ylijäämänpalautuksena. Tällöin osuuskunta voi vähentää palauttamansa ylijäämän verotuksessaan samalla, kun ulkomaalaista ylijäämänpalautuksen saajaa ei veroteta Suomessa.¹⁵⁵

Käytännössä tällaisesta verosuunnittelusta ei ole ollut viitteitä, mutta on kiistatonta, etteikö ylijäämänpalautuksen kokonaisvaltainen vähennysoikeus mahdollistaisi tällaisen verosuunnittelun.¹⁵⁶ Koska uuden osuuskuntalain myötä osuuskunnan voi perustaa vain yksi

¹⁵⁴ HE 130/2014, s. 18.

¹⁵⁵ HE 130/2014, s. 18–19.

¹⁵⁶ Ks. HE 130/2014, s. 19, jossa mainitaan, että osuuskuntiin yhteisömuotona kohdistuu kiinnostusta verosuunnittelun näkökulmasta. Internetin hakukoneilla on helppo löytää osuuskuntiin liittyviä verosuunnittelua koskevia juttuja etenkin Alankomaista. Liekö tämä myös syy, miksi hallituksen esityksessä raapaistaan osuuskuntien verotusta Hollannissa?

henkilö, on mahdollista ajatella, että rajoittamaton ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus voisi herättää mielenkiintoa kyseisenlaista verosuunnittelua kohtaan.¹⁵⁷

Vielä on myös mainittava EU:n vaikutuksesta kansainväliseen verosuunnitteluun. EU:ssa keskeistä on sisämarkkinoiden luominen, jota toteuttaa EU:n neljä perusvapautta eli tavaroiden, palveluiden, ihmisten ja pääomien vapaa liikkuvuus. Lähtökohtaisesti kansallinen lainsäädäntö, joka estää näiden perusvapauksien toteutumista, on kiellettyä. Käytännössä erittäin liberaali suhtautuminen perusvapauksiin tekee lähes kaikesta kansallisesta verolainsäädännöstä diskriminoivaa. Joka tapauksessa kuten hallituksen esityksessä mainitaan, osuuskuntien käyttöä haitallisen verosuunnittelun välineenä voidaan yleensä rajoittaa vain, jos näitä rajoituksia sovelletaan myös puhtaasti kotimaisissa tilanteissa.¹⁵⁸ Helminen puolestaan kirjoittaa, että ”aggressiivista kansainvälistä verosuunnittelua harrastavan pienen yritysjoukon toiminnan seurauksena ja EU-oikeuden vaatimuksista johtuen, tulevaisuudessa joudutaan enenevämmässä määrin puuttumaan myös täysin kotimaisen yritystoiminnan veroetuihin.” Hänen mukaansa yritysveropohjan laajentaminen niin kansainvälisissä kuin kotimaisissa tilanteissa voi olla ainoa kestävä lähtökohta ulkomaille vuotavan yritysveropohjan pelastamisessa. Tämä voidaan tehdä muun muassa erilaisia vähennysoikeuksia kaventamalla.¹⁵⁹ Näin ollen tällaisessa valossa tarkasteltuna ylijäämänpalautuksen kansainvälisen verosuunnittelun huomioon ottaminen on erittäin perusteltua.

Toisaalta hallituksen esityksessä ei oteta kantaa siihen, voidaanko tällaista verosuunnittelua tosiasiasasiassa tehdä. Ylijäämänpalautuksen vähennysoikeuden käyttäminen verosuunnittelun välineenä ei kuitenkaan sinällään ole kovin helppoa johtuen siitä, jäsenen on käytettävä osuuskunnan palveluita hyväkseen. Näin ollen esimerkiksi pelkästään osuuskunnan perustaminen kansainvälisen konsernin osaksi ei aiheuta sitä, että osuuskunnan kautta voitaisiin viedä ylijäämänpalautuksen vähennysoikeutta hyväksikäyttämällä verottamatonta tuloa ulkomaille. Konsernin tulisi nimittäin vielä käyttää perustetun osuuskunnan palveluita hyväkseen. Tämä puolestaan tekisi kansainvälisestä verosuunnittelusta vaikeampaa.

Kansainvälistä verosuunnittelua merkittävämpänä seikkana ylijäämänpalautuksen vähennysoikeuden rajoitukselle hallituksen esityksen esitetään se, että ylijäämänpalautuksen vähennysoikeuden rajoitukset ovat tarpeen sen kilpailua vääristävän aspektin vuoksi. Edellä on käsitelty sitä, miksi osuuskunnilla on käytössään ylijäämänpalautuksen vähennysoi-

¹⁵⁷ Ennen osuuskunnan perustamiseen tarvittiin vähintään kolme henkilöä.

¹⁵⁸ HE 130/2014, s. 19.

¹⁵⁹ Helminen 2013, s. 68.

keus ja mitä tällainen verotuksellinen poikkeus merkitsee osuuskuntien ja osakeyhtiöiden väliseen suhteeseen. Ilmeistä on ollut se, että osuuskunnat voivat saavuttaa ylijäämänpalautuksen avulla lähes nollaverotuksen tuloistaan sekä se, että ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus kokonaisuudessaan aiheuttaa osuuskunnille veroedun vieraskaupan osalta.

Ylijäämänpalautuksen vähennysoikeuden osalta on kiistatonta, että vähennysoikeus tulisi joko rajoittaa vain jäsenkauppaa koskevaksi, taikka sitten vähennysoikeuden edellytyksenä olisi, että osuuskunta myöntää edut myös muille kuin jäsenille. Tällöin osuuskunnat eivät saisi verotuksellista etua osakeyhtiöihin nähden. Hallituksen esityksessä vähennysoikeuden edellytykseksi on valittu vähennysoikeuden rajaaminen vain jäsenkauppaa koskevaksi¹⁶⁰. Rajaus jäsenkauppaa koskevaksi on perusteltua osuuskuntien ja osakeyhtiöiden verotuksen neutraalisuuden arvioinnissa, EU-tuomioistuimen oikeuskäytännön valossa¹⁶¹ sekä kansainvälisesti tarkastellen, mikä voidaan huomata jäljempänä oikeusvertailevassa osiossa. Jäsenkaupan ja vieraskaupan erottamista toisistaan ei voida pitää kovin suurena haasteena osuuskunnille, sillä pitäähän osuuskuntien jo nykyin kyetä erottelemaan se, kuinka paljon kukin jäsen osuuskunnan palveluita on käyttänyt.

Uuden säännöksen mukaan ylijäämänpalautuksen vähennysoikeuden edellytyksenä on avoin jäsenyys osuuskunnassa, mikä merkitsisi sitä, että jäsenmäärää, osuuskuntien lukumäärää tai osuuspääoman määrää ei ole määritelty kiinteästi, jolloin osuuskuntaan on jatkuvasti mahdollista ottaa uusia jäseniä.¹⁶² Avoimuus on myös kansainvälisesti tarkastellen perusteltua, mikä tullaan myös huomaamaan jäljempänä tässä tutkimuksessa. Osuuskunnan kannalta avoimuuden vaatimus merkitsee oman pääoman ehtoisen rahoituksen saannin heikentymistä, kuten edellä on esitetty. Toisaalta, jos osuuskunta ei ole avoin, se tosiasiasa muistuttaa osakeyhtiötä, jolloin ei ole perusteltua myöntää osakeyhtiön tavoin toimivalle osuuskunnalle veroetua. Avoimuuden vaatimus ei kuitenkaan välttämättä edes tarkoita rahoituksen saannin vaikeutumista, jos osuuskunta hinnoittelee osuudet siten, että ne ovat vähintäänkin suhteessa nettovarallisuuteen. Mutta voiko osuuskunta olla avoin, jos se hinnoittelee osuudet selvästi ylihintaisiksi?

Tarkoituksena uudessa säännöksessä on se, että ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus rajoitettaisiin koskemaan vain sellaisia osuuskuntia, joiden toiminta muodostuisi jäsenten elinkeinotoiminnan tai maatalouden tukemisesta. Tämän vuoksi ylijäämänpalautuksen vä-

¹⁶⁰ HE 130/2014, s. 21–22.

¹⁶¹ Ks. Asia C-78/08–C-80/08, erityisesti kohta 72.

¹⁶² HE 130/2014, s. 20.

hennysoikeuden edellytykseksi säädettiin myös jäsenmäärään liittyviä rajoituksia. Jäsenmäärään liittyviä edellytyksiä perustellaan myös sillä, että osuuskuntalaissa olisi luovuttu perinteisestä osuuskunta-ajattelusta. Rajaukset toteutetaan siten, että ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus koskisi vain sellaisia osuuskuntia, joissa yhden jäsenen osuus osuus pääomasta ja äänivalta on enintään kymmenen prosenttia yhdessä VML 31.2 §:ssä tarkoitettuun lähipiiriin kuuluvien ja siinä tarkoitettujen etuyhteydessä olevien jäsenten kanssa. Edellytysten tulee täytyä sinä tilikautena, jolta ylijäämänpalautusta jaetaan, eikä sillä ole merkitystä, onko saajana yhtiömuotoinen jäsen vai luonnollinen henkilö.¹⁶³ Käytännössä kyseinen edellytys edellyttää vähintään kymmentä osuuskunnan jäsentä, jotta ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus on mahdollista tehdä.

Kyseinen maininta jäsenen oikeudellisesta muodosta on ilmeisesti lisätty, sillä alun perin hallituksen esityksen luonnoksessa ehdotettiin, että ylijäämänpalautuksen vähennysoikeuteen oikeutettuja olisivat vain sellaiset osuuskunnat, joissa jäsenenä on vähintään kaksi kolmasosaa luonnollisia henkilöitä ja jäsenmäärän on oltava vähintään 15.¹⁶⁴ Tämä olisi aiheuttanut merkittävän ongelman osuuskuntien jäsenten horisontaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumisen suhteen ja lisäksi nämä rajat eivät perustuneet mihinkään, vaan edustivat ideana hyvin keinotekoista sääntelyä. Käytännössä tällaisella sääntelyllä olisi rajattu ylijäämänpalautuksen vähennysoikeuden ulkopuolelle toisen asteen osuuskunnat eli osuuskunnat, joissa jäsenenä on vain oikeushenkilöitä. Siten voidaan katsoa, että hallituksen esityksessä on astuttu askel parempaan suuntaan, mutta eivät hallituksen esityksessä esitetyt seikat ja uusi säännös kuitenkaan jää kysymyksiä vaille.

Esitys synnyttää seuraavanlaisia kysymyksiä: 1) Mikä merkitys ylijäämänpalautuksen vähennysoikeuden uusilla edellytysvaatimuksilla on osuuskuntien omakustannushinnoittelulle? 2) Mikä on elinkeino- ja maataloustoiminnan tarpeisiin perustuva osuuskunta? 3) Onko joidenkin osuuskuntien rajaaminen ylijäämänpalautuksen ulkopuolelle perusteltua neutraalisuuden näkökulmasta?

1) Edellä osuuskuntien omakustannushinnoittelua koskevassa kappaleessa (4.3) on käsitelty sitä, mikä on ylijäämänpalautuksen vähennysoikeuden merkitys omakustannushinnoittelun suhteen. Omakustannushinnoittelun sallimisen osuuskunnissa katsottiin perustuvan

¹⁶³ HE 130/2014, s. 20–21, 31. Sivuhuomautuksena mainittakoon hallituksen esityksen sisäinen ristiriitaisuus, sillä esityksen sivulla 11 mainitaan, että osuuskuntalain uudistuksessa säilytettiin osuustoiminnan tärkeät tunnusmerkit ja periaatteet, mutta jäljempänä kuitenkin esitetään sivulla 21, että osuuskuntalaissa on luovuttu perinteisestä osuuskunta-ajattelusta.

¹⁶⁴ Luonnos 12.5.2014, s. 24.

ylijäämpalautuksen vähennysoikeuteen ja osuuskunnan tarkoitukseen. Uuden säännöksen myötä on katsottavissa, että omakustannushinnoittelu osuuskunnissa, joita ylijäämpalautuksen vähennysoikeuden rajausta koskee, on vaarassa. Näin on, sillä omakustannushinnoittelua ei ole varsinaisesti sallittu verolainsäädännössä, joten se perusta, jolla omakustannushinnoittelun salliminen lepää, on murenemassa. Ilman erityistä lainsäädäntöä, jolla omakustannushinnoittelu hyväksyttäisiin, ei voida katsoa, että ylijäämpalautuksen vähennysoikeuden rajoituksen myötä peitelty osingon säännökset jäisivät soveltumatta osuuskuntien omakustannushinnoitteluun.

Omakustannushinnoittelun poistuminen rajoituksen piiriin kuuluvilta osuuskunnilta on merkittävä kiristys verolainsäädännössä. Omakustannushinnoittelun mahdollisuuden poistuminen näiltä osuuskunnilta on mielenkiintoista myös suhteessa osakeyhtiöihin. Lähtökohtaisesti osakeyhtiö ei voi toteuttaa omakustannushinnoittelua, sillä osakeyhtiön tarkoitus on tuottaa voittoa osakkeenomistajille. Tästä on kuitenkin poikkeus, sillä osakeyhtiöt voivat yhtiöjärjestyksessä määrätä toiminnan tarkoituksesta toisin. Osakeyhtiöiden osalta omakustannushinnoittelu liittyy etenkin keskinäisiin voimalaitosyhtiöihin eli niin sanotusti mankala-periaatteella toimiviin osakeyhtiöihin. Kyseinen omakustannushinnoittelu näissä perustuu vanhaan oikeuskäytäntöön.¹⁶⁵ Tuolloin katsottiin, ettei omakustannushinnoittelua toteuttaviin keskinäisiin voimalaitosyhtiöihin sovelleta peiteltyä osinkoa koskevaa säännöstä. Verolainsäädännöstä sen sijaan ei löydy estettä sille, etteikö peiteltyä osinkoa koskeva säännös voisi tulla sovellettavaksi mankala-periaatteella toimiviin osakeyhtiöihin. Ossan mukaan arvioimalla mankala-periaatetta nykyllä lainsäädännön valossa, jossa markkinaehtoperiaate on merkittävässä asemassa, peiteltyä osinkoa koskevan säännöksen soveltuminen myös keskinäisiin voimalaitosyhtiöihin on täysin mahdollista.¹⁶⁶

Periaatteessa jos osuuskunnilta, joille omakustannushinnoittelu on ominaista, poistetaan mahdollisuus omakustannushinnoitteluun, asettuvat ne epäneutraaliin asemaan suhteessa mankala-periaatteella toimiviin osakeyhtiöihin. Tärkeää on kuitenkin huomata, ettei osakeyhtiöiden omakustannushinnoittelulle löydy varsinaisesti tukea verolainsäädännöstä, joten lainsäädännön tasolla neutraalisuuspoikkeamaa ei tältä osin synny. Sen sijaan mankala-periaatteen hyväksyttävyyden osakeyhtiöissä on entistä huterammalla pohjalla, eikä sitä voida enää hyväksyä ainakaan suhteessa osuuskuntiin.

¹⁶⁵ Ks. KHO 1963 I 5 ja KHO 1968 B II 521.

¹⁶⁶ Ossa 2011b, s. 492.

Ilmeisesti osuuskunnan ja jäsenten välinen omakustannushinnoittelu on kuitenkin edelleen mahdollista siltä osin kuin osuuskunnan ylijäämäpalautuksen vähennysoikeuden edellytykset täytetään. Kuten edellä on tulkittu, KHO:n ennakkopäätöksessä 2011:103 omakustannushinnoittelu sallittiin osuuskunnan tarkoituksen ja ylijäämäpalautuksen vähennysoikeuden vuoksi. Siten ylijäämäpalautuksen vähennysoikeudelta vaadittavat edellytykset joka tapauksessa supistavat osuuskuntien omakustannushinnoittelumahdollisuutta. Koska ylijäämäpalautus olisi vähennyskelpoinen vain siltä osin kuin sitä jaetaan elinkeinotoimintaa tai maataloutta harjoittavalle jäsenelle, merkitsee tämä ilmeisesti samalla jatkossa sitä, että omakustannushinnoittelusta voisivat hyötyä vain mainitunlaiset jäsenet. Näin ollen omakustannushinnoittelun ulkopuolelle jäisivät sellaiset osuuskunnat, joihin jäseneksi liittymällä tavalliset ihmiset ovat voineet saada hieman halvemmalla joitakin osuuskunnan tuottamia palveluja verrattuna ei-jäseniin. Tästä herää väistämättä kysymys sääntelyn tarkoituksenmukaisuudesta ja joka tapauksessa monitulkintaisuudesta.

2) Ylijäämäpalautuksen vähennysoikeuden piirrin kuuluvan osuuskunnan toiminta perustuisi jäsenten elinkeino- ja maataloustoiminnan tarpeisiin. Tämä edellytys täyttyisi, jos lukumääräisesti pääosa jäsenistä osallistuu aktiivisesti toiminnan ohjaamiseen ja jos osuuskunnan toiminnassa toteutetaan jäsenten tarpeita ja taloudellista etua.¹⁶⁷ Tämä vaatimus on ilmeisesti seurausta hallituksen esityksen luonnokseen annetuista lausunnoista, joissa mainittiin, että ylijäämäpalautuksen vähennysoikeuden rajoittaminen jäsenten lukumäärään perustuen aiheuttaa sen, että kyseisiä edellytyksiä kierretäisiin, sillä jäseniltä ei edellytetty aktiivista osallistumista osuuskunnan toimintaan.

Vaatimus lukumääräisesti pääosasta on monitulkintainen. Ilmeisesti tällä kuitenkin viitataan yli puoleen jäsenistöstä. Jäsenmäärävaatimus myös kohdistuu enemmän toisen asteen osuuskuntiin, sillä luonnollisesti oikeushenkilöitä ei ole toiminnassa niin paljon kuin luonnollisia henkilöitä. Jos puolet riittää tämän edellytyksen täyttämiseen, niin ilmeisesti toinen puoli jäsenistöstä voi olla pöytälaatikko-osuuskuntia. On tietenkin huomioitava, ettei etuyhteys täyty VML 31.2 §:ssä mainitulla tavalla. Tällaisella toiminnalla voidaan saada joissakin tapauksissa ylijäämäpalautuksen vähennysoikeuden edut, joten kyseinen säännös ei täysin ehkäise verovelvollisten tarpeettomia toimia luonnokseen verrattuna.

3) Onko joidenkin osuuskuntien rajaaminen ylijäämäpalautuksen vähennysoikeuden ulkopuolelle perusteltua?

¹⁶⁷ HE 130/2014, s. 31.

Osuuskunnat, joiden toimintaan ei enää sovelleta ylijäämänpalautuksen vähennysoikeutta, joutuvat merkittävästi huonompaan asemaan entiseen verrattuna. Tällaisilla osuuskunnilla ei ole enää kannustinta jakaa jäsenilleen ylijäämänpalautusta, koska ne eivät voi vähentää jakamaansa ylijäämänpalautusta omassa verotuksessaan. Tältä osin ylijäämänpalautus muistuttaa omalta osaltaan enemmän osinkojen verotusta, sillä verotus tapahtuu yhteisötasolla ja myös jäsentasolla. Jaetun ylijäämän verotus ei siten ole enää integroitua vaan lähtökohtaisesti kahdenkertaista.

Hallituksen esityksen mukaan ylijäämänpalautuksella ei ole yhteisöjäsenten verotuksessa sellaista merkitystä kuin elinkeinon tai maatalouden harjoittajille. Syy tälle on se, että yhteisöjen osuuskoron muodossa saadut tuotot ovat verovapaita.¹⁶⁸ Ylijäämänpalautuksella on kuitenkin merkitystä myös näille yhteisöille, koska ylijäämänpalautusta jaetaan käytettyjen palveluiden suhteessa. Se, että ylijäämää ei jaeta enää tällä perusteella, merkitsee sitä, että yhteisö joutuu sitomaan pääomaa osuuskuntaan, jonka tarkoitus voi olla lähtökohtaisesti jäsenten talouden tukeminen eikä tuoton maksaminen osuuskuntaan sijoitetulle pääomalle. Siten osuuskunta menettää käytännössä merkityksensä tältä osin, ja tällainen verolainsäädäntö ohjaa osuuskuntaa entistä enemmän osakeyhtiömäiseen suuntaan. Kuten hallituksen esityksessä todetaan, ylijäämänpalautuksen vähennysoikeutta koskeva säännös kytkeytyy läheisesti siihen ajatteluun, että osuuskunta on toimintamuoto, joka on käytännössä jäsentensä harjoittaman toiminnan jatke ja sille alisteinen.¹⁶⁹ Myös toisen asteen osuuskunta voi kuitenkin olla tällainen apuorganisaatio ja harjoittaa osuustoimintaa.

Ylijäämänpalautuksen vähennysoikeutta rajoitetaan merkittävästi tällä uudella lainsäädännöllä. On kuitenkin mahdollista katsoa, että pelkkä avoimuuden vaatimus ylijäämänpalautuksen vähennysoikeuden suhteen ja ylijäämänpalautuksen vähennysoikeuden rajoittaminen vain jäsenkauppaa koskeviksi rajoituksiksi olisivat riittävät toimenpiteet. Näin on siitä syystä, että osuuskunnilta edellytettävä avoimuus erottaa osuuskunnat tosiasiallisesti osakeyhtiöistä, milloin veroetua saava osuuskunta ei voisi olla sellainen osakeyhtiötä muistuttava pääomayhtiö, vaan jäsenten toimintaa tukeva apuorganisaatio. Toisaalta, jos osuuskunta olisi suljettu yhteisö ja osakeyhtiötä muistuttava, se ei myöskään voisi tehdä ylijäämänpalautuksen vähennystä omassa verotuksessaan. Toisaalta vieraskaupan sulkeminen pois ylijäämänpalautuksen vähennysoikeuden piiristä on kaikista tärkein seikka ajateltaessa verotuksen neutraalisuutta osuuskuntien ja osakeyhtiöiden välillä. Lisäksi ylijäämänpalau-

¹⁶⁸ HE 130/2014, s. 21.

¹⁶⁹ HE 130/2014, s. 20–21.

tuksen rajaaminen vain jäsenkauppaan on tarpeen EU-tuomioistuimen oikeuskäytännön vuoksi, mutta tätä pidemmälle menevät rajoitukset eivät välttämättä ole tarpeen ainakaan EU-tuomioistuimen antaman ennakkoratkaisun perusteella.

5 Osuuskuntaan sijoitetun pääoman perusteella jaetun ylijäämän vero- kohtelu

Tässä luvussa tarkastellaan osuuskuntaan sijoitetun pääoman perusteella jaetun ylijäämän verokohtelua. Tällaisesta ylijäämänjaosta käytetään *osuuskoron* nimeä. Tarkastelua tehdään samalla tavoin kuin edellisessä ylijäämänpalautusta koskevassa luvussa. Ensin esitetään osuuskoron uudistusta edeltävä verokohtelu. Tämän jälkeen osuuskoron verokohtelua verrataan osinkoverotukseen yritysmuotoneutraliteetin näkökulmasta sekä tarkastellaan, kuinka osuuskoron verokohtelu vaikuttaa osuuskuntien rahoitusrakenteen muodostumiseen. Lopuksi käsitellään osuuskoron verotukseen tehtäviä muutoksia ja katsotaan, kuinka muutokset vaikuttavat yhteisöjen välisen verotuksen arviointiin.

Tässä käytetään termiä osuuskorko, vaikka hallituksen esityksessä ehdotetaan siirtymistä ylijäämä-termin käyttöön.¹⁷⁰ Ylijäämä sisältää sekä osuuksille että osakkeille maksetut tuotot toisin kuin osuuskorko, joka ilmaisee vain osuudelle maksettua tuottoa. Ylijäämä-termin käyttö on perusteltua, sillä Verohallinto on antanut vuodelle 2014 verotusohjeen koskien osuuskunnan osakkeille maksettua tuottoa. Kyseisen ohjeen perusteella nämä osakkeille maksetut tuotot ovat erityisen huonossa asemassa.¹⁷¹ Tässä luvussa käytetään kuitenkin pääasiasiassa termiä osuuskorko, koska näin on helpompi rinnastaa vanha verotussäännös ja uudet lainsäädännökset, ja lisäksi osuuskuntien osuus on joka tapauksessa osuuskunnan osaketta tärkeämpi instrumentti.

5.1 Osuuskoron verokohtelu ennen uudistusta

Osuuskunnan tasolla tehtävässä verotuksessa osuuskorko ei aiheuta mitään poikkeuksia osuuskunnan verotukseen. Näin osuuskorkona jaettua ylijäämää ei voida vähentää osuuskunnan verotuksessa, koska osuuskorko on maksettu pääomasijoitukselle.¹⁷² Osuuskorko ei ole myöskään EVL 18.1 §:n 2 kohdan tarkoittamaa vieraalle pääomalle maksettua vähen-

¹⁷⁰ HE 130/2014, s. 14.

¹⁷¹ Ks. Verohallinnon ohje 2014.

¹⁷² Ossa 2011a, s. 253.

nyskelpoista korkoa, sillä osuuskorossahan on nimenomaisesti kyse oman pääoman ehtoiselle sijoitukselle maksetusta korosta.

Jäsenen saamasta osuuskoron verokohtelusta säädetään ennen uudistusta TVL 33 d § 2 momentissa, jonka mukaan osuuskorosta saadut *tulot ovat luonnolliselle henkilölle ja kuolinpesälle 70 prosenttisesti veronalaista pääomatuloa siltä osin kuin verovelvollisen verovuonna saamien tässä momentissa tarkoitettujen tulojen määrä ylittää 1 500 euroa. Jos verovelvollisen saama tällainen tulo on elinkeinotoiminnan tai maatalouden tuloa, verovapaan osan katsotaan kohdistuvan henkilökohtaiseen tuloon, maatalouden tuloon ja elinkeinotoiminnan tuloon tässä järjestyksessä.*

Liikkeen- ja ammatinharjoittajan sekä maatalouden harjoittajan saamat osuuskorot kuuluvat yritystuloon. Elinkeinotoiminnan tai maatalouden tuloon sisältyvän osuuspääoman koron TVL 33 d § 2 momentin mukainen 1500 euron verovapaa osa vähennetään ennen yritystulon jakamista ansiotulo- ja pääomatulo-osuuksiin nettovarallisuuden perusteella. Verovapaa osa vähennetään siltä osin kuin sitä ei ole vähennetty jo toisessa tulonlähteessä.¹⁷³

Hallituksen esityksessä yritys- ja pääomaverouudistukseksi osuuskuntaan sijoitetulle pääomalle maksettu korko on määritelty osingonjakoon verrattavaksi voitonjaoksi, minkä vuoksi osuuskoron verokohtelussa on lähdetty siitä, että sitä tulee verottaa samoin kuin osinkoa.¹⁷⁴ Tällä samanlaisuudella viitataan siihen, että osuuskoron tulee joutua samoin kuin osingon kahdenkertaisen verotuksen kohteeksi. Seuraavassa tarkastellaan lähemmin osuuskoron verotuksen kehityskaarta.

5.2 Osuuskoron verotuksen kehityskulku

EVL 18 §:n 4 kohdassa säädettiin aiemmin vähennyskelpoiseksi valtionverotuksessa 40 prosenttia osakeyhtiön tai osuuskunnan jakamasta osingosta ja osuuspääoman korosta, joista on vähennetty 6 §:n 5 kohdassa tarkoitettut verovapaat osingot ja korot. Tällaisella sääntelyllä pyrittiin vähentämään niitä eroja, joita oman ja vieraan pääoman verotuksen välillä vallitsi. Velan korkohan on nimittäin ollut vähennyskelpoinen meno ja on sitä edelleen. Vieraan ja oman pääoman verotuksen erilaisuudella on negatiivisia seurauksia oman pää-

¹⁷³ Ossa 2011a, s. 254.

¹⁷⁴ HE 92/2004, s. 27.

oman ehtoisen rahoituksen joko osakepääoma- tai osuuspääomanrahoituksen saamiseksi. Tämä johtuu siitä, että oman pääoman ehtoinen rahoitus muodostuu kalliimmaksi kuin vieras pääoma.¹⁷⁵

Osinkoon ja osuuskunnan jakamaan osuuspääoman korkoon sovellettiin tuolloin samoja säännöksiä. Osuuspääoman korolla tarkoitettiin tuolloin sitä osuuskunnan ylijäämää tai sen osaa, joka osuuskunnan sääntöjen mukaan on jaettu jäsenille näiden suorittamien osuusmaksujen mukaisessa suhteessa.¹⁷⁶ Kyseinen menetelmä vastaa edellä esitettyä osinkovähennysjärjestelmää, tosin vähennystä ei saanut tehdä kokonaisuudessaan niin kuin asian laita on velan koron suhteen. Kyseinen järjestelmä kuitenkin lievensi huomattavasti jaetun voiton kahdenkertaista verotusta ja kohteli neutraalisti osinkojen sekä osuuskoron verotusta.

Osinkovähennysjärjestelmä siirtyi syrjään vuonna 1990, kun laki yhtiöveron hyvityksestä (1232/1988, jäljempänä YHL) tuli voimaan. Lain 1.2 §:n mukaan kyseistä lakia sovellettiin myös osuuspääomalle ja sijoituspääomalle korkoa maksavaan osuuskuntaan. Yhtiöveron hyvitysjärjestelmään siirtymistä perusteltiin muun muassa sillä, että osinkovähennysjärjestelmässä saattoi syntyä tilanteita, joissa osinkona jaettu voitto ei tullut kertaakaan verotetuksi. Yhtiöveron hyvitysjärjestelmässä ideana oli se, että kahdenkertainen verotus poistettiin osingonsaajan verotuksessa niin, että osinkona jaettuun voittoon kohdistuva yhtiön vero vähennetään osingonsaajan verotuksessa osinkotuloon kohdistuvasta verosta.¹⁷⁷ Olettaessa yhtiöveronhyvitysjärjestelmä käyttöön osinkona jaettuun voittoon oli tarkoitus kohdistua osingonsaajan tuloveroasteen mukainen vero.¹⁷⁸ Uuden tuloverolain säätämisen myötä vuonna 1993 tulot jaetaan ansio- ja pääomatuloihin. Tässä uudistuksessa osuuskoron katsottiin rinnastuvan pörssiosinkojen verotukseen eli niitä verotettiin pörssiosinkojen tapaan vain pääomatulona.¹⁷⁹ Koska kyseinen hyvitysjärjestelmä soveltui myös osuuskunnan osuuspääomalle maksamiin korkoihin, kohdeltiin osinkojen ja osuuspääoman korkojen verotusta neutraalisti, eikä yhteisöjen verotuksessa ilmennyt epäneutraalisuutta tältä osin.¹⁸⁰

¹⁷⁵ Ikkala ym. 1969, s. 150; Andersson – Ikkala 2001, s. 538.

¹⁷⁶ Ikkala ym. 1969, s. 150.

¹⁷⁷ Andersson – Ikkala 2001, s. 540–541; Järvenoja 1997, s. 26–28.

¹⁷⁸ Ikkala ym. 1991, s. 520.

¹⁷⁹ HE 92/2004, s. 27.

¹⁸⁰ Tikka 1995, s. 50–51.

Yritys- ja pääomatuloverotusta uudistettiin kuitenkin muutoksilla, jotka tulivat voimaan vuoden 2005 alusta lähtien. Keskeinen muutos oli yhtiöveron hyvitysjärjestelmästä luopuminen, sillä se ei toiminut kansainvälisissä osingonjakotilanteissa, koska hyvitystä ei myönnetty rajat ylittävien osinkojen tilanteissa ja siten se muodostui taloudellisesti syrjiväksi.¹⁸¹ Keskeinen oikeustapaus tältä osin oli EY-tuomioistuimen antama ennakkoratkaisu, jossa se katsoi yhtiöveron hyvitysjärjestelmän syrjiväksi ja siten EU:n perusvapauksia rajoittavaksi.¹⁸² Hyvitysjärjestelmästä luopumisen seurauksena siirryttiin osinkojen osittain kahdenkertaisen verotuksen järjestelmään, jossa osingon verokohtelu riippui siitä, oliko osinkoa jakava osakeyhtiö julkisesti noteerattu vai noteeraamaton yhtiö. Tässä yhteydessä julkisesti noteeraamattomien osakeyhtiöiden osinkoverotus muodostettiin sellaiseksi, että sillä kannustettiin yhtiön taseen vahvistamiseen. Näin oli, koska verovapaasti jaettavan osingon määrä riippui yhtiön nettovarallisuudesta.¹⁸³

Samalla käsiteltäväksi tuli osuuskuntien osuuspääomalle maksamien korkojen verotus. Hallituksen esityksessä katsottiin, että kyseiset suoritukset ovat osinkoon verrattavaa voitonjakoa ja niitä on perusteltua verottaa osingon tavoin edelleen. Tällöin hallituksen esityksessä katsottiin kuitenkin, ettei ole käytännön syistä tarpeen jakaa osuuskuntien maksamaa osuuspääoman korkoa ansio- ja pääomatulo-osuuksiin, eikä kyseistä voittoa voida pitää sellaisenaan yrittäjätulona, jota 90 000 euron verovapaa osa koskisi. Osuuskoroille ehdotettiin kuitenkin käytännön syistä 1500 euron verovapaata osaa. Käytännössä osuuskorko rinnastettiin vastaamaan listatuista yhtiöistä saatuja osinkoja 1500 euron verovapaalla osalla. Esityksessä todettiin vielä, että hallitus seuraa säännöksen tarkoituksenmukaisuutta osakeyhtiömuotoa koskeviin ratkaisuihin säännöksestä saatavien käytännön kokemusten perusteella.¹⁸⁴ Ilmeisesti aika on nyt kypsä säännösten muuttamiselle, kun osinkoverotusta on jälleen kerran muutettu.

Tuolloiseen uudistukseen liittyy vielä mielenkiintoinen elementti sen suhteen, että eduskunnan valtiovarainvaliokunnan mietinnössä osuuskorkoa koskevilta osin mainitaan asiantuntijalausunnoissa ehdotetun, että osuuskunnat rinnastettaisiin jaetun voiton käsittelyssä listaamattomiin osakeyhtiöihin, jolloin niihin olisi soveltunut 9 %:n tuottoraja sekä 90 000 euron verovapausraja. Perusteluna tälle esitettiin muun muassa sitä, että tuottajaosuuskun-

¹⁸¹ HE 92/2004, s. 22; Kukkonen 2010, s. 35–36.

¹⁸² Asia C-319/02, Tapaus Manninen.

¹⁸³ HE 92/2004, s. 23–25.

¹⁸⁴ HE 92/2004, s. 26–27.

nat ovat liiketoimintaa harjoittavia yhteisöjä, jotka olisi perusteltua rinnastaa listaamattomiin osakeyhtiöihin, koska muuten niiden pääomahuolto voisi jatkossa vaikeutua.¹⁸⁵

5.3 Osuuskoron verokohtelun ja osinkoverotuksen vertailua

5.3.1 vertailua yritysmuotoneutraliteetin näkökulmasta

Lähdettäessä tarkastelemaan osuuskuntien ja osakeyhtiöiden verotusta voidaan huomata, ettei yhteisötasolla tapahtuvassa verotuksessa synny laisinkaan eroja, sillä osuuskunta ja samoin osakeyhtiö maksavat molemmat yhteisöverokannan mukaisen veron nettotuloksensa perusteella voitonjaosta riippumatta. Näin yhteisöjen välinen verotus yhteisötasolla muodostuu saman kaavan mukaisesti eli yhteisön ja voitonsaajan välillä vallitsee erillisyyttä, jolloin yhteisön verokohtelu on riippumaton jäsenen tai osakaajan verotuksesta ja toisin päin. Vertailu yhteisötasolla tapahtuvassa verotuksessa johtaa lopputulokseen osakeyhtiön ja osuuskunnan samanlaisesta verotuksesta. Eroavaisuudet verotuksessa syntyvätkin voitonsaajan puolella.

Kuten edellä todettiin verouudistusta edeltävä osuuskoron verokohtelu saajan verotuksessa muistuttaa enemmän julkisesti noteeratusta osakeyhtiöstä saadun osingon verokohtelua. Näin on, sillä osuuskoron verotus ja julkisesti noteeratusta yhtiöstä saatua osinkoa verotetaan molempia tiettyjen kaavamaisten prosenttilukujen mukaan. Poikkeuksena tähän on se, että osuuskorolle on luonnollisten henkilöiden ja kuolinpesien verotuksessa myönnetty 1 500 euron verovapaa määrä, jonka ylitemenevin osin osuuskorkoa verotetaan kaavamaisten prosenttilukujen mukaan eli 70 %:a verotetaan pääomatulona ja 30 %:a puolestaan on saajalleen verovapaata tuloa. Vuoden 2014 osinkoverouudistusten myötä julkisesti noteeratun osakeyhtiön jakamia osinkoja verotetaan 85 %:sti pääomatulona ja 15 %:a on saajalle verovapaata tuloa (TVL 33 a §). Verouudistusta edeltävän osuuskoron verokohtelun on helppo nähdä olevan lievempi kuin noteeratun yhtiön jakaman osingon. Seuraavasta taulukosta käy ilmi osuuskoron ja julkisesti noteeratun osakeyhtiön jakaman osingon verosteet ennen uudistusta.

¹⁸⁵ VaVM 12/2004, s. 12.

	efektiivinen veroaste	kokonaisveroaste
osuuskorko	> 1500 € 21–22,4 %	36,8–37,9 %
julk not osinko	25,5–27,2 %	40,4–41,8 %

Osuuskoron verovapauden osalta osuuskuntien voidaan arvioida olevan hyvin erilaisessa asemassa sekä keskenään että osakeyhtiöihin verrattuna. Osuuskorossa ei ole nimittäin tehty erottelua sen suhteen, liittyykö osuuskorko yksityis-, yritys- vai maatalouteen.¹⁸⁶ Yksityistalouden saamat osuuskorot voidaan hyvinkin rinnastaa pörssiosinkoihin, sillä näiden osalta yksityisen voidaan ajatella olevan samalla tavoin passiivisia sijoittajia kuin pörssiosinkojen saajien.¹⁸⁷ Tällaisia osuuskorkoja saadaan usein kuluttajaosuuskunnista. Verrattaessa tätä pörssiosinkojen verotukseen on huomattavissa selkeä etu osuuskuntien hyväksi osuuskoron verovapaan osan takia.

Verovapaan osan myöntäminen myös listatuille osakeyhtiöille merkitsisi sijoittajan kannalta verotuksen sijoitusneutraliteettia, jos ajatellaan yksityistalouden osuuskorkojen rinnastuvan pörssiosinkoihin. Samalla verovapaa osa kannustaisi yksityisiä sijoittamaan yritystoimintaan. Valtiovarainministeriön julkaisussa ehdotettiin 2500 euron verovapaata osaa myös pörssiosingoille.¹⁸⁸ Osuuskuntien ja osakeyhtiöiden neutraalisuuden vuoksi kyseisen verovapaan osan tulisi kuitenkin olla samansuuruinen. Ennen verouudistusta kuluttajaosuuskunnista saatava verovapaa korko on joka tapauksessa poikkeuksellinen veroetu piensijoittajalle.¹⁸⁹

On kuitenkin huomattava, että osuuskuntia on hyvin erilaisia, joille kaikille kyseinen verovapaa osuus ei suinkaan ole sinällään etu. Tällainen liittyy etenkin tuottajaosuuskuntiin, joissa jäsenillä saattaa olla suuria pääomapanoksia sijoitettuna ja jäsenten asema liittyy yritystoiminnan tai maatalouden harjoittamiseen. Tällöin on mahdollista katsoa, ettei osuuskoron verokohtelua voida rinnastaa pörssiyrityksen osinkoverotukseen. Tämä puolestaan johtaa siihen, että yhteisyrityksen muodoksi on valittu osuuskunnan sijasta nykyään osakeyhtiö tapauksissa, joissa vaadittava pääomapanos on suuri. Syy tälle on nimenomaan ollut osuuskoron verovapaan osan riittämättömyys.¹⁹⁰ Tällaisissa tapauksissa voidaan ar-

¹⁸⁶ Mannio 2004, s. 175; Mannio 2005, s. 22.

¹⁸⁷ Mannio 2005, s. 22. Sijoituksen voidaan katsoa olevan passiivinen, vaikka kuluttaja aktiivisesti ostaisikin tuotteita kuluttajaosuuskunnasta.

¹⁸⁸ VM 10/2012, s. 35–36.

¹⁸⁹ Mannio 2005, s. 22.

¹⁹⁰ Mannio 2005, s. 19.

gumentoida osuuskoron verohuojennetun osan korottamisen puolesta, sillä jos tosiasiallisesti osuuskunta vastaa pienosakeyhtiön riskiä, ei verotuksellisilla ratkaisuilla tulisi ohjata käyttämään jotakin tiettyä yhtiömuotoa. Osuuskoron verokohtelun osalta kipukohta onkin juuri tuottajaosuuskunnat. Siten osuuskoron verokohtelussa erilaisten osuuskuntien ominaispiirteet olisi otettava verotuksessa nykyistä paremmin huomioon, eikä erilaisia osuuskuntia tulisi asettaa eri asemaan keskenään.¹⁹¹

Osakeyhtiön nettovarallisuudesta riippuen ero osuuskoron ja listaamattoman osakeyhtiön jakaman osingon verotuksessa on voinut olla huomattava. Ennen vuoden 2014 osinkoverouudistusta listaamattomista osakeyhtiöistä voitiin jakaa enimmällään 60 000 € verovapaasti. Jos tällöin tarkasteltiin yhdenkertaisen verotuksen toteutumista näiden kahden yhteisön välillä, ei osuuskoron huomattavasti pienempi verovapaa osa kuitenkaan välttämättä merkinnyt huomattavaa syrjintää osuuskuntia kohtaan. Ennen osuuskuntien verouudistusta olevan sääntelyn mukaan verrattaessa osuuskoron verovapaata osaa (1500 €) ja listaamattomien osakeyhtiöiden jakamien osinkojen verohuojennettua osaa (150 000 €), ei voida myöskään suoraviivaisesti tehdä johtopäätöstä siitä, että osuuskunta olisi verotuksellisesti huonommassa asemassa. Näin on, sillä osakeyhtiöstä voittoja voidaan jakaa ainoastaan osinkona, mutta osuuskunta on voinut jakaa myös ylijäämäpalautusta, suorittaa jäsenelle ylihintaa taikka periä alihintaa luovutetuista tuotteista.¹⁹²

Jos asiaa tarkastellaan siltä osin, miten jaettu voitto joutuu kahdenkertaisen verotuksen piiriin, voidaan osuuskuntien katsoa olevan tällä hetkellä tältä osin verotuksellisesti paremmassa asemassa, sillä vuoden 2014 osinkoverouudistuksen myötä, osingot eivät ole enää miltään osin yhdenkertaisen verotuksen piirissä.¹⁹³ Tietenkin osuuskunnan verotuksen taso on täysin riippuvainen siitä, millaisessa muodossa ylijäämiä jaetaan, ja on osuuskunnan omissa käsissä osaltaan, millaiseksi se haluaa verotuksensa muodostuvan. On myös otettava huomioon, että joidenkin osuuskuntien rakenne on sellainen, etteivät ne voi käyttää hyväkseen ylijäämäpalautuksen vähennysoikeutta taikka omakustannushinnoittelua. Tällainen tilanne on niissä osuuskunnissa, jotka käyttävät toiminnassaan tytäryhtiöitä esimerkiksi edellä mainittu Metsä Group.

Vertailtaessa osinkoverotusta ja osuuskoron verotusta, on huomattavissa kummallinen tilanne nimenomaisesti sen suhteen, että koko järjestelmä on epäneutraali niin listattujen

¹⁹¹ Mannio 2005, s. 26.

¹⁹² Mannio 2004, s. 175; Mannio 2005, s. 18.

¹⁹³ Viitala 2014, s. 155.

kuin listaamattomien osakeyhtiöiden jakamien osinkojen suhteen samoin kuin tehtäessä vertailua osinkojen ja osuuskorkojen verotuksen välillä.¹⁹⁴ Keskeisiltä osin epäneutraliteetin aiheuttaa listaamattomien osakeyhtiöiden verotus, ja voidaan katsoa, että yhteisöjen verotusjärjestelmä on riippuvainen nimenomaisesti listaamattomien yhtiöiden osinkovero-kohtelusta. Kysymys on periaatteessa siitä, pitäisikö eroja tasoittaa muuttamalla listaamattomien osakeyhtiöiden osinkoverotusta vai lähentämällä muiden verokohtelua listaamattomien osinkojen verotukseen. Jotta verotus olisi joltain osin kannustavaa, ei erojen tasoituksen tulisi kuitenkaan tapahtua siten, että listaamattomien osakeyhtiöiden verotusta kiristetään.

5.3.2 Vertailua rahoituksen muodostumisen näkökulmasta

Osuuspääomalle maksettavat tuotot eivät kuulu osuustoiminnan peruseriaatteisiin ja lähtökohtaisesti tämän voidaan nähdä olevan vastoin osuustoiminnan peruseriaatteita. Näin ollen on mahdollista argumentoida sen puolesta, ettei osuuskoron verokohtelulle tule antaa enempää kevennyksiä. Tällöinhän kyse olisi nimenomaisesti siitä, että verolainsäädäntö osaltaan kannustaisi osuuskuntia häivyttämään niitä osuustoiminnallisuuden periaatteita, jotka osuuskuntien ylijäämän jakamiseen liittyvät.

On kuitenkin otettava huomioon, että osuuskunnat ja osakeyhtiöt tarvitsevat molemmat omaa pääomaa toimiakseen. Siten osuuskunnat ja osakeyhtiöt kilpailevat oman pääoman saamisesta keskenään. Tällöin voidaan huomata osakeyhtiöllä olevan selkeä etu puolellansa, sillä sijoittamalla osakeyhtiöön on mahdollista saada tuottoa sijoitetulle pääomalle sekä osinkojen mutta myös luovutusvoittojen muodossa. Jotta osuuskunta voi kilpailla osakeyhtiön kanssa oman pääoman saannista, on sen maksettava osuuskuntaan sijoitetulle pääomalle tuottoa eli osuuskorkoa, koska osuuksille ei ole saatu sellaisia jälkimarkkinoita, joissa osuuskunnan arvonnousu voisi myös näkyä.¹⁹⁵ Mielenkiintoista on tietenkin nähdä, aktiivoiko uusi osuuskuntalaki osake-termin myötä tällaisten jälkimarkkinoiden syntymiseen.

¹⁹⁴ Tikka 2004, s. 60, 63, jossa Tikka arvioi uutta osinkoverojärjestelmää ja toteaa kyseisen järjestelmän epäneutraliksi ja esittää arvion siitä, että tulevaisuudessa tällaista erilajista verokohtelua on arvioita uudestaan, sillä horisontaalinen oikeudenmukaisuus puoltaisi yhdenmukaisempaa verokohtelua osingonsaajien keskuudessa.

¹⁹⁵ Mannio 2005, s. 12.

Nykyään joissakin osuuskunnissa osuuspääomalle maksettavat tuotot voivat olla melko hyviä.¹⁹⁶ Tällä perusteella osuuskuntien ei kuitenkaan voida sanoa olevan pääomasijoitusyhtiötä, sillä myös osuuskuntien on maksettava sijoitetuille pääomille sellaisia kilpailukyisiä tuottoja, jotta ne voivat saada omaa pääomaa. Jos osuuskunta ei tähän pysty se joutuu turvautumaan velan ottamiseen, mikä heikentää sen toimintamahdollisuuksia. Näin ollen – kuten jo alussa todettiin – myös osuuskunnan on pystyttävä toimimaan kannattavasti, jotta se voi toimia tarkoituksensa mukaisesti eli tarjota jäsenilleen heidän tarvitsemiaan palveluita. Tähän liittyy myös vaatimus siitä, että osuuskunta voi kerätä riittävästi omia pääomia toimintaansa. Tuottajaosuuskunnille, jotka käyttävät toiminnassaan osakeyhtiöitä, osuuspääoman kartuttaminen on erityisen tärkeää, jotta osuuskunta voi säilyttää osakeyhtiössä määräysvallan ja toimia osuuskunnan jäsenten edun mukaisesti.

Kun tarkastellaan osuuskoron verokohtelun vaikutusta osuuskuntien pääomien hankkimiseen, voidaan huomata sama kuin yritysmuotoneutraliteettia koskevassa kappaleessa eli osuuskoron verokohtelu asettaa osuuskunnat erilaiseen asemaan keskenään eikä osuuskoron verokohtelu ole myöskään neutraalia suhteessa osakeyhtiöiden verotukseen oman pääoman saannin suhteen.

Osuuskoron verovapaan määrän riittävyys vaihtelee osuuskunnan lajin mukaan. Osuuskunnissa, joissa on paljon jäseniä eli tyypillisesti kuluttajaosuuskunnissa, voidaan osuuskoron verokohtelun katsoa turvaavan hyvin oman pääoman hankkimisen. Tätä voidaan havainnollistaa seuraavanlaisella laskelmalla: Kuluttajaosuuskunnassa on esimerkiksi miljoona jäsentä ja tuottovaatimus sijoitukselle esimerkiksi 5 %:a. Tällaisella tuottovaatimuksella verovapaasijoitus on 30 000 euroa eli verovapaa osa jaettuna tuottovaatimuksella. Jäsenten lukumäärällä kerrottuna muodostuu teoriassa valtava riskipääoma.¹⁹⁷ Kyseisestä laskelmasta on lisäksi huomattavissa se edellä esitetty seikka, kuinka osuuskoron verovapaa osuus tuo yksityistalouksille hyvän väylän lähes riskittömän pääomasijoituksen tekemiseen verrattuna pörssisijoitukseen.

¹⁹⁶Esimerkiksi Metsäliitto ilmoittaa tyypilliseksi osuuskoroksi 5,5–6,5 %:a internet-sivujensa mukaan, <http://www.metsaforest.fi/Osuuskunta/Pages/jaseneksiliittyminen.aspx>. LSO Osuuskunta puolestaan ilmoittaa kymmen vuoden ajalta keskimääräisen osuuskoron olleen jopa hieman yli 10 %:a, <https://www.lso-osuuskunta.fi/osuuspaoma/Pages/OsuuspaomaKorko.aspx>.

¹⁹⁷ Mannio 2004, s. 168–169, jossa Mannio esittää samanlaisen laskelman. Tällä hetkellä esimerkiksi S-ryhmän internet-sivujen mukaan S-ryhmässä on yhteensä hieman yli 2 miljoonaa asiakasomistajaa, <https://www.s-kanava.fi/web/s/s-ryhma/omistusrakenne>. Tyypillinen osuusmaksu on 100 euroa, joka maksetaan osuuskauppaan, johon liitytään. S-ryhmän suurimmalla osuuskaupalla Helsingin Osuuskaupalla HOK-Elannolla on jäseniä 577 638, joten sillä on jo yksistään pelkkien osuusmaksujen muodossa melko pienellä osuusmaksulla (35€) yli 20 miljoonan riskipääoma käytössään.

Jos tarkastellaan osuuskoron verokohtelua toisenlaisten osuuskuntien kohdalla, on huomattavissa selkeä ero. Tuottajaosuuskunnissa, joissa tarvitaan suurempia pääomapanoksia kuin kuluttajaosuuskunnissa ja joissa jäsenmäärä ei luonnollisesti ole niin suuri, ei osuuskoron verovapaan osan voida välttämättä katsoa olevan riittävä oman pääoman saamiseksi. Esimerkiksi, jos tuottajaosuuskunnassa tarvitsee tehdä 100 000 euron sijoitus, merkitsee 1 500 euron verovapaa osa sitä, että verovapaa tuotto laskee 1,5 %:iin. On tosin muistettava, että tällä hetkellä osakeyhtiöistä ei voida jakaa verovapaata osinkoa lainkaan.

Näin voidaan huomata erilaisten osuuskuntien olevan erilaisessa asemassa keskenään oman pääoman keräämisen suhteen, koska – kuten todettua – jotta osuuskunta voi kilpailla osakeyhtiön tai muiden osuuskuntien kanssa pääoman saamisesta, on sen myös pystyttävä maksamaan kilpailukykyistä korkoa. Tällöin voi olla niin, että osuuskoron verokohtelu asettaa erilaiset osuuskunnat hyvin eri asemaan keskenään, sillä osuuskuntien luonteesta riippuen pääomien saaminen osuuskuntaan vaihtelee. Kun verokohtelu on samanlainen osuuskunnille ottamatta huomioon sitä, mitkä ovat osuuskunnan mahdollisuudet oman pääoman hankintaan, on kaavamainen osuuskoron verovapaus selkeä etu niille osuuskunnille, joissa pääoman hankinta ei periaatteessa ole mikään ongelma, mutta samalla se voi haitata huomattavasti niiden osuuskuntien pääomien hankintaa, joissa oman pääoman hankinta ei ole helppoa. Mannion mukaan osuuskoron verokohtelulla on vaikutusta siihen, kuinka valmiita jäsenet ovat sijoittamaan osuuskuntaan. Näin ollen, jos osuuskoron verokohtelu on epäedullista, jäsenet sijoittavat osuuskuntaan sen minimimäärän, joka on pakollista.¹⁹⁸ Osakeyhtiöiden kohdalla tällaista ongelmaa ei ole osakkeiden arvonmuodostuksen vuoksi, ja osakeyhtiöissä olennaisemmaksi kysymykseksi verotusnäkökulmasta muodostuu se, kannattaako omia pääomia hankkia listautumalla (verotuksen aiheuttama listautumiskynnys).

5.3.3 Osuuskoron verokohtelun kehittäminen

Mannio esittää osuuskorkoon liittyvänä keskeisenä ideanaan, että myös osuuskorko tulisi säätää osuuskunnan verotuksessa vähennyskelpoiseksi. Tällöin osuuskoron verokohtelu asettuisi samalle viivalle ylijäämänpalautuksen verokohtelun kanssa, eikä osuuskuntien

¹⁹⁸ Mannio 2005, s. 14.

välille muodostuisi enää vastaavanlaisia eroja verokohtelussa.¹⁹⁹ Tällaisella sääntelyllä osuuskuntien verotus olisi siten aina yhdenkertaista.

Mannion ideaa ei kuitenkaan voida pitää hyväksyttävänä, sillä hän ei ota tarkastelussaan huomioon osinkoverotusta. Hän keskittyy ennen kaikkea siihen, että osuuskunnat olisivat samassa asemassa keskenään ja osaltaan siihen, että verotus kannustaisi käyttämään osuuskuntaa yritysmuotona. Koska osuuskorko on tosiasiaassa sama asia kuin osinko, on osuuskoron ja osinkoverotuksen oltava samassa linjassa keskenään. Muutoin syntyy tilanne, jossa osinkoverotusta on helppo kiertää lievemmän osuuskoron verotuksen kautta.

Toisekseen Mannion idea osuuskoron vähennysoikeudesta osuuskunnan verotuksessa vastaa edellä esitettyä osinkovähennysjärjestelmää. Keskeisenä syynä osinkovähennysjärjestelmän hylkäämisessä oli se, että se mahdollisti verotuksen suunnittelun siten, ettei syntynyt laisinkaan verotettavaa tuloa etenkin kansainvälisissä tilanteissa. Arvioidessaan vuoden 2005 yritysverouudistusta Tikka esittää, että yhtiöveron hyvitysjärjestelmää vielä vähemmän on syytä haikailla osinkovähennysjärjestelmän perään juuri edellä mainitusta syystä.²⁰⁰

Hallituksen esityksessä 185/2013 ei esitetty osuuskuntien verouudistukseen lopulta muuta kuin ylijäämäpalautuksen vähennysoikeuden rajaaminen. Mielenkiintoista on kuitenkin tarkastella kyseisen esityksen luonnosta, jossa osuuskoron verokohtelun ehdotettiin määräytyvän osuuskunnan lajin mukaan.²⁰¹

Luonnoksessa nimittäin ehdotettiin, että kuluttajaosuuskuntien jakamien osuuskorkojen verovapaata osaa kavennettaisiin ja verovapaa osa olisi asetettu 100 euroon hallinnollisten kustannusten rajaamiseksi. Sen sijaan muista kuin kulutusosuuskunnista saadut osuuskorot olisi säädetty verotettavaksi samoin kuin listaamattomien osakeyhtiöiden osingot. Toisin kuin osakeyhtiöissä pääomatulo-osuus olisi määräytynyt kuitenkin lähtökohtaisesti jäsenen osuuskunnan osuuden merkintähinnasta maksaman määrän perusteella. Kyseinen ehdotus olisi toteutuessaan siis merkinnyt sitä, että muusta osuuskunnasta kuin kuluttajaosuuskunnasta olisi ollut mahdollista jakaa pääomatulona verotettavaa verohuojennettua osuuskorkoa 150 000 euroon asti samoin kuin listaamattomien osakeyhtiöiden kohdalla. Lisäksi luonnoksessa oli vielä maininta siitä, että jos osuuksille olisi määritelty osakeyhtiön osak-

¹⁹⁹ Mannio 2005, s. 19.

²⁰⁰ Tikka 2004, s. 62.

²⁰¹ Luonnos 15.10.2013, s. 54–56.

keita vastaavat oikeudet, olisi pääomatulona verotettava huojennettu osa laskettu osuuskunnan nettovarallisuudesta.

Voidaan katsoa, että kyseissä hallituksen esityksen luonnoksessa olleet ehdotukset osuuskoron verokohtelulle olisivat olleet nykyisen verojärjestelmän kannalta perusteltuja. Ensimmäkin niissä olisi huomioitu osuuskoron kaavamaisuus ja poistettu tältä osin ne osuuskoron verokohtelun suomat edut suhteessa osinkoverotukseen. Toisekseen luonnoksessa huomioitiin osuuskuntien lajit, mikä olisi tasoittanut erilajisten osuuskuntien verotuksellista kohtelua, joka aiheutuu edellä esitetyin tavoin osuuskoron verokohtelun kaavamaisuudesta. Ongelma muodostuu siitä, kuinka erilajiset osuuskunnat olisi määritelty, mutta luultavasti tämä olisi ollut kuitenkin tehtävissä. Joka tapauksessa luonnoksessa esitetyt korjaukset osuuskoron verokohteluun olisivat istuneet nykyiseen verojärjestelmään ja samalla korjanneet niitä epäkohtia, joita osuuskoron verokohteluun liittyy. Seuraavaksi tarkastellaan niitä muutoksia, joita nyt osuuskoron verokohteluun tehdään. Niin aiemmassa hallituksen esityksen luonnoksessa kuin nyt käsiteltävissä esityksessä, on selvästi näkyvissä kehityskulku rakenteellisesti kahdenkertaiseen verotukseen.

5.4 Muutokset osuuskoron verotuksessa

Uusissa osuuskoron verotusta koskevissa säännöksissä tehdään jako sen mukaan, onko kyseessä julkisesti noteerattu vai noteeraamaton osuuskunta. Uuden osuuskuntalain myötä osuuskuntien listaaminen on myös mahdollista. Julkisesti noteeratusta osuuskunnasta saatua korkoa verotetaan uuden säännöksen mukaan samoin kuin julkisesti noteeratun osakeyhtiön jakamaa osinkoa. Hallituksen esityksen mukaan tällä tavoitellaan sijoitusneutraliteettia.²⁰² Siten julkisesti noteeratusta osuuskunnasta saatua korkoa verotetaan 85 % pääomatulona ja 15 % on verovapaata (uusi TVL 33 e § 2 momentti). Suomessa ei ole julkisesti noteerattuja osuuskuntia, joten kyseinen lainsäätös ei sinällään vaikuta osuuskuntiin mitenkään. Todennäköistä on, että kyseisen sääntelyn myötä julkisesti noteerattuja osuuskuntia ei myöskään tule. Syy tähän on sama kuin osakeyhtiöiden kohdalla eli verotuksen aiheuttama listautumiskynnys.

²⁰² HE 130/2014, s. 14.

Verotuksellisen kohtelun eriyttäminen sillä perusteella, onko yhteisö listattu vai ei, on ongelmallista, koska tällöin verotus tosiasiallisesti estää kasvuyrityksiä hakemasta omaa pääomaa listauksen avulla ja yritykset, joilla olisi mahdollisuudet käyttää tätä väylää pääoman hankintaan pidättäytyvät tästä verotuksen vuoksi. Tällaista ei voida pitää missään nimessä tavoiteltavana taikka järkevänä taloudellisen kehityksen puolesta. Verotuksen eriyttämisen poistaminen listauksen perusteella vaatisi myös remonttia osinkoverotukseen, jotta listauskynnys voitaisiin poistaa verosääntelystä.

TVL:n uusien 33 e § 3 ja 4 momenttien mukaan muista kuin julkisesti noteeratuista osuuskunnista saatuja korkoja verotetaan seuraavasti: 25 % korosta on pääomatuloa ja 75 % verovapaata tuloa vuotuiseen 5 000 euron rajaan saakka. Tämän rajan ylittäviltä osin korko on 85 % pääomatulona verotettavaa ja 15 % verovapaata. Lisäksi osuuskuntien, joissa on alle 500 jäsentä, osuuskorkoa voidaan verottaa myös ansiotulona. Tällöin enintään 8 %:n vuotuista tuottoa vastaava määrä verotetaan pääomatulona maksetusta osuuspääomasta (ja osakepääomasta) laskettuna ja tältä ylittäviltä osin 75 % ansiotulona ja 25 % verovapaata, 5 000 euron rajaa ei sovelleta.

Alun perin hallituksen esityksessä ehdotettiin, että verohuojennettu osa olisi ollut vain 2 500 euroa. Valtiovarainvaliokunnan mietinnössä kuitenkin ehdotettiin verohuojennetun osan nostamista 5 000 euroon, minkä eduskunta hyväksyi.²⁰³

Uusi säännös rinnastaa siten noteeraamattomasta osuuskunnasta saadun osuuskoron verotuksen listaamattoman osakeyhtiön osinkoverotukseen. Tältä osin herää seuraavanlaisia kysymyksiä 1) Mitä perusteita on sille, että osuuskuntien verotus ei noudata samaa kaavaa kuin osinkoverotuksen? 2) Voidaanko osuuskuntien epäedullisempaa verokohtelua perustella osuuskuntaan sijoitetun pääoman pienemmällä riskillä? 3) Mihin perustuu raja 500 jäsenestä ja voidaanko kyseistä säännöstä pitää hyödyllisenä? 4) Kuinka ylijäämää verotetaan yhteisöjen välillä? 5) Onko osuuskorkoja järkevää verottaa koko määrästä niin, ettei osuuskoroille sallita enää minkäänlaista verovapaata osaa?

1) Uusien osuuskoron verotusta koskevien säännösten myötä listatuista osuuskunnista ja osakeyhtiöistä ulosjaetut voitot rinnastuvat verotuksellisesti toisiinsa, mutta näin ei ole miltään osin listaamattomien osuuskuntien ja osakeyhtiöiden jakamien ylijäämien/voittojen osalta. Näin on, koska osuuskoron huojennettu osa on vain 5 000 euroa toisin kuin osinkoverotuksen 150 000 euroa, mutta silti prosentit, joilla verotettavat määrät lasketaan, ovat

²⁰³ HE 130/2014, s. 28; VaVM 32/2014.

amat. Voidaan katsoa, että luonnollinen jatkuma listauksen perusteella tapahtuvalle verotuksen eriyttämiselle olisi se, että listaamattomista osuuskunnista jaettujen osuuskorkojen verotus rinnastettaisiin paljon vahvemmin listaamattomien osakeyhtiöiden verotukseen. Tällöin osuuskuntien ja osakeyhtiöiden välillä saavutettaisiin paljon paremmin verotuksen neutraalisuus, sillä nyt listaamattomat osuuskunnat jäävät selvästi huonompaan asemaan listaamattomiin osakeyhtiöihin nähden. On muistettava, että kyseisen esityksen perusteella kavennetaan huomattavasti myös ylijäämänpalautusta, joten ylijäämänpalautuksen verokohtelu ei voi perustella osuuskuntien huonompaa verokohtelua tältä osin.

Listattujen yhteisöjen listaamattomia yhteisöjä ankarampaa verokohtelua perustellaan yleisesti sillä, että listattujen yhteisöjen jakamat voitot edustavat sellaisia passiivia sijoituksia, joita ei voida lukea osakkaan veroksi.²⁰⁴ Toisaalta listaamattomien osakeyhtiöiden kevennettyä verotusta perustellaan sillä, että listaamattomiin osakeyhtiöihin sisältyy yrittäjäriski, joka perustelee huojennetun voitonjaon verotuksen. Jos osuuskuntien verotus kerran jaetaan samoin periaattein kuin osakeyhtiön, on hieman vaikeaa argumentoida sen puolesta, että osuuskuntiin tehtyihin sijoituksiin ei liittyisi samanlaista riskiä kuin listaamattomien osakeyhtiöiden kohdalla, sillä tämä jakohan tehdään jo listauksen perusteella.

Koska osuuskuntien verotukseen tehdään kuitenkin listauksen perusteella tapahtuva erotteilu selvästi huonommin ehdoin kuin osakeyhtiöiden kohdalla, herää kysymys, pidetäänkö listatuista osuuskunnista saatuja ylijäämiä passiivisen sijoituksen tuotteina ja listaamattomista osuuskunnista saatuja ylijäämiä ”puolipassiivisina” sijoittamisen hedelminä. Näinhän ei pitäisi kuitenkaan missään nimessä olla, sillä listauksen perusteella tapahtuva verotuksen eriyttäminen käsittää jakamisen ikään kuin passiivisiin ja ”aktiivisiin” sijoituksiin, milloin osakeyhtiöiden ja osuuskuntien välisen verotuksen tulisi muodostua saman kaavan mukaisesti. Tässä nousee samalla esille listauksen perusteella tapahtuvan verotuksen eriyttämisen ongelmallisuus.

Koska osuuskuntien jakamien osuuskorkojen verotus on jaettu sen mukaan, onko kyseessä listattu vai listaamaton osuuskunta, tulisi listaamattomasta osuuskunnasta jaetun osuuskoron verokohtelun vastata myös listaamattoman osakeyhtiön osinkoverotusta, sillä listatun osuuskunnan osuuskoron verokohtelu vastaa listatun osakeyhtiön osinkoverotusta. Näinhän ei ole laisinkaan, sillä ensinnäkin huojennettu osa osuuskoron osalta on huomattavasti pienempi. Käytännössä tällöin on nähtävissä, että verotus muodostuu epäneutraaliksi listaa-

²⁰⁴ Ks. HE 92/2004, s. 24.

mattomien osakeyhtiöiden hyväksi. Osuuskoron huojennetun osan tulisi olla huomattavasti korkeampi, kun otetaan huomioon merkittävät rajaukset ylijäämänpalautuksen vähennysoikeudessa.

2) Voidaanko osuuskuntien osuuskorkojen huonompaa verotuksellista asemaa kuitenkin perustella osuuskuntaan sijoitetun pääoman paremmalla asemalla?

Hallituksen esityksessä todetaan ensinnäkin, että ”osuuskunnan jakaman ylijäämän verottaminen osingon tavoin ei ole tarkoituksenmukaista ottaen huomioon osuuskunnan jäsenen ja osakeyhtiön osakkaan erilainen asema sekä osuuskunnan luonne ja voitonjakoperiaatteet, jotka poikkeavat merkittävästi osakeyhtiöstä.”²⁰⁵ Tätä perustelua ei voida pitää hyväksyttävänä siten, että se ainoastaan oikeuttaisi osuuskuntien verotuksellisen syrjinnän. Ensinnäkin on huomattava, että kyseinen lakiesitys tulee kaventamaan ylijäämänpalautuksen vähennysoikeutta merkittävästi, jolloin osuuskunnille ominaisen ylijäämänjakotavan käyttöä kavennetaan, ja siten verotus ohjaa osuuskuntia jakamaan ylijäämää sijoitetun pääoman perusteella.

Toiseksi on katsottava yhteisöön sijoitetun pääoman asemaa. Edellä yhteisöjen määrittelymistä koskevassa kappaleessa (2.2.1) on käsitelty sitä, millainen jäsenten omistus- ja hallintioikeudellinen asema on osuuskunnassa ja osakkailla osakeyhtiössä. Osakeyhtiössä osakkeenomistajilla on mahdollisuus saada tuottoja osinkoina sekä osakkeen luovutusvoitoina. Osuuskunnassa lähtökohtaiset tuotot syntyvät palvelueduista ja jaetusta ylijäämästä. Kun tarkastellaan vain sijoitetun pääoman asemaa, on huomattavissa, että osuuskuntaan sijoitettu pääoma ei ole paremmassa asemassa kuin osakeyhtiöön sijoitettu, sillä jäsenellä ei ole lähtökohtaisesti mahdollisuutta hyötyä osuuden arvonnoususta, mutta silti jäsenellä on riskinä menettää sijoitettu pääoma. Toki jäsenellä on oikeus saada maksettu osuusmaksu kokonaisuudessaan takaisin sillä edellytyksellä, että osuuskunnalla on tähän varoja, mutta osakas voi puolestaan myydä omistamansa osakkeet. Osuuskuntaan sijoitetun pääoman ei voida siten katsoa olevan paremmassa asemassa kuin osakeyhtiöön sijoitetun pääoman, mikä voisi perustella osuuskuntien ankarampaa verotusta.

Tietenkin se, kuinka hyvässä asemassa sijoitettu pääoma on osuuskunnassa, on riippuvainen siitä, millaiseen osuuskuntaan sijoitetaan. Tämä ei kuitenkaan sovellu ainoastaan osuuskuntiin vaan yhtä hyvin myös osakeyhtiöihin. Näin ollen verotuksen ei tulisi ohjata ja

²⁰⁵ HE 130/2014, s. 13.

kannustaa sijoittamaan vain tietynlaiseen yhteisömuotoon eli listaamattomaan osakeyhtiöön.

Toisaalta hallituksen esityksessä väitetään, että jäsenten pääomasijoituksilla ei tavallisesti olisi vastaavaa merkitystä kuin osakkaiden pääomasijoituksilla osakeyhtiössä.²⁰⁶ Tätä perustellaan erityisesti vararahastolla, mutta on melko epäilyttävää väittää, että 2500 euron vararahasto riittäisi korvaamaan jäsenten tekemät pääomasijoitukset. Kuten edellä on osoitettu osuuskunnat ja osakeyhtiöt tarvitsevat kummatkin omia pääomia toimintaansa, ja suosimalla toisen yhteisön pääomasijoituksia verotuksellisesti, vaikeutetaan toisen yhteisömuodon pääomien hankintaa. Osuusmaksulle maksettava korko on korvausta jäsenen sijoituksesta osuuskuntaan. Näin ollen asettamalla osuuskuntien ylijäämien verotus epäsuhtaan osakeyhtiöihin nähden, vaikeutetaan osuuskuntien pääomien hankintaa osakeyhtiöihin verraten.

Kuten edellä on esitetty (luku 5.3.2), osuuskunnat ovat erilaisessa asemassa toisiinsa nähden pääoman hankinnan suhteen. Lisäksi osuuskuntien verotuksen eriyttäminen pelkästään perustuen siihen, onko osuuskunta listattu vai ei, aiheuttaa sen, että nyt sellaiset osuuskunnat, joissa tosiasiallisesti on yrittäjäriskiä ja jotka perustuvat vain vähäisen jäsenmäärän toimintaan, asetetaan samalle viivalle kuin suuret kuluttaja- ja palveluosuuskunnat, joiden toiminnan voidaan katsoa olevan enemmän sen luonteista, mihin ei liity yrittäjäriskiä. Näin verolainsäädäntö tosiasiallisesti tulee ohjaamaan uusia yrittäjiä valitsemaan osuuskunnan sijasta osakeyhtiön, sillä verotus rankaisee suhteellisen kovalla kädellä sellaisia osuustoimintayrittäjiä, jotka voisivat toiminnassaan menestyä.

3) Seikka, joka herättää kysymyksiä, on tuloverolain 33 e §:n 4 kohdan poikkeussäännös alle 500 jäsenen osuuskunnista. Säännöksen mukaan osuuskunnasta saatua ylijäämää verotettaisiin 75 % ansiotulona ja 25 % olisi verovapaata siltä osin kuin osuuskunnasta saatu ylijäämä ylittäisi määrän, joka vastaa tulonsaajan omistamista osuuksista ja osakkeista ylijäämän jaosta päättämistä edeltävän tilikauden lopussa osuuskunnan *omaan pääomaan merkitylle määrälle* laskettua kahdeksan prosentin vuotuista tuottoa.

Ensinnäkin säännös rankaisee sellaisia osuuskuntia, jotka ovat menestyneet, vaikka jäsenet eivät olisi osuuskuntaa perustaessa tai osuuskuntaan liittyessä maksaneet kovinkaan paljoa osuudesta. Näin on, koska vuotuista tuottoa ei lasketa *nettovarallisuudesta* niin kuin asian laita on osinkoverotuksessa. Tämä puolestaan aiheuttaa ongelman osuuskuntien ja osake-

²⁰⁶ HE 130/2014, s. 12.

yhtiöiden neutraalin verotuksen saavuttamisessa. Toisaalta poikkeussäännökseen ei sovelleta 5 000 euron rajaa, mutta osinkoverotuksen vastaava 150 000 euroa on kuitenkin huomattavasti korkeampi kuin osuuskuntiin sovellettava raja.

Toisekseen vaatimus 500 jäsenestä on sattumanvarainen, erikoinen eikä sitä voida pitää miltään osin hyvänä verolainsäädäntönä. Jäsenluku herättää epäilyksen siitä, ettei osuuskuntien jäsenten horisontaalinen oikeudenmukaisuus voi toteutua rajatapauksissa, sillä miten osuuskunta 499 jäsenellä eroaa 501 jäsenen osuuskunnasta, tai vaikka osuuskuntien jäsenmäärässä olisi huomattavasti suurempiakin eroavaisuuksia. Selvä seuraus tästä on, että samanlaisten osuuskuntien jäsenet asetetaan verotuksellisesti erilaiseen asemaan. Näin on etenkin siksi, ettei kyseiselle jäsenmäärälle ole edes esitetty minkäänlaisia perusteita.²⁰⁷

Toisaalta on mielenkiintoista, miksi nimenomaan verosuunnittelun näkökulmasta perustellaan tällaista säännöstä, sillä tämän säännöksen ollessa kyseessä 5 000 euron rajaa ei ole tarkoitus soveltaa. Voidaan miettiä, antaako säännös mahdollisuuden osinkoverotusta kevyempään verotukseen etenkin suurissa voitoissa siten, että erittäin varakas henkilö voisi hyötyä osuuskunnasta niin, että kierrättää osuuskunnan kautta sellaiset osingot, joista osuuskunta ei joutuisi maksamaan veroa eli yli osinkoverotuksen huojennetun osan (150 000).

Hallituksen esityksen mukaan ”pääomatulo-osuuden määräytymisperusteena käytettäisiin osuuskunnan osuuksista ja osakkeista merkintähintana maksettua määrää”.²⁰⁸ Tällöin osuuskunnan maksettu merkintähinta olisi hyvin korkea (1 875 000 euroa). Koska pääomatulona verotettavalle tulolle ei olisi muuta rajaa kuin 8 %:n maksimituotto, voitaisiin osuuskunnan avulla saada yli 150 000 euron tuottoja ainoastaan pääomatulona verotettuna.²⁰⁹ Siten tällaisen osuuskunnan osuudenomistaja voisi nostaa pääomatulona kahdeksan prosentin vuotuisella tuotolla enemmän kuin osinkoverotuksen 150 000 euroa. Tietysti maksetun merkintähinnan olisi oltava yli 1 875 000 euroa, joten tämän hyödyntäminen vaatisi paljon rahaa ja luultavasti veronkiertosäännöksen soveltuminen voisi tulla kuitenkin kyseeseen.

²⁰⁷ Ks. HE 130/2014, s. 15, jossa perusteena mainitaan, osuuskunnan toimintaan liittyvät tulkintaongelmat, joiden vuoksi säännöksen ehdotetaan olevan kaavamaisista. Se, voidaanko tätä perustelua kuitenkin pitää riittävänä, on kyseenalaista.

²⁰⁸ HE 130/2014, s. 15.

²⁰⁹ Ks. HE 130/2014, s. 16. Jotta raja soveltuisi ja jako ansio- ja pääomatuloihin ei tule kyseeseen, tulisi ylijäämien olla sellaisista osuuksista tai osakkeista, joilla on liittymäkohta elinkeinotoimintaan, esimerkiksi käyttömaisuuteen kuuluvia osuuksia tai rahoitusomaisuuteen kuuluvia osuuksia. Ks. Andersson ym. 2009, s. 167–168.

4) Hallituksen esityksen mukaan osuuskunnasta saatua ylijäämää käsiteltäisiin samoin kuin osakeyhtiön jakamaa osinkoa ja yhteisöjen välinen kahdenkertainen verotus poistettaisiin samoin edellytyksin kuin osakeyhtiön jakaman osingon osalta. Erona osakeyhtiöihin olisi kuitenkin se, että osinkoverotuksessa sovelletun kymmenen prosentin osakepääoman omistusoisuuden sijaan omistusosuus laskettaisiin maksetun osuuspääoman perusteella²¹⁰. Siten ketjuverotus siis eliminoidaan tietyin edellytyksin.

Ero osinkoverotukseen on kuitenkin ilmeinen. Jos osuuskunta nimittäin korottaa osuusmaksun hintaa uusille jäsenille, jotta osuuskunnassa ei käy niin, että jäsenmäärän kolminkertaistuksessa varallisuus vain kaksinkertaistuu, joutuvat vanhat jäsenet huonompaan asemaan. Näin on, koska uusien jäsenten maksamat osuusmaksut ovat korkeampia ja siten muodostavat suuremman osan maksetusta osuuspääomasta. Tätä ei voida pitää hyväksyttävänä osuuskuntien ja osakeyhtiöiden välisen neutraalin verotuksen saavuttamiseksi. Tällöin osuuskunnan olisi ilmeisesti järkevää käyttää liittymismaksua, joka kuitenkin nostaa kynnystä liittymiselle.

5) Uusien verotussäännösten myötä osuuskorot joutuvat kokonaisuudessaan kahdenkertaisen verotuksen alle. Näin ollen osuuskoroille ei sallita enää minkäänlaista verovapaata osaa. Osuuskoron veromuutoksilla saadut fiskaaliset hyödyt ovat kuitenkin lähes olemattomat, ja lisäksi hallituksen esityksestä on mahdollista lukea, kuinka ehdotetut muutokset lisäävät etenkin Verohallinnon menoja.²¹¹ Tietty verovapaa osa esimerkiksi 100 euroa ei olisi merkinnyt käytännössä mitään osuuskuntien ja osakeyhtiöiden välisessä vertailussa, ja lisäksi pienet osuuskorot eivät tulisi verotettaviksi, mikä vähentäisi hallinnollista taakkaa. On vielä muistettava sekin, että tällainen erittäin tiukka verotus ei kannusta ihmisiä sijoittamaan. Toisenlainen veropolitiikka helpottaisi elinkeinotoiminnan rahoitusta ja toisi siten enemmän hyvinvointia.

²¹⁰ HE 130/2014, s. 16.

²¹¹ HE 130/2014, s. 27.

5.5 Vaihtoehtoinen malli osinkoverotukselle ja osuuskuntien verotukselle

Tässä alaluvussa esitetään vaihtoehtoinen osinkoverotusmalli nykyiselle menetelmälle, ja samalla esitetään, kuinka osuuskuntien verotus voitaisiin yhdistää tämän mallin mukaiseksi. Malli perustuu Janne Juuselan tekemään analyysiin.²¹²

Ensinnäkin yleisenä verotuksellisenä seikkana pääomatulojen progressiivisuudesta tulisi luopua ja asettaa pääomatuloveroasteeksi suhteellinen esimerkiksi 30 %. Tämä siksi, että pääomat ovat herkästi liikkuvia verotettavia, ja progressio tuo verojärjestelmään ohjausvaikutuksia, verosuunnittelua sekä pääomapakoa.²¹³ Pääomatulojen verotuksen progressiivisuus yhdistettynä nykyiseen osinkoverojärjestelmään tekee nykyisestä järjestelmästä siten vielä entistä enemmän huonosti toimivan.

Juuselan esittämässä mallissa lähtökohtana olisi se, että listaamisen perusteella tapahtuvan verotuksen jakamisesta luovuttaisiin, jolloin osinkoja verotettaisiin aina samojen periaatteiden mukaan. Samalla poistettaisiin haitallinen sidos yhtiön nettovarallisuuteen.²¹⁴ Tässä mallissa puolet jaetusta osingosta olisi pääomatuloveron alaista ja puolet verovapaasti jaettavaa osinkoa. 30 %:n pääomatuloveroasteella ja 20 %:n yhtiöveroasteella jaetun osingon kokonaisveroasteeksi muodostuisi 32 %:a ja osingonsaajan veroasteeksi 15 %:a. Osinkoja ei verotettaisi myöskään ansiotulona.

Kyse olisi osittain toteutettavasta klassisesta järjestelmästä. Tämä malli toisi mukanaan monia hyviä puolia. Ensinnäkin epäneutraalisuus erilaisten osakeyhtiöiden välillä poistuisi. Toisekseen osinkoverotus ei perustuisi myöskään nettovarallisuuden laskentaan ja verotuksen ohjausvaikutus poistuisi tältä osin, milloin myös yhtiöiden kasvua haittaava listautumiskynnys poistuisi neutraalisuuden myötä. Kolmanneksi malli tasoittaisi rahoitusneutraalisuuden näkökulmasta katsottuna velan ja oman pääoman ehtoisen investoinnin välistä epäneutraalisuutta, ja siten samalla verotus ei enää ohjaisi niin vahvasti sitä, kuinka yhtiön rahoitus muodostuu. Neljänneksi malli toisi neutraalisuutta eri sijoitusvaihtoehtojen kesken.

²¹² Ks. Juusela 2014.

²¹³ Juusela 2014, s. 6.

²¹⁴ Sidon nettovarallisuuteen on haitallinen, koska se suosii sellaisia yhtiöitä, joiden liiketoiminta perustuu aineelliseen omaisuuteen ja syrjii samalla yhtiöitä, joiden liiketoiminta perustuu aineettomaan osaamiseen. Toisaalta nettovarallisuuteen perustuvassa mallissa haetaan yhtiön optimivarallisuutta. Ks. Juusela 2014, s. 11–13.

Kyseisessä mallissa olisi kuitenkin vielä osittain kahdenkertainen verotus ulosjaetun osingon osalta. Tämä toisi mukanaan sen seikan, että yhtiöllä säilyisi vielä kannustin jättää voittovaroja jakamatta, koska tällöin osittainen kahdenkertainen verotus ei aktivoidu. Tämä malli ei kuitenkaan ohjaisi osingonjakopolitiikkaa siten kuin nykyinen osinkoverojärjestelmä, jossa osinkoja ei välttämättä jaeta lainkaan liiketaloudellisiin syihin perustuen. Lisäksi tällainen osinkoverojärjestelmä olisi ennen kaikkea huomattavan yksinkertainen verrattuna nykyiseen monimutkaiseen osinkoverojärjestelmään. Kyseinen osinkoverotuksen malli toimisi samalla myös huomattavasti parempana pohjana osuuskuntien ylijäämien verotukselle.

Jos osinkoverotuksessa otettaisiin käyttöön edellä esitetty yksinkertainen, neutraali ja kansainvälisesti kilpailukykyisempi osinkoverojärjestelmä, voitaisiin osuuskuntien ylijäämänjaon verotukseen soveltaa vastaavanlaisia periaatteita. Osuuskuntien idean ja tarkoituksen kannalta ylijäämänjaon verotuksessa voitaisiin kuitenkin lähteä siitä, että verolaeissa olisi säännökset koskien ylijäämänpalautusta ja säännökset pääoman perusteella maksetun ylijäämän verotuksesta.

Ensinnäkin ylijäämänpalautusta koskien voitaisiin lähteä siitä, että ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus olisi mahdollista vain jäsenkaupan osalta ja vain, jos osuuskunta olisi avoin, jolloin osuuskunta tosiasiallisesti erottuisi osakeyhtiöistä. Lisäksi ylijäämänpalautus ei saisi muodostua progressiivisesti. Tällaista ylijäämänpalautusta ei voitaisi rinnastaa pääomalle maksettavaan tuottoon, koska ylijäämänpalautus tapahtuisi selvästi ostojen ja myyntien taikka palvelujen käytön suhteessa, jolloin ylijäämänpalautuksella olisi selvästi taloudellisesti tarkastellen hinnanoikaisun luonne ja kahdenkertainen verotus ei olisi tarkoituksenmukaista. Osuuskunta saisi siis edelleen vähentää jakamansa ylijäämänpalautuksen ehtojen täytyessä, ja ylijäämänpalautus verotettaisiin jäsenellä tulolähteen mukaan.

Pääoman perusteella maksettua tuottoa voitaisiin verottaa kuten osinkoa eli tällainen ylijäämä olisi osittain kahdenkertaisen verotuksen alainen. Tällöin osuuskunta maksaisi ensin yhtiöveron. Ylijäämänsaaja puolestaan maksaisi puolesta saadusta ylijäämästä pääomatuloveroa ja puolet olisi verotonta tuloa. Vaikka osuuskunnille sallittaisiin ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus ja muuta ylijäämää verotettaisiin kuten osinkoa, ei osakeyhtiöiden ja osuuskuntien välille syntyisi sellaista merkittävää epäneutraalisuutta. Näin on, sillä osuuskunta, joka voisi vähentää ylijäämänpalautuksen omassa verotuksessaan, toimisi erilaisin periaattein kuin osakeyhtiö ja osuuskunnalla olisi myös selvästi apuorganisaation

luonne. Toisaalta ei olisi myöskään selvää, että ylijäämänpalautuksen yhdenkertainen verotus olisi selvästi edullisempaa jäsenelle verrattuna osingonsaajaan, koska ylijäämänpalautusta verotettaisiin saajan tulolähteen ja veroasteen mukaisesti. Muun ylijäämän verottaminen osingon tavoin olisi perusteltua, koska tällöin pääomasijoituksille saatujen tuottojen verotus olisi neutraalia. Toisaalta ei ole syytä asettaa osuuskuntaa huonompaan asemaan muun ylijäämän verotuksen osalta, koska osakeyhtiön tavoin toimivan osuuskunnan syrjittäminen verotuksessa ei ole perusteltua vain siksi, että kyseessä on osuuskunta.

Teoreettisesti tarkastellen osuuskuntien verotus muodostuisi siten klassisen menetelmästä ja osinkovähennysjärjestelmästä, vaikka sinällään kyse ei olisi osinkovähennysjärjestelmästä, sillä vähennysoikeuteen oikeuttavassa ylijäämänpalautuksessa ei olisi lainkaan kyse pääomalle maksettavasta tuotosta. Tällöin verotus ei myöskään ohjaisi osuuskuntia toimimaan kuten osakeyhtiöt, mutta verotus olisi tasapuolinen osuuskuntien ja osakeyhtiöiden välillä. Seuraavassa taulukossa esitetään, millaisiksi veroasteet muodostuisivat osakeyhtiöille ja osuuskunnille 20 %:n yritysveroasteella ja 30 %:n pääomatuloveroasteella.

	yhteisö	jäsen/osakas	efektiivinen veroaste	kokonaisveroaste
osinko	20 %	30 %	15 %	32 %
ylijäämä	20 %	30 %	15 %	32 %
ylijäämänpalautus	0 %	tulolähteen ja saajan veroasteen mukaan	riippuu saajan veroasteesta	riippuu saajan veroasteesta

Kyseisen mallin perusteella osuuskuntien ja osakeyhtiöiden pääomasijoituksille maksettavien tuottojen verotus asettuisi samanlaiseksi. Ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus toisi osuuskunnille verosuunnittelumahdollisuuden sen puolesta, että osuuskunta voisi harkita, onko järkevämpää jakaa ylijäämää ylijäämänpalautuksena vai pääomapanoksien perusteella. Tällaisessa mallissa myös kaikkia osuuskuntia verotettaisiin samalla tavalla. Kokonaisuudessaan kyseisen mallin myötä verotus muuttuisi huomattavasti kannustavammaksi, vaikka erilaiset osuuskunnat olisivat joiltain osin keskenään erilaisessa asemassa.

Toinen mahdollinen vaihtoehto osinkojen ja osuuskuntien ylijäämien verottamisessa voisi olla kuten edellä esitetty, mutta verotukseen sisältyisi jokin kokonaan verovapaa osa esimerkiksi 500 euroa tai 1000 euroa. Verovapaan osan ylittävää määrää ei verotettaisi puoliksi verovapaana ja puoliksi pääomatulona vaan esimerkiksi 60 % pääomatulona ja 40 % verovapaana. Tällöin edellä olleen esimerkin arvoilla verovapaan osan ylittävältä osalta efektiivinen veroaste olisi 18 %:a ja kokonaisveroaste 34,4 %:a.

Järjestelmä, jossa olisi verovapaa osa, voisi toimia eräänlaisena kiihokkeena sille, että piensijoittajia saataisiin entistä enemmän kiinnostumaan elinkeinotoimintaan sijoittamisesta. Toinen hyvä puoli olisi se, että sellaiset pienet voitot, jotka aiheuttavat turhaa hallinnollista työtä rajautuisivat verotuksen ulkopuolelle. Huonona puolena tässä tietyn verovapaan osan sallivassa järjestelmässä olisi se, että verovapaan osan ylittävältä osin veroasteet olisivat korkeammat kuin järjestelmässä, johon ei sovelleta mitään tiettyä verovapaata osaa.

6 Osuuskuntien verotus muissa maissa

Tässä osuuskuntien verotuksen oikeusvertailevassa osassa käsitellään Ruotsin, Norjan, Saksan ja Ison-Britannian lainsäädäntöä. Jotta verotuksellista tietoa voidaan verrata Suomen lainsäädäntöön, on myös tiedettävä osuuskuntien yhteisöoikeudellista lainsäädäntöä. Tämän vuoksi kunkin valtion kohdalla esitetään ensin osuuskuntien yhteisöoikeudellista lainsäädäntöä ja tämän jälkeen osuuskuntiin ja niiden jakamien voittoihin kohdistuvaa verotusta. Huomionarvoista on, millaisia edellytyksiä osuuskuntien verotuksen keventämiselle on asetettu ja toiseksi, kuinka osuuskunnat voivat ylijäämää jakaa.

6.1 Ruotsi

Ruotsissa osuuskunnista säädetään laissa taloudellisista yhdistyksistä (Lag om ekonomiska föreningar 1987:667, jäljempänä EFL). Sen mukaan osuuskunnat ovat oikeushenkilöitä (1:2, 2 st. EFL), joiden tarkoituksena on edistää jäsenten taloudellisia etuja liiketoiminnalla, johon jäsenet osallistuvat tai kyseinen osuuskunta osallistuu toisen osuuskunnan toimintaan (1:1, 1 ja 2 st. EFL).

Osuuskunnan ylijäämänjaosta (överskottsutdelning) sekä muusta omaisuuden käyttämisestä säädetään saman lain 10 luvussa. Luvun 1 §:n 1 momentin mukaan osuuskunta voi maksaa varoistaan jäsenille ainoastaan ylijäämänjakoa, osuusmaksun palautuksen, osuusmaksun määrän alentamisen tai osuuskunnan purkamisen yhteydessä. Ylijäämänjaolla tarkoitetaan 2 momentin mukaan

1. hyvitystä jälkimaksuina, maksunpalautuksina/ostohyvityksinä tai vastaavina, jotka perustuvat liikeyrityksen tulokseen ilman, että sitä on laskettu selvitettyyn vuositulokseen ja
2. jaot selvitetystä vuosituloksesta ylijäämänpalautuksena (medlemåterbäring) tai muulla tavalla (voitonjako, vinstutdelning).

Saman luvun 4 §:n mukaan hyvitykset ja sellainen voitonjako, joka lasketaan sen mukaan, kuinka kukin on käyttänyt osuuskuntaa, voidaan tehdä myös muille kuin jäsenille. Rajoitukset ylijäämänjaon määrille on asetettu saman luvun 3 §:ssä.

Tuloverolain (Inkomstskattelag 1999:1229, jäljempänä IL) 1 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan oikeushenkilöt maksavat valtion tuloveroa tuloverolaissa määritellyistä elinkeinotuloista. Saman lain 1 luvun 7 §:ssä määritellään oikeushenkilöiden verotuksen perusta, jonka mukaan elinkeinotoiminnasta syntyneestä ylijäämästä vähennetään yleiset vähennykset, kyseessä on siten nettotuloon perustuva verotus (tarkemmin 13:2 IL ja luku 14). Oikeushenkilöt maksavat veronalaisista tuloistaan valtion tuloveroa 22 % (65:10 IL).

Osuuskuntien verotus noudattaa suurelta osin samoja sääntöjä kuin osakeyhtiöiden verotus. Ennen osuuskuntien verotukseen vaikutti kahdenkertainen verotus kuten osakeyhtiöihin. Osuuskunnat pystyivät toki jo tuolloin vähentämään kahdenkertaista verotusta niillä helputuksilla, jotka sille oli suotu verotuksessa.²¹⁵ Näistä osuuskuntien verotuksen poikkeuksista on säädetty tuloverolain 39 luvussa, jossa on erityissäännöksiä koskien tiettyjen oikeushenkilöiden verotusta. Osuuskuntien verotusta koskevista erityissäännöksistä on säädetty tämän luvun 21–24a §:ssä.

Tuloverolain 39 luvun 21 §:n 1 momentissa säädetään ensinnäkin, millainen osuuskunnan on oltava, jotta erityissäännökset koskevat sen verotusta. Sen mukaan osuuskunnan on oltava sellainen taloudellinen yhdistys, joka on *avoin* siten kuin laissa taloudellisista yhdistyksistä (1987:667) 3 luvun 1 §:ssä säädetään²¹⁶ ja lisäksi osuuskunnassa tulee olla yhdenvertainen äänestysoikeus. Saman pykälän 2 momentin mukaan osuuskunnan harjoittaessa vieraskauppaa on sen annettava myös muille kuin jäsenille samat ostohyvitykset (*återbäring*), jotta osuuskunnan voidaan katsoa olevan avoin. Näin avoimuuden kriteerien täyttäminen merkitsee osuuskunnalle erityisetujen saamista verotuksessa, mutta avoimuus edellyttää samalla sitä, että jäsenet ja ei-jäsenet ovat samassa asemassa ostohyvitysten suhteen. Tällöin jäsenet eivät voi myöskään hyötyä verotuksellisesti osuuskunnan vieraskaupasta.

Samoin luvun 22 §:n 1 momentin mukaan osuuskunta saa vähentää verotuksessaan voitonjaon, jonka osuuskunta jakaa osuuskunnan toiminnasta syntyneestä voitosta alennuksen tai hinnan lisäyksen muodossa ostojen ja myyntien suhteessa (ylijäämänpalautus).

Tähän on kuitenkin säädetty rajoitus 2 momentissa. Sen mukaan, jos osuuskunnalla on sellaisia jäseniä, joille ylijäämänpalautus on verovapaata tuloa (elinkustannusten vähentyminen) ja kyse ei ole ainoastaan tällaisista jäsenistä, voidaan ylijäämänpalautusta kuitenkin

²¹⁵ Skatteverket. Ekonomiska föreningar – skatetteregler; Rabe – Bojs 2004, s. 269.

²¹⁶ EFL 3 luku 1 §: Taloudellinen yhdistys ei saa estää jäsenyyttä, ellei tälle ole erityistä syytä ottaen huomioon yhdistyksen toimialan luonne ja laajuus tai yhdistyksen tarkoitus tai muu syy.

vähentää vain korkeintaan summa, joka saadaan, kun jäsenkaupan määrä kerrotaan 80 %:a valtion lainakorosta.²¹⁷ Tällä säännöksellä ylijäämävähennyskelpoiseksi määräksi saadaan rajattua jäsenkaupan arvo ja yläraja verotuksessa hyväksyttävälle ylijäämänpalautuksen tasolle prosentteina.²¹⁸ Säännös soveltuu siis kuitenkin vain silloin, kun osuuskunnalla on erityyppisiä jäseniä, joille ylijäämänpalautusta jaetaan.

Ruotsin verohallinto on antanut tätä rajoitusta koskevan kannanoton. Kyse on siitä, että verohallinnon käsityksen mukaan silloin, kun ylijäämänpalautuksen saajina on muitakin kuin pelkästään sellaisia, joille tulo on verovapaata, koskee 39:22.2 IL rajoitus koko ylijäämänpalautusta, siitä riippumatta, miten sitä saajan verotuksessa kohdellaan. Mahdollinen omakustannushinnoitteluna verotettu määrä saadaan laskea mukaan tähän ylijäämänpalautuksen vähennyksen rajoitukseen.²¹⁹

Ruotsin verohallinto on ottanut kantaa myös osuuskuntien omakustannushinnoitteluun liittyen.²²⁰ Tuloverolain 22 luvun 7 §:n mukaan ”omakustannushinnoitteluna” tehtyjä toimia käsitellään siten, että ne vastaavat markkinahintaa (uttagsbeskattning). Kuitenkin edellä mainittu ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus vähentää tätä markkinaehtoisen hinnoittelun vaikutusta, mutta ylijäämänpalautusoikeuden vähennysoikeuden rajoituksella on silti väliä omakustannushinnoittelun verotuksen kannalta.

Selvennetään asiaa esimerkillä. Osuus osuuskunnassa maksaa 5 600 kruunua. Osuuskunta myy jäsenelle tuotetta omakustannushintaan 190 kruunua ja markkinahinta on 700 kruunua. Jäsen tienaa osuudellaan näin 510 kruunua ja osuuden tuotto on noin 9 %:a. Jos verohallinto verottaa osuuskuntaa omakustannushinnoittelusta (uttagsbeskatt), merkitsee se veroa tälle omakustannus- ja markkinahinnoittelun erotukselle eli 510 kruunulle. Jos jäseninä on elinkeinonharjoittajia, voi osuuskunta vähentää omakustannushinnan verotuksen. Oletetaan seuraavaksi, että jäseninä on myös yksityishenkilöitä ja ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus on rajattu 3 % * jäsenkauppa, näin vähennyskelpoiseksi määräksi saadaan 21 kruunua. Osuuskunta maksaa tästä veroa 489 kruunua * 22 % =107.5 kruunua. Tällöin osuuden tuotto laskee noin 7 %:iin.

²¹⁷ Siten esimerkiksi 2 %:n lainakorolla 1000 euron jäsenkaupalle muodostuu vähennyskelpoista ylijäämänpalautusta

1,6 % * 1000 euroa = 16 euroa.

²¹⁸ Mannio 2004, s. 93–94.

²¹⁹ Skatteverkets ställningstaganden 2011.

²²⁰ Skatteverkets ställningstaganden 2008.

Osuuskuntia on käytännössä katsoen voitu sanoa kertaalleen verotetuiksi, koska osuuskuntien voitonjako tapahtui lähes kokonaan ylijäämänpalautuksina. Tästä syystä yhdessä uuden yhdistyslain vuodelta 1987 säätämisen kanssa osuuskunnalle myönnetään vuoden 1987 verotuksesta lähtien vähennys myös muista voitonjakomuo-doista kuin ylijäämänpalautuksesta ja jälkimaksuista.²²¹ Tuloverolain 39 luvun 23 §:n mukaan osuuskunta voi vähentää verotettavasta tulostaan oman pääoman ehto- iselle pääomalle maksettavan koron, jonka osuuskunta jakaa taloudellisista yhdistyksistä annetun lain mukaisesti. Nämä pääomasijoitukset voivat olla joko jäsenen suorittama osuusmaksu (*medleminsats*) tai oman pääoman ja velan välimuodon omaava *förlaginsats*.²²²

Näihin pääomasijoituksille maksettavien korkojen vähennysoikeuksiin on kuitenkin myös säädetty rajoituksia. Tuloverolain 39:23:ssä nimittäin säädetään, ettei muille pääomasijoituksille kuin *förlaginsatsille* maksettua korkoa voida vähentää, jos korko on IL 24:17:n mukaan saajalleen verovapaata elinkeinotoimintaan liittyvää tuloa. Jos näiden verovapaiden korkojen määrä on kuitenkin enintään 10 %:a koko jaettavasta korosta, voidaan kuitenkin koko korko vähentää. Tällöin voitonjako tulee siis vain jäsenellä verotettavaksi. Jos nämä tulot kuuluvat jäsenen elinkeinotoimintaan liittyvään tuloon, verotetaan niitä elinkeinotoiminnan tulona (13:9 IL).

Osuuskunnalle annettavien vähennysten jaksotus menee siten, että osuuskunta saa vähentää ne siltä verovuodelta, jona voitonjaosta päätetään (39:24 IL). Osuuskunta saa myös vähentää takaisinmaksettavat osuusmaksut verovuodelta, jolloin se palauttaa takaisin osuusmaksut eroaville jäsenille (39:24 a IL).

Jäsenen verotuksessa ylijäämänpalautus on nimenomaisesti säädetty verovapaaksi, jos kyseessä on elantomenojen säästö. Tämä koskee myös osakeyhtiöstä näin jaettua tuloa (42:14 IL). Osuuskorko tulee sen sijaan jäsenellä pääomatulona verotettavaksi (42:12 IL) ja siihen kohdistuu 30 %:n pääomatulovero (65:7 IL). Osinkoverotukseen verraten osuuskorko rinnastuu saajan verotuksessa noteerattujen osakeyhtiöiden osinkoverotukseen, sillä noteeraamattomista osakeyhtiöistä ja sellaisista taloudellisista yhdistyksistä, jotka eivät ole osuuskuntia, saatuja osinkoja ja korkoja verotetaan viidestä kuudesosasta (5/6) (42:15a IL). Osuuskorot tosin ovat erittäin hyvässä asemassa jo osuuskunnan saamien vähennysten

²²¹ Rabe – Bojs 2004, s. 269.

²²² Näistä pääomasijoituksista 4 ja 5 kap. EFL; Ks myös Mannio 2004, s. 99.

vuoksi. Jos jäsenen saamat osuuskorot tai ylijäämäpalautukset liittyvät elinkeinotoimintaan, niitä verotetaan elinkeinoverotusta koskevien säännösten mukaisesti.

6.2 Norja

Norjassa osuuskunnista säädetään laissa yhteistoimintayrityksistä (Lov om samvirkeforetak LOV 2007-06-29 nr 81, jäljempänä samvirkelova). Lain 1 §:n 2 momentin mukaan osuuskunnan tarkoituksena on vähentämällä kuluja, lisäämällä tuloja tai muulla tavoin jäsenen osallistuessa osuuskunnan toimintaan edistää jäsenten taloudellisia etuja. Samvirkelovan 26 §:ssä säädetään vuosittaisen ylijäämän käytöstä. Sen mukaan osuuskunnan säännöissä voidaan määrätä, että vuosiylijäämä käytetään ylijäämäpalautukseen (etterbetaling), erotetaan ylijäämäpalautusrahoon tai jäsenen pääomatilille taikka se on käytettävä osuusmaksun tai jäsenen pääomatilin korkoon.

Ylijäämäpalautusta maksetaan sen mukaan, kuinka paljon jäsenet ovat käyttäneet osuuskunnan palveluita ja sitä voidaan maksaa vain jäsenille siltä osin kuin ylijäämää ei ole siirretty rahastoihin (samvirkelova § 27). Vuosiylijäämä voidaan siirtää myös kokonaan tai osittain ylijäämäpalautusrahoon, josta varoja voidaan edelleen jakaa jäsenille osuuskunnan käytön suhteessa (samvirkelova § 28). Samoin perustein osuuskunta voi päättää siirtää ylijäämää jäsenen pääomatilille, jolta voidaan osuuskunnan päätöksellä jakaa varoja jäsenelle (samvirkelova § 29). Ylijäämä voidaan käyttää myös osuusmaksun tai jäsenen pääomatilin korkoon, joka on kuitenkin sidottu valtion joukkovelkainakirjojen tuottoon. Maksettava korko ei voi ylittää tätä tuottoa kuin korkeintaan kolme prosenttiyksikköä (samvirkelova § 30).

Osuuskunnat ovat itsenäisiä verovelvollisia Norjan verolain (LOV 1999-03-26 nr 14: Lov om skatt av formue og inntekt, jäljempänä skattelov, sktl.) mukaisesti (sktl. § 2-2 1 ledd d). Yritykset maksavat valtiolle verotettavasta tulostaan veroa 27 %:a vuonna 2014 (§ 3-3 Stortingsvedtak om skatt av inntekt og formue mv. for inntektsåret 2014).

Kulutusosuuskunnat voivat jakaa myös etukäteen luvattuja ostohyvityksiä/alennuksia jäsenille. Kyseiset hyvitykset eivät kuitenkaan merkitse *samvirkelovassa* määriteltä ylijäämäpalautusta, mutta ne vähentävät osuuskunnan liiketulosta ja samalla sitä varsinaista

voitonjakoluonteista ylijäämänpalautusta, jota voidaan jäsenille jakaa.²²³ Ylijäämänpalautusta voidaan suorittaa vain, jos osuuskunnalla on jakokelpoisia varoja.

Ylijäämänpalautuksen vähennysoikeutta koskee Norjan verolain § 10-50. Tämän pykälän 1 momentin mukaan osuuskunnat voivat vaatia vähennystä *samvirkelova* § 27 mukaisesti jäsenille jaetusta ylijäämänpalautuksesta. Vähennys annetaan vain jäsenkaupasta syntyneistä tuloista. Jäsenkaupan liikevaihto ja siitä muodostuneiden tulojen tulee ilmetä tilinpäätöksessä. Saman pykälän 2 momentissa on säädetty osuuskunnista, joita ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus koskee. Näitä ovat kuluttajaosuuskunnat, joiden kiinteän myyntipaikan säännöllisestä liikevaihdosta yli puolet muodostuu jäseniltä, hankintaosuuskunnat (*innkjøpsforetag*), jotka jakavat hankitut tuotteet jäsenille taikka osuuskunnat, joiden toiminta liittyy yksinomaan tai pääasiallisesti maa-, metsä- tai kalatalouteen. Norjan verohallinnon mukaan vieraskaupan lyhytaikainen ja ohimenevä lisääntyminen kuluttajaosuuskunnissa ei kuitenkaan merkitse sitä, että kuluttajaosuuskunta menettäisi luonteensa eikä voisi vaatia vähennystä ylijäämänpalautuksesta. Sen sijaan hankintaosuuskunnassa kaiken liikevaihdon tulee tapahtua jäsenten ja osuuskunnan välisestä toiminnasta.²²⁴

Ylijäämänpalautuksen vähennyskelpoisuus koskee myös ylijäämänjakoa, joka suoritetaan jäsenen pääomatililtä *samvirkelova* § 29 mukaisesti. Jotta tällainen ylijäämänjako on vähennyskelpoinen, tulee sen toteutua samojen periaatteiden mukaisesti kuin vähennysoikeuteen oikeuttavan ylijäämänpalautuksen.²²⁵ Jos jaettava ylijäämänpalautus ylittää jäsenkaupan arvon, kohdistuu siihen samanlainen verotus kuin osingonjakoon eli ylijäämänpalautusta ei tältä osin voida vähentää osuuskunnan verotuksessa.²²⁶

Nämä osuuskuntien verotuksen säännökset tukevat osuuskuntia verotuksellisesti toisaalta jakamaan ylijäämänpalautusta, mutta myös kerryttämään omaa pääomaa siten, että se on kohdistettu jäsenille. Norjassa osuuskunnat joutuvat kuitenkin maksamaan varallisuudestansa veroa toisin kuin esimerkiksi osakeyhtiöt (sktl. § 2-36). Veroaste tälle on 0,3 %

²²³ Skatteetaten – Rådgiver – Samvirkeforetak – 9.3.

²²⁴ Skatteetaten – Rådgiver – Samvirkeforetag – 10.2.2 ja 10.2.3.

²²⁵ Aikaisemmin osuuskunta saattoi tehdä vähennyksen verotettavasta ylijäämästä osuuskunnan siirtäessä ylijäämää omaan pääomaan. Enimmäismäärä vähennykselle oli 15 %:a voitosta, minkä sai tehdä vain jäsenkaupasta syntyneestä ylijäämästä. Osuuskunta saattoi saada veroprosentiksi 0, jos se jakoi 85 %:a ylijäämästä jäsenille ja 15 %:a siirrettiin omiin pääomiin. Ks. Espeli 2003, s. 163, 170; Ks. myös Mannio 2004, s. 113.

²²⁶ Skatteetaten – Rådgiver – Samvirkeforetag – 10.3.3.

vuonna 2014. Muuta ylijäämänjakoa (sktl § 10-11) ei voida lukea osuuskunnan velaksi, joka vähentäisi verotettavaa varallisuutta.²²⁷

Edellä esitetyt osuuskunnan verotuksessa vähennyskelpoiset ylijäämänpalautukset eivät ole myöskään jäsenen verotuksessa verotettavaa tuloa (sktl § 10-11 6 momentti). Näin on siitä riippumatta täyttääkö osuuskunta niitä verolain § 10-50 1 momentin ehtoja, joiden perusteella se voi tehdä vähennyksen omassa verotuksessaan. Osuuskunnan on oltava kuitenkin lajiltaan sellainen, jolla on oikeus vähennyksen vaatimiseen. Muuten ylijäämänpalautusta käsitellään saajan verotuksessa kuten voittoa. Jos kyseinen ylijäämänpalautus liittyy yrityksen tuloihin/kuluihin tai johonkin muuhun tulonhankkimistoimeen, on ylijäämänpalautus saajalleen kuitenkin veronalaista tuloa (sktl § 5-1). Osuuskorkoa ja muuta osuuspääoman tuottoa kohdellaan saajan verotuksessa kuten osingonjakoa (sktl § 10-11). Osuuskorolle on säädetty 100 kruunun verovapaa osa.²²⁸

Norjassa verotus perustuu verotettavaan kokonaistuloon (alminnelig inntekt). Pääomatulot eivät ole siten oma tulolajinsa, vaan ne lasketaan mukaan muiden tulojen kanssa verotettavaan kokonaistuloon. Kokonaistulo lasketaan kaikille verovelvollisille ja se perustuu nettotuloon. Tätä tuloa verotetaan suhteellisella 27 %:n verokannalla. Ansiotuloista maksetaan lisäveroa (toppskatt).²²⁹ Tässä Norjan verosysteemissä osuuskuntien jakamat pääomatuloluonteiset voitot ovat siten samanlaisessa asemassa kuin osinkojen verotus. Ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus on suhteellisen rajattua, mutta on katsottavissa, että kyseisillä rajoituksilla ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus on saatu koskemaan vain sellaista aitoa osuustoiminnallista liiketoimintaa.

6.3 Saksa

Saksassa osuuskunnista säädetään osuuskuntalaisissa (Genossenschaftsgesetz 01.05.1889, jäljempänä GenG). Osuuskunta on yhteisö, jossa ei ole määrättyä jäsenmäärää ja yhteisön tarkoitus on liiketoiminnalla tukea jäsenten taloudellisia, sosiaalisia tai kulttuurisia etuja (§ 1 GenG). Saman lain toisessa osassa säädetään osuuskunnan oikeushenkilöllisyydestä;

²²⁷ Skatteetaten – Rådgiver – Samvirkeforetag – 8.5.

²²⁸ Skatteetaten – Rådgiver – Samvirkeforetag – 11.2 ja 11.3.

²²⁹ <https://www.altinn.no/no/Starte-og-drive-bedrift/Drive/Skatt-og-avgift/Foretakets-skatt/Skattesystemet/>; Kukkonen 2010 s. 38–40.

rekisteröidyllä osuuskunnalla on sellaisena itsenäiset oikeudet ja velvollisuudet (§ 17 Abs.1 GenG).

Voiton- ja tappion jakamisesta säädetään osuuskuntalain 19 §:ssä. Sen mukaan voitonjako tapahtuu jäsenien osuuskunnasta omistamien osuuksien suhteessa ja on riippuvainen siitä, onko jäsen maksanut koko tarvittavan osuuden. Esimerkki selventänee asiaa. Jäsen ottaa osuuskunnasta esimerkiksi 15 000 euron osuuden ja on tähän mennessä saanut osuutensa kerättyä 10 000 euroa. Osuuskunta tekee tappiota, josta tämä jäsen kantaa 2000 euroa. Tällöin hänen osuutensa laskee 8000 euroon. Jos osuuskunta puolestaan tuottaa voittoa jäsenelle 2000 euroa, nousee hänen osuutensa 12 000 euroon. Tätä voittoa ei kuitenkaan voida jakaa jäsenelle, koska hänen osuutensa arvo ei ole vielä vaadittu 15 000 euroa. Siten, jos osuuskunta tuottaa tälle jäsenelle vielä esimerkiksi 6000 euroa, voidaan jäsenelle jakaa 1000 euroa, koska tällöin vaadittu 15 000 euroa täyttyy. Osuuskunnan vähimmäispääomasta määrätään säännöillä (§ 8a GenG). Osuuskunta voi säännöissään määrätä myös muunlaisesta ylijäämänjaon perusteesta (§ 19 Abs. 2 GenG) tai siitä, ettei ylijäämää jaeta lainkaan (§ 20 GenG).

Lähtökohtaisesti osuuskunnasta ei makseta korkoa osuuspääomalle (§ 21 GenG). Osuuskunnan säännöissä voidaan kuitenkin määrätä toisin, jolloin korkoa voidaan maksaa. Korko lasketaan kuluneen tilikauden lopussa olevan osuuspääoman mukaan päätetyllä korolla. Korkoa voidaan kuitenkin maksaa vain, jos osuuskunnalla on ylijäämää tai osuuskunnan tappiot on katettu (§ 21a GenG).

Myös Saksassa lainsäätäjät tukee osuuskuntia yhteisömuotona verotuksen erityissääntelyllä. Osuuskunta on oikeushenkilönä yritysverovelvollinen. Tämä käy ilmi yritysverolain (Körperschaftsteuergesetz 31.08.1976, jäljempänä KStG) 1.2 §:n 2 kohdasta, joka koskee yleisesti verovelvollisia osuuskuntia. Yritysvero maksetaan 15 %:a verotettavasta tulosta (§ 23 KStG), joka määräytyy yritysverolain 7.4 ja 8 §:n mukaan.

Yritysverolain toisen luvun neljäs osa koskee osuuskuntien verotuksen erityissääntelyä (§ 22 KStG). Sen 1 momentin mukaan elinkeino- ja talousosuuskunnan ylijäämänpalautukset (Rückvergütungen) jäsenilleen ovat toimintamenoina vähennyskelpoisia, mutta vain siltä osin kuin kyseinen määrä on jäsenkaupan tuottamaa. Kyseinen määrän vahvistamiseksi ylijäämä on eriteltävä

1. hankinta- ja tuottajaosuuskunnissa jäsenostojen ja kaikkien ostojen suhteessa

2. muissa elinkeino- ja talousosuuskunnissa jäsenmyynnin suhteessa koko myyntiin. Näin määritelty voitto jäsenkaupasta muodostaa yleiset rajat vähennykselle. Ylijäämän määrittely tällä tavalla merkitsee sitä, että vieraskaupan tuottama voitto suljetaan ylijäämänpalautuksen (der genossenschaftlichen Rückvergütungen) ja tappiovähennysten ulkopuolelle.

Edellytyksenä vähennykselle on vielä, että ylijäämänpalautus maksetaan määräytyen jäsenten ja osuuskunnan välisen kaupankäynnin mukaan ja että

1. se perustuu osuuskunnan säännöissään jäsenelle myöntämään oikeuteen tai
2. määrätään osuuskunnan johtoelimen päätöksellä ja jäsenet hyväksyvät päätöksen tai
3. yhtiökokouksessa päätetään, että voittoa jaetaan.

Osuuskunnan toimituksille tai suorituksille maksamia lisämaksuja (Nachzahlungen) ja maksupalautuksia (Rückzahlungen) kustannuksista käsitellään myös kuten ylijäämänpalautusta eli ne ovat osuuskunnalle vähennyskelpoisia. Näiden osalta ei kuitenkaan ole laissa tarkempia lisäehtoja. Ero virallisessa ylijäämänpalautuksessa ja edellä mainituissa jälkimaksuissa on se, että ylijäämänpalautus on mahdollista kohdistaa vain jäsenille. Sen sijaan erilaisia muita jälkimaksuja ei voida nimenomaisesti kohdistaa vain jäsenille, vaan nämä maksut on myönnettävä myös ei-jäsenille. Jos ei-jäsenille ei myönnetä jälkimaksuja, merkitsee se peiteltyä voitonjakoa.²³⁰

Verotuksessa ylijäämänpalautukset ovat siten riippuvaisia osuuskunnan vuosituloksesta ja siitä, kuinka paljon jäsen käyttää osuuskuntaa hyväkseen kuitenkin riippumatta siitä, mikä on tämän pääomaosuus osuuskunnassa.²³¹ Osuuskuntien maksamien palautuksien verokohdetun ratkaisee kuitenkin viimesijassa se, perustuvatko maksetut palautukset toimitussopimukseen (Liefervertrag) vai yhteisösopimukseen (Gesellschaftsvertrag). Kyse on siitä, merkitseekö palautus toimintamenoa (Betriebsausgabe) vai onko kyseessä voiton käyttäminen (Einkommensverwendung). Tämän selvittämistä pidetään vaikeana, sillä palautuksen saaja on sekä osuudenomistaja että asiakas eli toimittaja.²³² Joka tapauksessa Saksan verolainsäädännössä on nähtävissä se, ettei osuuskuntien ja pelkästään jäsenten välinen oma-

²³⁰ Körperschaftsteuerrichtlinien 2013, 1403 Aktive Preispolitik.

²³¹ Körperschaftsteuerrichtlinien 2013, 1404.

²³² Körperschaftsteuerrechtlinien 2013, 1409.

kustannushinnoittelu ole mahdollista, vaan tämän tulee toteutua siten, että alemmat hinnat myönnetään kaikille, taikka sitten ylijäämää tulee jakaa virallisen ylijäämänpalautuksen muodossa, jolloin se voidaan kohdistaa vain jäsenille.²³³

Yritysverolain 24 §:n mukaan osuuskunnat kuin myös muut säännöksessä mainitut yritysmuodot voivat tehdä 5000 euron vähennyksen verotettavasta tulosta, mutta kuitenkin korkeintaan tulojen suuruisen vähennyksen. Tämä ei koske saman lain 25 §:ssä mainittuja osuuskuntia, jotka harjoittavat säännöksen mukaisesti maa- ja metsätaloutta. Nämä voivat tehdä korkeintaan 15 000 euron vähennyksen. Yritysverolain 5 §:n 1 momentin 10 ja 14 kohdissa on myös säädetty osuuskunnista, jotka ovat yritysverosta vapaat, näitä ovat mm. asumiseen ja maa- ja metsätalouteen liittyvät osuuskunnat.

Osuuskuntia koskee vielä yritysveron lisäksi myös elinkeinovero, jossa veronsaajana on kunta. Elinkeinoverolain (Gewerbesteuergezet 01.12.1936, jäljempänä GewStG) 2 §:n 2 momentin mukaan osuuskunta maksaa elinkeinoveroa myös silloin, kun kyseessä ei ole kaupallinen toiminta.²³⁴ Elinkeinoveroa maksetaan 3,5 %:a verotettavasta tulosta (§ 11 Abs. 2 GewStG). Elinkeinoverosta on kuitenkin säädetty vapaaksi osuuskuntia, jotka vastaavat yritysverolaissa vapautettuja (§ 3 Nr. 8 ja Nr. 15 GewStG).

Jos osuuskunta jakaa ylijäämää korkona, on tämä aina voitonjakoa ja rinnastuu osinkoihin. Näin ollen korkona jaettu voitto ei ole missään olosuhteissa osuuskunnalle vähennyskelpoista.²³⁵ Tällöin korkoon kohdistuu kahdenkertainen verotus. Kun voittoa jaetaan osuuskunnassa jäsenenä olevalle oikeushenkilölle, yritysverolaki määrää verokohtelun. Sen mukaan voitonjako on 95 %:sti verovapaata tulonsaajalle (§ 8 b Abs. 1 KStG). Näin ollen myöskään ketjuverotusta ei ole täysin poistettu oikeushenkilöiden välillä.

Luonnollisille henkilöille osuuskunnasta jaettavaa voittoa verotetaan tuloverolain (Einkommensteuergesetz 16.10.1934, jäljempänä EStG) perusteella. Tämän mukaan voittoosuudet osuuskunnasta kuuluvat pääomatuloihin (§ 20 Abs. 1 EStG). Pääomatuloa verotetaan 25 %:n veroasteella (§ 32d Abs. 1 EStG). Poikkeus tähän on saman pykälän 2 momentissa, jonka mukaan säännös ei sovellu silloin, kun osuudenomistus kuuluu yksityisliikkeeseen tai omistusosuus on vähintään 10 %:a.²³⁶ Tällöin kyseeseen tulee osittainen

²³³ Ks. Körperschaftsteuerrichtlinien 2013, 20.4.3.1 Warenrückvergütungen.

²³⁴ Genossenschaftsverband 2012, s. 2.

²³⁵ Körperschaftsteuerrichtlinien 2013, 1414 Geschäftsanteilverzinsung.

²³⁶ Genossenschaftsverband 2012, s. 1.

verotus, jolloin verovapaata on 40 %:a (§ 3 Nr. 40 EStG) ja muuta osaa koskee Abgeltungsteuer.

Tuloverovelvolliset luonnolliset henkilöt ja yritysverovelvolliset osuuskunnat maksavat vielä tulostaan solidaarisuusmaksun (Solidaritätszuschlaggesetz 1995 § 2, jäljempänä SolzG 1995). Näin verotettavaan tuloon lisätään vielä 5,5 %:n solidaarisuusmaksu (SolzG 1995 § 4).

6.4 Iso-Britannia

Isossa-Britanniassa osuuskunnista säädetään osuuskunta ja yhteishyöty-yhteisö laissa (Co-operative and Community Benefit Societies Act 2014, jäljempänä CBSA). Tämä osuuskuntia koskeva laki on aivan uusi ja se tulee voimaan elokuussa 2014. Lain mukaan mitä tahansa liiketoimintaa harjoittava yhteisö voidaan rekisteröidä osuuskunnaksi, jos kyseessä on vilpittömässä mielessä toimiva osuuskunta (a bona fide co-operative society). Laki ei tarkemmin määrittele, mikä on tällainen ”bona fide” osuuskunta, vaan se on jätetty viranomaisen (Financial Conduct Authority) arvioitavaksi. Käytännössä arviointi tehdään sen perusteella täyttääkö osuuskunta Kansainvälisen osuustoimintaliiton määrittelemät osuustoimintaperiaatteet.²³⁷

Osuuskunnassa on oltava vähintään kolme jäsentä tai kaksi jäsentä, jos molemmat on rekisteröity yhteisöiksi. Lisäksi yhteisön sääntöjen tulee sisältää lain edellyttämät sääntömääräykset ja osuuskunta on rekisteröitävä Isoon-Britanniaan tai Kanaalisaarille. Laissa on nimenomaisesti säädetty, ettei osuuskunnaksi voida rekisteröidä sellaista yhteisöä, jonka pääasiallisena tarkoituksena on maksaa korkoa, osinkoja tai bonuksia yhteisöön sijoitetuille, talletetuille tai lainatuille rahoille toiselle yhteisölle tai henkilölle (Section 2 CBSA). Rekisteröinnin myötä osuuskunnasta tulee itsenäinen yritys ja samalla tulee voimaan rajoitettu vastuu (Section 3 (3) CBSA).

Ylijäämien suhteen osuuskunnan tulee säännöissään päättää siitä, kuinka niitä käytetään (application of profits, section 14 CBSA). Jos ylijäämänjako (profit or surplus distribution) sallitaan osuuskunnan säännöissä, niin ylijäämä tulee jakaa näiden sääntöjen mukaisesti.

²³⁷ Community Shares 2014, s. 11.

Ilmeisesti osuuskunnan tulee kuitenkin jakaa ylijäämää käytettyjen palveluiden suhteessa, jotta se voidaan viranomaisen arvioinnissa hyväksyä osuuskunnaksi.²³⁸ Tällainen ylijäämänjako on riippumatonta siitä, mikä on kunkin jäsenen omistusosuus osuuskunnasta. Osuuskunta voi päättää, kuinka paljon se jakaa tuottojaan (dividends) jäsenilleen.²³⁹

Vaikka lähtökohtaisesti osuuskunnan ei tulisi maksaa korkoa osuuspääomalle, voi se silti sitä maksaa (share interest). Osuuspääomalle maksettavan koron tulisi olla sellaisella tasolla kuin on tarpeen tarvittavan ja riittävän pääoman saamiseksi ja pitämiseksi osuuskunnassa. Tähän ilmeisesti viittaa myös laissa säädetty kielto koron maksamiselle osuuskunnan pääasiallisena tarkoituksena.²⁴⁰

Osuuskuntien verotus perustuu Ison-Britannian yritysverolakeihin (corporate tax act 2010, ja corporate tax act 2009, jäljempänä CTA 2010 ja CTA 2009). Yleisen soveltamisalan mukaan Isossa-Britanniassa rekisteröity yhtiö on velvollinen maksamaan yritysveroa kaikesta tulostaan (Section 5 CTA 2009). Vuonna 2014 yritysveroaste on 21 % (Main rate of Corporation Tax).²⁴¹

Lähtökohtaisesti osuuskuntien verotus muodostuu samoin kuin muidenkin yhtiömuotoisten yritysten eli se maksaa yritysveroa kaikesta tulostaan. On kuitenkin huomattava, että voitot, jotka muodostuvat niin sanotusti ”mutual business” – vapaasti suomentaen keskinäisestä liiketoiminnasta – eivät ole veronalaisia.²⁴² Myös osuuskunta voi harjoittaa tällaista keskinäistä liiketoimintaa, milloin sen saamia tuottoja ei veroteta. Tällöin sen on kuitenkin täytettävä ne edellytykset, jotka verottomalta keskinäiseltä liiketoiminnalta vaaditaan. Muissa tapauksissa osuuskunta on velvollinen maksamaan yritysveroa normaalisti kaikista sen saamista tuotoista.²⁴³

Yritysverolaeissa on monia poikkeuksia verotettavan tulon muodostamiseen, ja myös osuuskuntiin liittyvä poikkeus löytyy yritysverolaista (Section 132 CTA 2009). Tämän säännöksen mukaan osuuskunta saa vähentää jakamansa ylijäämänpalautuksen verotukses-

²³⁸ Community Shares 2014, s. 12.

²³⁹ Community Shares 2014, s. 71.

²⁴⁰ Community Shares 2014, s. 12 ja s. 69, jossa esitetään erilaisia tulkintavaihtoehtoja tälle koron tason määrittelylle, tulisiko sopiva taso katsoa esimerkiksi vaihtoehtoisista sijoituskohteista.

²⁴¹ HM Revenue & Customs: <http://www.hmrc.gov.uk/rates/corp.htm>. Viitattu 19.6.2014

²⁴² BIM24000: “Mutual trading is an important concept because a mutual trader is not liable to tax on any profits arising from their mutual trade. This is as a result of the principle that 'a person cannot trade with themselves'.”

²⁴³ BIM24560.

saan kuluna.²⁴⁴ Kyseinen säännös soveltuu sellaisiin liiketoimintaa harjoittaviin rekisteröityihin osuuskuntiin, jotka (a) eivät käy kauppaa muiden kuin jäsenten kanssa tai (b) yhteisön osuuksien määrää ei ole rajoitettu säännöissä tai käytännössä.

Säännöksen nojalla nämä yhteisöt saavat vähentää verotettavaa tuloa laskettaessa seuraavanlaiset summat: Ensinnäkin näiden summien tulee merkitä alennusta, ostohyvitystä, voitto-osuutta tai bonusta suhteessa saajan maksamiin tai saajalle maksettuihin summiin yhteisön kanssa tehdyistä liiketoimista, ja nämä summat on otettu huomioon laskettaessa yhteisön verotettavia tuloja. Toisekseen vähennys on mahdollinen vain, jos palautukset on jaettu edellä mainituilla perusteilla, eivätkä nämä liity osuuksien määriin taikka yhteisössä olevalle pääomalle maksettavaan korkoon.

Osuuskunta voi siten tehdä verotuksessaan vähennyksen jäsenilleen jakamastaan ylijäämänpalautuksesta, kunhan osuuskunta ei käy kauppaa muiden kuin jäsentensä kanssa taikka osuuskunta on tosiasiassa avoin. Näin ollen vieraskauppa on suljettu vähennyksen ulkopuolelle, koska osuuskunta ei voi saada vähennystä, jollei se tee pelkästään jäsenkauppaa tai mahdollista jäsenyyttä periaatteessa kaikille. Toisekseen vähennykseen oikeuttava ylijäämänjako on tehtävä osuuskunnan ja jäsenten välisen käymän kaupan suhteessa.

Osuuskunnat voivat vähentää verotuksessaan myös osuuspääomalle maksetun koron.²⁴⁵ Yritysverolaissa on nimenomaisesti säädetty, ettei osuuspääomalle maksettavaa korkoa ja osuuskunnille vähennyskelpoiseksi tarkoitettua ylijäämänjakoa (Section 132 CTA 2009) kohdella yritysverolakien tarkoittamalla tavalla voitonjakona (distribution) (Section 1055 ja 1056 CTA 2010). Osuuskunnat saavuttavat siten yhdenkertaisen verotuksen – suomalaisittain katsottuna – voitonjaoista.

Koska osuuskorko ja ylijäämänpalautukset ovat osuuskunnalle vähennyskelpoisia, tulevat ne jäsenellä verotettavaksi. Ylijäämänpalautusta käsitellään normaalina verotettavana tulona jäsenen verotuksessa eikä siihen sovellu Ison-Britannian osinkoverotus.²⁴⁶ Osuuskorkoa ja muuta sellaista osuuskuntien ylijäämänjakoa, joka tehdään osuusomistuksien suhteessa, käsitellään kuten korkoa saajan verotuksessa (Section 379 Income Tax (Trading and other Income) Act 2005).

²⁴⁴ BIM24560.

²⁴⁵ CTM40565; Community Shares 2014, s. 70; Hayes 2013, s. 33.

²⁴⁶ Community Shares 2014, s. 71.

6.5 Kokoavia ajatuksia

Edellä on selvitetty neljän eurooppalaisen valtion verotusta osuuskuntiin liittyen. Näistä voidaan tehdä kokoavina seikkoina seuraavanlaisia huomioita:

Ensinnäkin osuuskunnat ovat yritysverovelvollisia tai toisenlaisessa systeemissä jonkin muun yleisen veron alaisia. Siten lähtökohtaisesti osuuskunnat ovat samassa asemassa osakeyhtiöihin nähden. Olennaista on kuitenkin huomata ne osuuskuntien verotukseen sallitut poikkeukset. Kaikissa käsitellyissä valtioissa osuuskunnille on suotu verotuksessa poikkeussäätelyä, joka merkitsee sitä, että poikkeussäätelyn soveltuessa osuuskuntien ja osakeyhtiöiden verotus muodostuu hieman erilaiseksi

Poikkeussäätelyn soveltumisen edellytyksenä on aina joko osuuskunnan avoimuus tai vähennysoikeuteen oikeuttavan palautuksen rajaaminen pelkkää jäsenkauppaa koskevaksi. Osuuskuntiin liittyvä avoimuuden vaatimus ja ylijäämänpalautuksen rajaaminen jäsenkauppaa koskeviksi ovat siten tyypillisiä piirteitä näiden valtioiden osuuskuntia koskevassa verotuksessa. Tärkeää on kuitenkin huomata, että kyseiset valtiot kuitenkin sallivat osuuskuntiin kohdistuvat verotuksen poikkeussäännöt. Näin ollen on nähtävissä, että näissä valtioissa säilytetään ja tuetaan verotuksessa osuuskuntien ideaa apuorganisaationa siten, että jäsenten ja osuuskuntien verotus on integroitua. Lisäksi poikkeussäätelyn edellytysten soveltuminen edellyttää, että kyseessä on niin katsotusti aito osuustoiminnallinen toiminta.

Toisekseen on huomattava, ettei osuuskoron verotus ole aina yksiselitteisesti rinnastettavissa osinkoihin. Tämä käy ilmi tarkastelemalla Ruotsin ja Iso-Britannian verolainsäädäntöjä, joissa osuuskoroille on sallittu myös vähennyskelpoisuus.

Kun katsotaan kokonaisuudessaan Suomen uudistuvaa osuuskuntien ylijäämän verotusta, on suhteellisen helposti todettavissa kansainvälisesti tarkastellen, että Suomessa ollaan rajaamassa osuuskuntien verotukseen kohdistuvia poikkeuksia melko paljon. Näin on, sillä osuuskuntien ylijäämänpalautuksen vähennysoikeudelle säädetään lukuisa määrä erilaisia edellytyksiä. Tällaista edellytysten luetteloa ei löydy ainakaan tarkastellussa olleiden valtioiden osuuskuntien verotuksesta, mutta tietenkin yhdistämällä näiden neljän valtion edellytykset yhdeksi listaksi, voidaan päästä kutakuinkin samanlaiseen lopputulokseen.

7 Loppupäätelmät

Osuuskuntien ja osakeyhtiöiden erilaisen verottamisen perusta on ollut yhteisöoikeudellisissa eroavaisuuksissa. Tutkimuksessa on osoitettu osuuskuntien ja osakeyhtiöiden välisessä yhteisöoikeudellisessa vertailussa niitä eroja, jotka vallitsevat näiden kahden eri yhteisömuodon välillä. Keskeisinä erottavina seikkoina osuuskuntien ja osakeyhtiöiden välillä ovat olleet yhteisöjen tarkoitus sekä yhteisöjen omistajuus. Nämä erot on vielä löydettävissä näiden yhteisöjen välillä, kun tarkastelua tehdään yhteisöjen perusmuotojen välillä.

Toisaalta verolainsäädäntöä uudistettaessa verotusratkaisut on asetettava vasten valittuja verotuksellisia ratkaisuja kuten esimerkiksi yhteisöistä ulosjaettavien voittojen/ylijäämien kahdenkertainen verotus. Verolakeja uudistettaessa olisi hyvä muistaa niitä kirjallisuudessa esitettyjä näkemyksiä hyvästä verojärjestelmästä, jotta verojärjestelmää ei monimutkaistettaisi tarpeettomasti. Tärkeä mutta ehkäpä vaikeasti määriteltävä seikka on verotuksen neutraalisuus. Erityisesti verotuksen neutraalisuus osuuskuntien ja osakeyhtiöiden välillä on ollut seikka, jolla on perusteltu osuuskuntien verotuksen kiristämistä.

Verouudistuksen tavoitteena oli myös toteuttaa hallitusohjelmaan kirjattuja tavoitteita, joilla verotuksen painopistettä siirrettäisiin yhteisöjen verotuksesta jäsenen tai osakkaan verotukseen. Uudistuksella kieltämättä saavutetaan tämä tavoite, sillä nyt osuuskunnista jaettu ylijäämä on pääsääntöisesti kahdenkertaisen verotuksen alla kuten osinkoverotuskin. Tutkimuksessa on kuitenkin osoitettu, ettei mitään tosiasiallista veroneutraalisuutta saavuteta valituilla uudistuskeinoilla, vaan ennen kaikkea muutetaan verotus suosiollisemmaksi osakeyhtiöitä ja näistä listaamattomia osakeyhtiöitä kohtaan. Näin ollen verouudistus epäonnistuu erään keskeisen tavoitteensa toteuttamisessa.

Kaiken kaikkiaan uudistuksessa on kaksi elementtiä, joihin aiheutuu muutoksia. Nämä ovat ylijäämänpalautuksen vähennysoikeus osuuskuntien verotuksessa sekä muilla tavoilla kuin ylijäämänpalautuksena jaetun ylijäämän verotus. Varsinaisesti ylijäämänpalautus on se ylijäämän jakotapa, joka edustaa osuuskunnan ideaa ja käytännössä liian pitkälle menevät muutokset tähän vaikuttavat osuuskuntien ja osuustoiminnan ideaa heikentävästi.

Osuuskuntien ja jäsenten verotuksen tasapuolisuutta osakeyhtiöiden ja sen osakkaiden verotukseen vertailtaessa on otettava huomioon ylijäämänpalautuksen verokohtelu sekä muunlaisen ylijäämän verokohtelu. Jos ylijäämänpalautuksen verokohtelu on kovin suo-

siollinen, niin silloin muun ylijäämän verokohtelun tulisi olla tiukempaa ja toisin päin, jotta tasapuolisuus osinkoverotukseen saavutettaisiin. Osuuskuntien verouudistuksessa lähdetään kuitenkin siitä, että osuuskunnista ulosjaettavan ylijäämän verotus tulee kiristymään kokonaisuudessaan siten, että osinkoverotus muodostuu suosiollisemmaksi ja ohjaa tosiasiallisesti valitsemaan osakeyhtiön yritysmuodoksi. Lisäksi ilmeisesti omakustannushinnoitteluun aiheutuvat rajoitukset heikentävät vielä lisää osuuskuntien ideaa apuorganisaationa.

Kokonaisuudessaan katsoen verouudistusta ei voida pitää kovinkaan onnistuneena. Tällaisella epäonnistuneella osuuskuntaverotuksella vaikutetaan kuitenkin osuuskuntien toimintakykyyn yritysmuotona ja ohjataan osuuskuntia toimimaan entistä enemmän osakeyhtiömäisesti. Tämä on harmillista, sillä osuuskunta yritysmuotona voi toimia monissa tapauksissa paremmin kuin osakeyhtiömalli. On ymmärrettävää, että osakeyhtiömallilla halutaan saada pääomia suomalaiseen yritystoimintaan ulkomailta, ja siihenhän osakeyhtiö kiistämättä hyvin soveltuukin, sillä sijoittajat voivat realisoida omistuksensa osakeyhtiöstä helposti. Tosin tässäkin näytetään unohtavan kotimaisen omistajuuden merkitys.

Toisaalta, onko järkevää tavoitella tällaista siten, että tosiasiasa osakeyhtiö ja osuuskunta saatetaan verotuksessa muistuttamaan toisiaan? Tämähän toteutuu nimenomaan osuuskuntien kustannuksella. Osuuskunta merkitsee kuitenkin sellaista yritysmuotoa, jolla saadaan yksityishenkilöt osallistumaan osaksi yritystoimintaa pienemmillä pääomapanoksilla. Tällöin saadaan myös aktivoitua yksityishenkilöiden varallisuutta osaksi yritystoimintaa ja tuottamattomia varoja osaksi tuottavaa toimintaa. Toisekseen osuuskunta yritysmuotona on sellainen, että se soveltuu etenkin paikalliseen toimintaan. Näin ollen osuuskunnan jäsenet käyttävät osuuskuntaa siellä, missä he itsekkin ovat. Tämä merkitsee toisin sanoen sitä, että osuuskunnan jäsenet haluavat osuuskunnan tuottavan heille palveluita paikallisesti. Tällöin osuuskunta ei voi toimia tosiasiallisesti siten, että sen omistus ja verotettavat tulot siirtyisivät ulkomaille, koska tällöin osuuskunta ei ole enää jäsenille palveluita tuottava osuuskunta.

Uudistusta ei voida pitää onnistuneena myöskään lainsäädäntötekniisesti. Kyseinen lakiuudistus edustaa monimutkaista ja vaikeaselkoista lainsäädäntöä. Verolakien pitäisi olla nimenomaan päinvastoin helpommin ymmärrettäviä. Yksittäistapauksesta ei pidä vetää yleisempiä johtopäätöksiä, mutta tällainen lainsäädäntötekniikka jatkossa lisää varmasti kaik-

kien työtaakkaa, mikä on pois tuottavasta työstä. Lisäksi tällainen monimutkaisuus jo itsessään saattaa torpedoida halukkuutta yritystoiminnan harjoittamiseen.

Sen, että osinkoverotus on sekasortoista, ei tulisi aiheuttaa sitä, että muuta lainsäädäntöä uudistetaan ottamalla tästä mallia ja tekemällä siitä vielä sekasortoisempaa. Osinkoverotuksessa siis on jo itsessään selkeitä epäkohtia kuten esimerkiksi listauskynnys ja nettovarallisuuden perustuva listaamattomien yhtiöiden osinkoverotus, mikä suosii pääomavaltaisia toimialoja. Tämän vuoksi kaikkein tärkeintä olisi lähteä tarkastelemaan osinkoverotusta uudesta näkökulmasta. Osinkoverotuksesta pitäisi pyrkiä luomaan neutraali ja yksinkertainen. Vasta tämän jälkeen tai samassa yhteydessä osuuskuntien verotus voitaisiin säätää osakeyhtiöiden verotuksen kanssa neutraaliksi. Tällöinkin olisi syytä huomata, että erilaisia yhteisömuotoja tarvitaan eikä niin, että pyrkimys olisi vain yhdenlaiseen malliin, jossa yritystoimintaa harjoitetaan.